

Publeaks

De verhalen.

Tot stand gekomen
door tips aan

NRC Handelsblad,

BN DeStem,

EenVandaag,

de Volkskrant,

De Limburger,

Algemeen Dagblad,

NOS en Tweakers

via **Publeaks**,

het platform waar
veilig en anoniem
informatie gedeeld
kan worden met
de pers.

Zorgconsultant
Humanitas kreeg ton
voor maand werk
[de Volkskrant](#)
14 september 2013

Krol ontdook voor
tienduizenden euro's
aan pensioenpremies
[de Volkskrant](#)
04 oktober 2013
→ p. 130

UWV Slordig met
medische dossiers
werklozen
[de Volkskrant](#)
31 oktober 2013

Sql-lek Nedgame gaf
toegang tot gegevens
123.000 klanten
[Tweakers](#)
6 november 2013

Onrust onder
personeel Koepel-
gevangenis in Breda
[Omroep Brabant](#)
19 november 2013

Interne commissie
Rabobank: niet
meewerken aan
Bitcoin-handel —
update
[Tweakers](#)
28 november 2013

ROC van Twente
betaalde student
25.000 euro na
discriminatie
[RTV Oost](#)
28 november 2013

Radboud weert
Achmea-patiënten
[NOS](#)
9 december 2013

Restaurant Villa van
Heek Enschede trekt
moederbedrijf mee in
problemen
[RTV Oost](#)
24 december 2013

Opticiens liet eigen
werknemers stiekem
filmen
[NRC Handelsblad](#)
13 januari 2014

Kandidaat-raadsld
Paul de Jong uit Breda
twee maanden in
Duitse cel na inrijden
op groep
[Omroep Brabant](#)
15 januari 2014

McDonald's stopt
verkoop wrap na
dodelijke allergische
reactie klant
[NRC Handelsblad](#)
4 april 2014

NOVO-manager
Nicolay mag blijven
[RTV Noord](#)
17 april 2014

Xerox schrapt ruim 100
banen in Venray
[Limburg 1](#)
1 mei 2014

Thomashuizen
gebruiken geld voor
zorg om huur te
betalen
[de Volkskrant](#)
31 mei 2014

Bureau Jeugdzorg
Noord-Brabant
blundert met gegevens
Brabants meisje: 'Dit
mag niet gebeuren'
[Omroep Brabant](#)
16 juni 2014

Drukkerij
Drukwerkdeal.nl
vertrekt uit Deventer,
50 banen naar Limburg
[RTV Oost](#)
6 juni 2014

Zaans welzijnswerk
ziet 15 miljoen
verdampen
[de Volkskrant](#)
14 juli 2014

Inspectie kondigt
bezoek aan: 'Wij
vallen een bedrijf niet
onverwacht lastig'
[de Volkskrant](#)
23 augustus 2014

Publeaks

De verhalen.

Tot stand gekomen
door tips aan
[NRC Handelsblad](#),
[BN DeStem](#),
[EenVandaag](#),
[de Volkskrant](#),
[De Limburger](#),
[Algemeen Dagblad](#),
[NOS](#) en [Tweakers](#)
via [Publeaks](#),
het platform waar
veilig en anoniem
informatie gedeeld
kan worden met
de pers.

OVER ONDERZOEKSJOURNALISTIEK EN DE ROL VAN [PUBLEAKS](#)

A. Oproep aan de media	5
Teun Gautier, Publeaks	
B. Waarom zo oldskool?	47
Tanja van Bergen, Vereniging van Onderzoeksjournalisten	
C. Elk verhaal begint lokaal	83
Thomas Bruning, Nederlandse Vereniging van Journalisten	
D. Projectmatige Publeaks: duidelijke vragen voor je publiek	109
Lisa Dupuy, <i>Onze missie in Afghanistan</i>	
E. Grote lekken + nieuwe dilemma's = samenwerking	137
Jeroen Trommelen, Investico	
F. Praktijktips voor onderzoeksjournalisten	141
Hanneke Chin-A-Fo & Merijn Rengers, NRC Handelsblad Annemieke van Dongen & Sander van Meesbergen, Algemeen Dagblad Jan Salden, EenVandaag Sander van Voorst, Tweakers Jeroen Trommelen, Investico Sjors van Beek, De Limburger Lars Parsveer, Villamedia	

1. Colonel Colt en de verboden wapens: het een-tweetje tussen Minerva en de politie Hanneke Chin-A-Fo & Merijn Rengers, <i>NRC Handelsblad</i>	9
2. Een zaak die aan alle kanten stinkt Annemieke van Dongen & Sander van Mersbergen, <i>BN DeStem</i>	17
3. Post van een afperser Jan Salden, <i>EenVandaag</i>	31
4. Hoe een Publeaks -tip een ander verhaal op kan leveren Kaya Bouma, <i>de Volkskrant</i>	51
5. Publeaks -bron treedt uit de schaduw Sjors van Beek, <i>De Limburger</i>	65
6. Hoe een tip die niet gecheckt is, de krant haalt Tonny van der Mee, <i>Algemeen Dagblad</i>	89
7. Gelekt document geeft het goede voorbeeld Joost Schellevis, <i>NOS</i>	99
8. Datalekken melden via PubLeaks : genezen is beter dan verzwijgen Sander van Voorst, <i>Tweakers</i>	115
9. Stel dat het waar is: Krol betaalt zijn eigen pensioenen niet Jeroen Trommelen, <i>de Volkskrant</i>	123

A. Oproep aan de media

Teun Gautier, voorzitter **Publeaks**

PERSONALIA

Naam

Teun Gautier

Functies

Voorzitter [Publeaks](#)

Voormalig directeur

[De Groene Amsterdammer](#)

Oprichter van

De Coöperatie

Jarenlang hebben Europese autofabrikanten de meetresultaten van uitstoot kunnen manipuleren. Politici en bestuurders wisten van de zaak, die misschien wel een van de grootste fraudezaken uit de Europese geschiedenis is. Waarom heeft de Europese journalistiek dit niet naar buiten gebracht? Waarom wisten ze het niet, waarom is de vraag niet gesteld, waarom hebben mensen die het wel wisten het niet gemeld?

Om zuiver en dienstbaar te kunnen blijven functioneren moet de macht dringend onder een vergrootglas worden gelegd. En misschien meer nog dan de parlementen heeft de journalistiek hierin een verantwoordelijkheid. Zeker in tijden waarin het volk de autocratische leiders op het schild hijst, is vastbijtende journalistiek van groot belang. In antwoord op de tegen de journalistiek gerichte haat van autocraten, hun middelen om ons te beperken, tegen te werken, te verbieden, aan te klagen en te desavoueren, moeten wij onze rol meer, sterker, en met meer overtuiging invullen.

Daartoe hebben we middelen tot onze beschikking, [Publeaks](#) is zo'n middel. Journalistiek moet dingen brengen die sommigen liever verborgen houden en een kenmerk van misstanden is dat er mensen bij betrokken zijn, dat mensen er van weten, informatie hebben die doorslaggevend kan zijn bij het maken van stukken. Naar ons oordeel moeten we samenwerken met die mensen, klokkenluiders, bronnen of lekkers. Als wij hen kunnen stimuleren en faciliteren in het delen van die informatie, versterken we het journalistiek-controlerend vermogen.

[Publeaks](#) is een kanaal waarmee mensen veilig en anoniem kunnen lekken, maar het is ook een

platform dat de discussie over klokkenluiders moet aanjagen en voeden. **Publeaks** kan dienen als aanleiding voor bronnen om over te gaan tot lekken, het kan mensen bewust maken van de mogelijkheden die ze hebben om hun bijdrage te leveren om misstanden te voorkomen of naar buiten te brengen.

Met meer dan 550 meldingen in 2016, spin-offs in Mexico, Frankrijk en andere landen is het platform uitermate succesvol. Deze bundel laat een groot aantal belangrijke producties zien die zonder **Publeaks** wellicht niet mogelijk waren geweest. Als u de stukken leest, is het interessant om dat te bedenken.

Ik ben ontzettend trots op **Publeaks** en heel dankbaar voor de geweldige hulp die Greenhost en anderen het project hebben geboden. Maar ik wil afsluiten met een oproep aan de media. Journalisten hebben het platform nog onvoldoende benut naar ons idee. Wij kunnen met zijn allen veel meer bewustzijn genereren onder het publiek. We kunnen **Publeaks** veel proactiever inzetten, via social media actief oproepen om informatie te delen. We kunnen het beter inzetten om journalisten en bronnen beter te beschermen.

Ik geloof en hoop dat **Publeaks** een rol zal blijven spelen in het versterken van de journalistieke functie van de tegenmacht. We zullen dat hard nodig hebben in de komende jaren.

1. Colonel Colt en de verboden wapens: het een-tweetje tussen Minerva en de politie

Hanneke Chin-A-Fo & Merijn Rengers,
NRC Handelsblad

DE TIP

Datum

maart 2016

Inhoud

Interne e-mailwisseling tussen de leden van de wapenclub van Minerva

Gestuurd aan

NRC Handelsblad

Gestuurd door

Anoniem

HET ARTIKEL

Datum

25 maart 2016

Titel

Wapenclub van Minerva wil graag uitwijken naar België

Auteur

Hanneke Chin-A-Fo & Merijn Rengers

Medium

NRC Handelsblad

HET GEVOLG

Geen directe gevolgen.

Het blijft onduidelijk of de wapenclub is uitgeweken naar België. En een politiewoordvoerder zegt dat er “geen formele samenwerking” is met Colonel Colt en de politie in Leiden.

De tip over Minerva die we via [Publeaks](#) binnenkregen was er een waarvan elke journalist begint te watertanden. Nou ja, elke... Een collega die zelf bij Minerva of een ander corps had gezeten zou er misschien innerlijke strijd over krijgen. De melding veegde immers de vloer aan met de exclusiviteitscultus van de club.

We kregen een interne e-mailwisseling binnen tussen tientallen, lang geleden afgestudeerde Minervianen die lid zijn of zijn geweest van een mannenschietsclub binnen de club, Colonel Colt geheten. Een select gezelschap waar zelfs binnen de vereniging uiterst geheimzinnig over gedaan werd. De mannen, voor het merendeel van adel, bespraken een ernstige kwestie. De schietpartij van Tristan van der V. in het nabijgelegen Alphen aan de Rijn had geleid tot een aanscherping van de wapenwet waardoor de meeste wapens van de club niet meer in Nederland gehouden mochten worden.

Gelukkig waren veel van de geadresseerden inmiddels vooraanstaande juristen. En gelukkig had de club van oudsher een goede band met de Leidse politie. Sinds 1956 houden de leden jaarlijks een duel met medewerkers van de politie. Het schijnt dat ze aan elkaar gewaagd zijn. Samen met de politie bedachten de juristen een oplossing: de wapens zouden worden ondergebracht in België. Wapenhandelaar Eddy Podevijn in Zottegem stond erom bekend dat hij wapens voor derden opslaat. Dan voortaan maar in België schieten.

“Lees hoe deze mensen, die het goede voorbeeld zouden moeten geven, tegen de geest van de wet handelen en deze proberen te omzeilen”, schreef de anonieme tipgever. Die argumentatie was voor

ons een eerste aanwijzing om de tip serieus te nemen. Het leek erop dat de melder niet uit was op een sappige rel, maar iets wilde aanklaarten wat volgens hem (of haar) niet te verantwoorden was. *Noblesse oblige*, leek zijn drijfveer.

Dan nog kon dit natuurlijk makkelijk een valstrik zijn. Een onjuist verhaal over zoveel adellijke namen, onder wie prins Constantijn, zou een canard opleveren waar we niet snel van zouden herstellen. En neem nou die Eddy Podevijn uit Zottegem, die leek toch zo gejat uit Suske en Wiske?

Wat volgde was doodgewoon handwerk. We verifieerden zoveel mogelijk e-mailadressen via de websites van werkgevers. Zo identificeerden we veel van de ongeveer tachtig geadresseerden. Een naslagwerk over adellijke families gaf ons een rudimentair inzicht in het gezelschap en hielp ons aan de tweede achternamen. Zo werd een e-mail adres met de naam Hovell een Van Hövell tot Westerflier, een Neree een De Nerée tot Babberich, et cetera.

Dan de vraag: wat is Colonel Colt? De club bleek in het handelsregister te staan, maar dat leverde weinig informatie. In de almanakken van Minerva stond nooit meer dan een klein hoekje over Colonel Colt. *Het Leidsch Dagblad* bood wel goede steun: dat had in 2005 een informatief artikel geschreven, waarin onder andere het jaarlijkse duel met de politie werd genoemd. Verder belden we met een bron die veel in adellijke kringen verkeert (en dat wil blijven doen, vandaar dat we geen naam noemen). Deze persoon deed navraag voor ons en kwam terug met de bevestiging dat Colonel Colt inderdaad bestaat, en met fijne details over de exclusiviteit van het gezelschap.

Toen waren we klaar voor de confrontatie.

Bij Minerva gingen, zoals verwacht, de deuren dicht. Alle Latijnse functieomschrijvingen ten spijt, de bestuursleden waren ook gewoon studenten die in paniek raakten. Ze verwezen naar elkaar en namen al snel de telefoon niet meer op. Eén van de mannen in de e-mail, Johan baron van Haersolte, stond ons wel kort te woord, maar zonder veel toe te voegen.

Wapenhandelaar Podevijn had niets te verbergen. Zijn zoon vertelde ons dat ze inderdaad wapens voor derden opslaan, voor 10 euro per stuk per week. “Vaak voor mensen die in scheiding liggen en hun wapen tijdelijk niet veilig thuis kunnen stallen”, zei hij. Je kunt je er van alles bij voorstellen.

Het meest nieuwsgierig waren we naar het verhaal van de Leidse politie. In een van de e-mails werd gesproken over “het LPSP”. Leidsch Politie Schiet Gezelschap? Zou er werkelijk een schietclubje binnen de politie zijn of sprak hier gewoon de corporale voorliefde voor acroniemen? En hielp de politie inderdaad met het omzeilen van de wet? Waar waren die wapens eigenlijk? Had de politie zich daarover ontfemd?

Toen we na omwegen de juiste woordvoerder te pakken hadden, volgde er zo’n klassiek journalist-woordvoerdersgesprek waarbij de journalist tot vervelens toe dezelfde vragen steeds net iets anders verpakt en de woordvoerder steeds net iets anders geen antwoord geeft. Conclusie: er was geen formele schietvereniging van de politie. Wat politiemedewerkers als privépersoon doen, zou de woordvoerder niet weten.

Wij wisten dus niet alles, maar genoeg voor een verhaal. De eindredacteur van dienst (een oud-

corpslid) vond het stemmingmakerij, omdat Colonel Colt geen enkele wet overtreden had, en wilde gaan schrappen. Dat hebben we diplomatiek opgelost. Het verhaal bleef overeind en smaakte naar meer.

Wapenclub van Minerva wil graag uitwijken naar België

Nieuwe wapenregels nopen een besloten eliteclub van Leidse wapenliefhebbers de grens over te steken.

NRC Handelsblad

25 maart 2016

Merijn Rengers & Hanneke Chin-A-Fo

Een besloten, grotendeels adellijke club wapenliefhebbers uit Leiden wil naar België uitwijken, omdat daar de regels voor zwaar kaliber wapens coulanter zijn. Het gaat om Pistoolschietgezelschap Colonel Colt, onderdeel van het Leidse studenten-corps Minerva.

De penningmeester van de vereniging, Christiaan jonkheer van Lennep (23), noemt in een recente e-mail aan de leden de België-route “de enige mogelijkheid om nog legaal met de zwaardere kalibers te kunnen schieten”. Alle andere scenario’s leiden volgens hem “tot inbeslagname of het onklaar maken van de wapens”.

Colonel Colt beschikt over pistolen en wapens van diverse kalibers. Dit zijn onder meer erfstukken die aan de vereniging zijn nagelaten, maar ook een .22 Salonpistool en een

lustrumwapen uit 2013, toen de club zijn 160-jarige bestaan vierde. Alleen die laatste twee wapens zouden in Nederland mogen achterblijven.

De mails van het pistoolschietgezelschap worden rondgestuurd onder leden van bekende adellijke geslachten, topadvocaten, een rechter uit Zwolle, en ook prins Constantijn van Oranje. De berichten zijn via het anonieme digitale doorgeefluik [Publeaks](#) naar *NRC* gelekt.

Criminelen en Heeren

De penningmeester is sinds 2013 met de kwestie bezig, blijkt uit de mails. Hij laat zich adviseren door “een delegatie juridisch onderlegde oud-leden”, en voert overleg met “de Leidse politie en onze huidige schietvereniging”. Een zegsman van de Vrijheid laat weten Colonel Colt “sinds circa een half jaar” niet meer te hebben gezien.

De wapenliefhebbers mailen dat “het treurig is om te leven in een land dat Heeren behandelt als criminelen [en] criminelen als heeren”, en dat er een “ingewikkelde toekomst voor onze wapens” in het verschiet ligt. Een van hen vraagt of ze een Belgische wapenhandelaar hun “kostbare bezit” wel moeten toevertrouwen.

Christiaan van Lennep laat *NRC* weten dat hij “niet inhoudelijk wenst te reageren”. Ook andere betrokkenen reageren afhoudend op vragen. De Haagse jurist

Johan baron van Haersolte, die deelneemt aan de maildiscussie, is de enige die een toelichting wil geven. “De regels rond wapens zijn aangescherpt sinds de schietpartij in Alphen aan den Rijn. Daar moet ons gezelschap iets mee”, zegt hij. “We

zijn hierover in bespreking, onder meer met de Leidse politie.”

Een politiewoordvoerder zegt echter dat er “geen formele samenwerking” is met Colonel Colt.

2. Een zaak die aan alle kanten stinkt

Annemieke van Dongen &
Sander van Mersbergen, *BN DeStem*

DE TIP

Datum

22 januari 2015

Inhoud

Rapporten van de Inspectie SZW, gezondheidsverklaringen van artsen van het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten, interne correspondentie van de directie aan personeel.

Gestuurd aan

BN DeStem,
de Volkskrant, *Nieuwsuur*,
Omroep Brabant

Gestuurd door

Anoniem

HET ARTIKEL

Datum

29 januari 2015

Titel

Meer overtredingen bij
mestverwerker AquaPurga

Auteur

Annemieke van Dongen &
Sander van Mersbergen

Medium

BN DeStem, en andere
regionale media van
De Persdienst

HET GEVOLG

Schuldeisers hebben
beslag gelegd op de
goederen.

Het begon op 22 januari met een melding via [Publeaks](#), het systeem dat bronnen in staat stelt informatie anoniem en veilig te lekken naar de pers. Een bron meldde misstanden bij AquaPurga, een bedrijf dat in de wereld van mestverwerking bekend stond als een gerenommeerde speler.

Een week eerder hadden Brabantse Statenleden er nog een werkbezoek gebracht. Werknemers van het bedrijf zouden ziek thuis zitten omdat ze tijdens het sleutelen aan de installaties niet beschermd waren tegen giftige dampen. Daar kwam bij dat 500 investeerders hun ingelegde miljoenen kwijt dreigden te raken omdat het bedrijf in financiële problemen zou verkeren. De machines deden niet wat ze beloofden: mest omzetten in schoon water en waardevolle reststoffen, stelde de bron.

Hoewel de tip ook naar [de Volkskrant](#), [Nieuwsuur](#) en [Omroep Brabant](#) was gestuurd, besloten we ermee aan de slag te gaan. Want mestverwerking is een hot issue op het platteland, waar boeren worden gedwongen het mestoverschot van hun vee op een milieuvriendelijke manier te verwerken. Het chemische proces kan echter linke soep zijn, hebben we van het ongeval in Makkinga geleerd: in 2013 kwamen daar drie mensen om het leven in een mestsilo. Daar komt bij dat mestverwerking een nieuwe business is. En nieuwe branches trekken wel vaker cowboys aan die investeerders en klanten gouden bergen beloven.

Onze bron had via [Publeaks](#) 47 documenten verstuurd, variërend van rapporten van de Inspectie SZW, gezondheidsverklaringen van artsen van het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten en interne correspondentie van de directie aan personeel.

Na enig speurwerk hadden we de vermoedelijke bron van het verhaal al snel in beeld, zijn we vrijdagmiddag 24 januari naar zijn huis gereden, alwaar we zijn partner troffen. Vervolgens regelden we een gesprek voor maandag de 27e. De informatie van deze ex-medewerker vormde de basis voor de rest van het onderzoek.

Omdat er enige druk op de zaak zat — andere media waren ook getipt — hebben we niet doelbewust een centrale vraag opgesteld. De vragen die we hadden waren niet veel anders dan bij een ander journalistiek verhaal: wat is er gebeurd, hoe kon dat gebeuren, wie is daarvoor verantwoordelijk, wat zijn de consequenties? Een deel van de antwoorden stond in de documenten die we toegestuurd hadden gekregen, een deel niet. Grootste uitdaging was om binnen een zo kort mogelijke tijdspanne de gaten in het verhaal te dichten met andere bronnen.

Nadat we het (schokkende) verhaal van onze bron hadden aangehoord, zijn we in hoog tempo op zoek gegaan naar bronnen die zijn beweringen ondersteunden, en naar antwoorden op vragen die nog open lagen. Dezelfde maandag dat we de ex-medewerker interviewden, zijn we bij Brabantse boeren langsgegaan om hen te vragen naar hun ervaringen met mestverwerkers van Aquapurga.

Eenmaal terug op de redactie legden we lijntjes met de Arbeidsinspectie, waterschappen, andere ex-medewerkers, andere boeren, boerenorganisaties, longartsen, leveranciers, investeerders, advocaten, de rechtbank, enzovoort. Allemaal reikten zij een stukje aan van de puzzel die wij uiteindelijk wilden leggen. We hadden een vrij duidelijke taakverdeling: Annemieke richtte zich

op de milieu- en gezondheidsaspecten van het verhaal, Sander op de economische kant.

Parallel aan het journalistieke proces dachten we ook na over de wijze van publiceren. We waren er vrij snel uit dat we de krant wilden openen met het verhaal — als het rond zou komen — en dat we binnenin zouden uitpakken met een reconstructie.

De bronnen werden ons voor een deel aangereikt: een inspectierapport hier, een interne mail daar, enzovoort. Dat leverde een aardig maar wel fragmentarisch beeld op. Om het beeld compleet te maken hadden we meer nodig: extra schriftelijke bronnen, maar vooral ook menselijke duiding bij de documenten. Hoe moet je een overschrijding van het stikstofgehalte interpreteren? Hoe gevaarlijk is dat? Wat betekent het dat het faillissement van een dochtermaatschappij van Aquapurga is aangevraagd? Hoe zat de — zeer ingewikkelde — financieringsconstructie van het bedrijf precies in elkaar? Wie zijn er gedupeerd als de boel in elkaar stort? Zit er ook belastinggeld in? Maar ook: wat voor water mag je op het oppervlaktewater lozen en wat niet? De rij deskundigen die we in korte tijd benaderd hebben is schier oneindig.

De betrouwbaarheid van de bronnen ontleenden we deels aan hun autoriteit (officiële instanties, hoogleraren), en deels aan het minutieus checken en controleren van alle beweringen. Voornaamste punt van zorg op dit punt: klopt het verhaal van de ex-medewerkers? Hebben we hier niet te maken met gefrustreerde ontslagen mensen die hun oude werkgever in een kwaad daglicht willen stellen? We hebben er daarom voor gezorgd dat we vijf werknemers spraken, dat hun verhaal ondersteund werd door documenten — dokters-

verklaringen bijvoorbeeld. Tenslotte hebben we de verklaringen voorgelegd aan mensen die nog steeds bij het bedrijf werkten en uiteraard ook aan de werkgever, Aquapurga, zelf.

De conclusie van het verhaal was al snel vrij duidelijk: het zit op alle fronten mis bij Aquapurga. De beweringen die de klokkenluider deed, klopten eigenlijk allemaal. Dat was vrij ontluisterend. Het blootstellen van medewerkers aan gevaarlijke stoffen, het doen van valse beloftes aan investeerders, het duperen van boeren, het lozen van vervuild water op het oppervlaktewater, het niet betalen van salarissen: we konden alles onderbouwen.

We wilden ons verhaal publiceren in de krant van donderdag. Op die manier hadden we drie dagen de tijd voor ons onderzoek en het uitwerken van onze bevindingen. Aan de krappe kant, maar het moest lukken. Dinsdagmiddag kregen we echter een seintje van onze tipgever: [Omroep Brabant](#) en [Nieuwsuur](#) hadden inmiddels ook aan de bel getrokken. Daarop besloten we voor de krant van woensdag te gaan. We werkten ons een slag in de rondte om alles waterdicht te maken en om onze bevindingen voor te leggen aan de leiding van Aquapurga. Dinsdag aan het begin van de avond, na twee dagen van koortsig onderzoek, was de productie af. Alle Wegener- en de Limburgse kranten, met in totaal ruim een miljoen lezers, konden er de volgende dag mee openen. We hadden allebei het gevoel dat we ondanks de korte tijd alles boven tafel hadden gehaald wat we nodig hadden om een onthullend en compleet verhaal te schrijven.

Aan de snelheid waarmee we het verhaal uit moest werken, kleeft uiteraard wel een nadeel:

we konden niet alles tot op de bodem uitzoeken. Zo konden we er binnen twee dagen niet achterkomen welke schade de boeren die de machines op hun erf hadden staan nou precies hebben geleden. Ook de vraag of er subsidiegeld mee gemoeid was, konden we nog niet goed beantwoorden. Ook het exacte risico voor de investeerders vergde meer onderzoekwerk. Dat hebben we later allemaal nog wel gedaan, onder meer via een WOB-verzoek naar subsidiegelden, en er zijn naar aanleiding daarvan ook nog een paar vervolgh verhalen verschenen.

We hebben de verhalen als duo geschreven, van begin tot eind. Daarbij moet uiteraard aangekend worden dat we het verhaal zonder [Publeaks](#) nooit hadden kunnen publiceren.

In de provinciale en landelijke politiek zijn naar aanleiding van ons verhaal Staten- en Kamervragen gesteld. Op het moment dat we dit schrijven, balanceert het bedrijf op de rand van de afgrond. Schuldeisers hebben beslag geclaimd op de goederen, verschillende dochterondernemingen zijn failliet verklaard.

Grootste winst van ons verhaal? Het debat over mestverwerking, in het bijzonder in Brabant, heeft er een nieuwe impuls door gekregen. Dat onderwerp is van levensbelang voor de leefbaarheid en gezondheid van de inwoners van de provincie, en door ons werk kan de discussie nu met meer inzicht worden gevoerd.

Een zaak die aan alle kanten stinkt

Mestbedrijf AquaPurga betrad in 2010 vol bravoure het toneel. Vijf jaar later wordt er nog amper mest verwerkt, zitten medewerkers ziek thuis en dreigen investeerders miljoenen te verliezen. Wat ging er mis? Een reconstructie.

BN DeStem

29 januari 2015

Annemieke van Dongen & Sander van Mersbergen

Het lijkt een soort wonder-machine: aan de voorkant stop je er varkensmest in, aan de achterkant stroomt er schoon water uit, en een voedingsrijke kunstmestvervanger. Een van de directieleden van AquaPurga, de fabrikant van die state of the art mestverwerkings-machine, laat in een filmpje zien hoe dat werkt. De camera zwentk door een moderne varkensstal, langs een indrukwekkende installatie en een groen weidelandschap. Aan het einde van het proces is het water zó zuiver, dat het in de sloot mag worden geloosd, legt de directeur uit. Hij tapt een bekertje water uit de machine. “Het is zelfs zó schoon, dat ik het durf te drinken. Proost!”

Medewerkers liggen in een deuk als ze het filmpje zien. Zij zagen zelden iets anders uit de machines komen dan groene drab.

AquaPurga valt op in de agrarische wereld. De directeuren rijden in dikke auto's, lopen in maatpakken en delen genereus consumpties uit. “Het waren bepaald geen boeren die op laarzen binnenkomen”, herinnert Wiebren van Stralen van boerenbond LTO zich.

De met veel tamtam gepresenteerde plannen klinken veelbelovend, vertelt Theo Duteweerd van varkenshouderorganisatie NVV. “Boeren zouden hun mest tegen ongekend lage kosten kunnen verwerken.”

AquaPurga verdient daarnaast aan verkoop van producten die de mestverwerking oplevert. Het is niet moeilijk voor die mooie verhalen te vallen. “Het zijn gewoon heel aardige mensen”, verzucht een Brabantse boerin. “Dat vind ik nog steeds.”

Voor haar en haar man was de mestverwerker een uitkomst, in ieder geval in theorie. Mest afvoeren kost varkensboeren veel geld. En de bijdrage die AquaPurga van boeren verwacht, is beperkt. Het apparaat staat op hun erf, maar blijft eigendom van Aquapurga. Er zijn meer enthousiaste boeren in het varkensrijke Brabant. In Esbeek, Lithoijen, Heeswijk-Dinther, Boekel en Someren plaatst AquaPurga mestverwerkers.

Onder vermogende Nederlanders is het enthousiasme zo mogelijk nog groter. Mestpartners, de BV die geld aantrekt voor de activiteiten van Aquapurga, lokt hen met advertenties in glossy's en kranten. Het beloofde rendement is duizelingwekkend. Wie een ton inlegt, kan door een fiscaal foefje meteen na de inleg al 140.000 euro tegemoet zien. Gedurende de levensduur van de mestmachine komt daar nog eens een ton bij, is de voorspelling. Vanaf 2010 maken zo'n 500 mensen gebruik van dit aanbod. Samen brengen zij 30 miljoen euro in. Van varkensmest hebben ze weinig kaas gegeten.

Binnen twee jaar wil AquaPurga 120 installaties plaatsen. Maar het zit al snel tegen. Het valt niet mee om varkensmest te splitsen in water en andere stoffen. Soms draait de machine wel, soms een beetje, maar meestal helemaal niet. “Er was altijd iets”, zegt een van boeren die zo'n apparaat op zijn dam had staan. “We hebben er van alles aan gedaan. Aquapurga liet mensen komen uit Frankrijk, Duitsland en zelfs uit Singapore. Wij hebben een loods van 130 meter laten bouwen omdat dat beter zou zijn voor het proces.”

Het is aan de technuten om de machines aan de praat te krijgen. Ze nemen monsters, proberen het biologische proces bij te sturen en klimmen op containers om aan de installatie te sleutelen. Beschermende

werkkleren hebben deze werknemers niet, laat staan gasmaskers. Regelmatig moeten ze naar buiten om een luchtje te scheppen. Brandende ogen, hoofdpijn, duizeligheid, hoesten, een misselijk gevoel: iedereen die met de machines werkt, krijgt wel ergens last van.

Bij een aantal gaat het echt mis. In april 2013 maakt monteur Roy Leo (27) in z'n eentje een lekbak schoon, als hij het plots benauwd krijgt en misselijk wordt. “M'n ogen en neus branden, ik viel bijna flauw.”

Hij weet buiten te komen en rijdt in een roes naar het ziekenhuis in Eindhoven. Ook collega Robert Slieker (35) ontsnapt — achteraf gezien — aan de dood, op 16 september 2013 in Lithoijen. Nadat het alarm van de meetapparatuur is gaan piepen, klimt hij een dak op om een leiding te isoleren. “Dat waren de instructies. Op het dak ademde ik te veel schadelijke stoffen in, uit een luchtgat. Dat spul ruik je niet.” Hij wordt misselijk en draaierig. Eenmaal thuis hoest hij, tot bloedens toe. Ook Slieker moet naar het ziekenhuis.

Leo en Slieker hebben nog steeds klachten. Slieker lijdt aan RADS, een longaandoening die veroorzaakt wordt door eenmalige blootstelling aan schadelijke stoffen. “Vroeger fietste ik zonder problemen een heuvel op. Als ik dat nu doe, sta ik bovenaan te hijgen.” Zowel Leo als Slieker zit nu thuis.

Een zaak die aan alle kanten stinkt

door Annetiek van Dongen
en Sander van Herzbergen
illustratie Mark Reijntjens

Het lijkt een soort wondermachine: aan de voorkant stop je er varkensmest in, aan de achterkant stroomt er schoon water uit, en een voedingsrijke kunstmestvervanger. Een van de directieleden van AquaPurga, de fabrikant van die state of the art mestverwerkingsmachine, laat in een filmpje zien hoe dat werkt. De camera zwenkt door een moderne varkensstal, langs een indrukwekkende installatie en een groen weidelandschap. Aan het einde van het proces is het water zo zuiver, dat het in de sloot mag worden geloosd, legt de directeur uit. Hij tapt een bekertje water uit de machine. „Het is zelfs zo schoon, dat ik het durf te drinken. Proost!” Medewerkers liggen in een deuk als ze het filmpje zien. Zij zagen zelden iets anders uit de machines komen dan groene drab.

AquaPurga valt op in de agrarische wereld. De directeuren rijden in dikke auto's, lopen in maatspakken en delen genereus consumpties uit. „Het waren bepaald geen boeren die op laarzen binnenkomen”, herinnert Wiebren van Stralen van boerenbond LTO zich. De met veel tamtam gepresenteerde plannen klinken veelbelovend, vertelt Theo Dute-weerd van varkenshouderorganisatie NVV. „Boeren zouden hun mest tegen ongekend lage kosten kunnen verwerken.”

AquaPurga verdient daarnaast aan verkoop van producten die de mestverwerking oplovert. Het is niet moeilijk voor die mooie verhalen te vallen. „Het zijn gewoon heel aardige mensen”, verzucht een Brabantse boerin. „Dat vind ik ook steeds.” Voor haar en haar man was de mestverwerker een uitkomst, in ieder geval in theorie. Mest afvoeren kost varkensboeren veel geld. En de bijdrage die AquaPurga van boeren verwacht, is beperkt. Het apparaat staat op hun erf, maar blijft eigendom van AquaPurga. Er zijn meer enthousiaste boeren in het varkensrijke Brabant. In Esbeek, Lithoijen, Heeswijk-Dinther, Boekel en Someren plaatst AquaPurga mestverwerkers.

Onder vermogende Nederlanders is het enthousiasme nog mogelijk nog groter. Mestpartners, de BV die geld aantrekt voor de activiteiten van AquaPurga, lokt hen met advertenties in glossy's en kranten. Het beloofde rendement is duizenden procenten. Wie een ton

Mestbedrijf AquaPurga betrad in 2010 vol bravoure het toneel. Vijf jaar later wordt er nog amper mest verwerkt, zitten medewerkers ziek thuis en dreigen investeerders miljoenen te verliezen. Wat ging er mis? Een reconstructie.

GEEN COMMENTAAR

AquaPurga wilde gisteren niet op deze reconstructie reageren. „Wij zijn druk bezig om zaken op orde te krijgen. We geven nu geen commentaar”, zei directielid Bér Sweering.

Dit verhaal kwam mede tot stand dankzij een tipgever die gebruik maakte van Publeaks: een website die klokkenluiders de kans biedt om informatie veilig en anoniem te versturen naar de pers. Naast rapporten en andere informatie die deze krant via Publeaks ontving, hebben we gesproken met investeerders, oud-medewerkers, varkenshouders, betrokkenen uit de agrarische sector en medische deskundigen.

legt, kan door een fiscaal feetje meteen na de inleg al 140.000 euro tegemoet zien. Gedurende de levensduur van de mestmachine komt daar nog eens een ton bij, is de voor-spelling. Vanaf 2010 maken zo'n 500 mensen gebruik van dit aanbod. Samen brengen zij 30 miljoen euro in. Van varkensmest hebben ze weinig kaas gegeten.

Binnen twee jaar wil AquaPurga 120 installaties plaatsen. Maar het zit al snel tegen. Het valt niet mee om varkensmest te splitsen in water en andere stoffen. Soms draait de machine wel, soms een beetje, maar meestal helemaal niet. „Er was altijd iets”, zegt een van boeren die zo'n apparaat op zijn dam had staan. „We hebben er van alles aan gedaan.

AquaPurga liet mensen komen uit Frankrijk, Duitsland en zelfs uit Singapore. Wij hebben een loods van 130 meter laten bouwen omdat dat beter zou zijn voor het proces.”

Het is aan de technici om de machines aan de praat te krijgen. Ze nemen monsters, proberen het biologische proces bij te sturen en klimmen op ontvangers om aan de installatie te sleutelen. Beschermende werkkleren hebben deze werknemers niet, laat staan gasmaskers. Regelmatig moeten ze naar buiten om een luchtje te scheppen. Brandende ogen, hoofdpijn, duizeligheid, hoesten, een misselijk gevoel: iedereen die met de machines werkt, krijgt wel ergens last van.

Bij een aantal gaat het echt mis. In april 2013 maakt monteur Roy Leo (27) in z'n eentje een lekbak schoon, als hij het plots benauwd krijgt en misselijk wordt. „M'n ogen en neus brandden, ik viel bijna flauw.”

Hij weet buiten te komen en rijdt in een roes naar het ziekenhuis in Eindhoven. Ook collega Robert Sliker (35) ontsnapt „achteraf gezien” aan de dood, op 16 september 2013 in Lithoijen. Nadat het alarm van de meetapparatuur is gaan piepen, klimt hij een dak op om een leiding te isoleren. „Dat waren de instructies. Op het dak ademde ik te veel schadelijke stoffen in, uit een luchtgat. Dat spul ruik je niet.” Hij wordt misselijk en draaierig. Eenmaal thuis hoest hij, tot bloedens toe. Ook Sliker moet naar het ziekenhuis.

Leo en Sliker hebben nog steeds klachten. Sliker lijdt aan RADS, een longaandoening die veroorzaakt wordt door eenmalige blootstelling aan schadelijke stoffen. „Vroeger fietste ik zonder problemen een heuvel op. Als ik dat nu doe, sta ik bovenaan met pijn.” Zowel Leo als Sliker zit nu thuis. AquaPurga verlengde hun contracten niet. Een blijk van medeleven hebben ze nooit ontvangen. Wellicht heeft de bedrijfsleiding iets anders aan het hoofd. Het wil maar niet lukken de

draaien. Het hoogste aan bij lange na niet gehaald. „techniek die ze verkochte als gedacht”, zegt varkensweerd. „Er kwam niets van. Van het handjevol installaties bouwde, staat een aantal al twee jaar. Er kraait geen ook al kosten ze 1,6 miljoen. De boeren horen niets eigenaars van de apparatuur met een kostenpost van 10 ringen, stroom en het opmest. De agrariërs willen kwijt. „Ik wil geen herrie nog geld van ze te krijgen anders. „Ik weet van niks. Coppens, mijn naam is beld.

De particulieren die hielden, hebben hun eide dat het licht binnenkomt. Bronnen stellen dat het pvementer geen salaris meent dreigen zij al hun g. Het speculeren over de ocde is al in volle gang. Wa-

nen gebleven die particul bracht AquaPurga wil oingaan, zoals het ook and te beantwoorden. Investe buiten hun medeweten g een waterstofproject in D

Heeft het bedrijf de boel bels, voorzitter van de bel van investeerders, wil opgaan. Een andere investee wil blijven, zegt dat de b AquaPurga het midden h en onkunde. „Er is te laa fouten gemaakt, maar ik

zichzelf heeft willen verwerden ze zelf het groots het uiteindelijk misging.” Over de toekomst van het

gende week meer duidel de directie met de invest water heeft niemand het probeert uit alle macht sc ken. De laatste hoop is ge we bedruidde langs dat licht levert die genoeg vanden te kunnen wegv van nieuwe mestvergiste De investeerder heeft er v meer in: „Wat te mooi lij

“Wat te mooi lijkt om waar te zijn, is vaak ook te mooi om waar te zijn

Anonieme investeerder

AquaPurga verlengde hun contracten niet. Een blijk van medeleven hebben ze nooit ontvangen.

Wellicht heeft de bedrijfsleiding iets anders aan het hoofd. Het wil maar niet lukken de mestverwerkingsinstallaties goed te laten draaien. Het beoogde aantal van 120 wordt bij lange na niet gehaald. “Achteraf blijkt de techniek die ze verkochten niet zo geweldig als gedacht”, zegt varkensvoorman Duteweerd. “Er kwam niets van de grond.”

Van het handjevol installaties dat wel is gebouwd, staat een aantal stof te vangen, soms al twee jaar. Er kraait geen haan meer naar, ook al kosten ze 1,6 miljoen euro per stuk.

De boeren horen niets meer van AquaPurga, eigenaar van de apparatuur. Wel zitten ze met een kostenpost van tonnen, aan investeringen, stroom en het opruimen van de mest. De agrariërs willen daar niet veel over kwijt. “Ik wil geen herrie in de tent, ik hoop nog geld van ze te krijgen”, zegt de een. Een ander: “Ik weet van niks. Mijn naam is niet Coppens, mijn naam is haas.”

De particulieren die geld in AquaPurga investeerden, hebben hun eigen zorgen. Ze vrezen dat het licht binnenkort definitief uitgaat. Bronnen stellen dat het personeel sinds november geen salaris meer ontvangt. Bij de rechtbank in Rotterdam ligt

een verzoek het bedrijf failliet te verklaren, blijkt uit stukken in het bezit van deze krant. Dat zou voor de investeerders rampzalig zijn. Bij een faillissement dreigen zij al hun geld kwijt te raken.

Het speculeren over de oorzaak van het debacle is al in volle gang. Waar zijn al die miljoenen gebleven die particulieren hebben ingebracht? Aquapurga wil op deze vragen niet ingaan, zoals het ook andere vragen weigert te beantwoorden. Investeerders stellen dat buiten hun medeweten geld gestoken is in een waterstofproject in Duitsland.

Heeft het bedrijf de boel geflest? Han Diebels, voorzitter van de belangenvereniging van investeerders, wil op die vraag niet ingaan. Een andere investeerder, die anoniem wil blijven, zegt dat de handelwijze van AquaPurga het midden houdt tussen opzet en onkunde. “Er is te laat geschakeld, er zijn fouten gemaakt, maar ik denk niet dat de top zichzelf heeft willen verrijken. Volgens mij werden ze zelf het grootste slachtoffer, toen het uiteindelijk misging.”

Over de toekomst van het bedrijf wordt volgende week meer duidelijk. Dan vergadert de directie met de investeerders. Over zuiver water heeft niemand het meer. AquaPurga probeert uit alle macht schoon schip te maken. De laatste hoop is gevestigd op een nieuwe bedelronde langs haar geldschietters.

Wellicht levert die genoeg op om de salarisachterstanden te kunnen wegwerken en de bouw van nieuwe mestvergisters te financieren.

De investeerder heeft er weinig vertrouwen meer in: “Wat te mooi lijkt om waar te zijn, is vaak ook te mooi om waar te zijn.”

3. Post van een afperser

Jan Salden, *EenVandaag*

DE TIP

Datum

8 februari 2016

Inhoud

Rapport in Pdf-vorm.
Compleet overzicht van de correspondentie, e-mails en chatgesprekken tussen afperser en supermarktketen Lidl in Duitsland, inclusief foto's van de buit.

Gestuurd aan

Villamedia, *Algemeen Dagblad*, *Nieuwsuur*

Gestuurd door

Anoniem

HET ARTIKEL

Datum

17 oktober 2016

Titel

Supermarktketen Lidl maandenlang afgeperst

Auteur

Verslag Guido Vermeulen, redactie Jan Salden

Medium

EenVandaag

HET GEVOLG

Jan Salden heeft voor de publicatie van deze verhalenbundel nog contact gehad met de politie in Duitsland die met deze zaak was belast. Zij lieten weten dat de afperser nog altijd vrij rondloopt.

“Ha Jan, ik krijg via via een document dat ook op [Publeaks](#) is gezet, maar waar dit medium niks mee kan. Lidl Duitsland zou voor miljoenen zijn afgeperst. In dit document alle mails en foto's van het losgeld. Is van zeer recent. Hoe is jouw Duits?”

Het is maandag 8 februari, einde van de middag. Ik ben vrij, maar loop mijn inbox even door. Tussen een aantal ongelezen mails valt mijn oog meteen op het bericht van redactiechef Joost Blokzijl. Ik zou het liefst meteen gaan lezen, maar met twee kleine kinderen thuis heb ik er de rust niet voor. “Hervorragend!”, antwoord ik alvast. “Spannend, ik kijk straks of morgen even.”

Later op de avond open ik de bijlage. Op het voorblad staat pontificaal het logo van de Duitse supermarkt discounter. Er onder valt in grote letters te lezen: ‘Die Lidl Erpressung’. ‘De Lidl-afpersing’. Ik scroll verder en beland bij het ‘voorwoord’. Het hele document is in het Duits. Het was één van mijn betere vakken op de middelbare school en mijn vaardigheid met de taal is in de afgelopen jaren redelijk geconserveerd gebleven.

Ik lees verder: “Onze groep heeft in de zomer van 2015 besloten een levensmiddelenbedrijf af te persen, door te dreigen producten te vergiften.” De keuze is mede op Lidl gevallen omdat het als ‘schandaal-bedrijf’ te boek staat, schrijven de afpersers. Er volgt een aantal links naar kranten-artikelen over misstanden bij Lidl, bijvoorbeeld over slechte arbeidsomstandigheden. “Lidl kan zich een grootschalige en lange afpersingscampagne, die zich ook naar buurlanden uitbreidt, niet permitteren. Dit document beschrijft onze afpersing en bevat in chronologische volg-

orde onze correspondentie met de bedrijfsleiding van Lidl.”

Ik blader door en verbaas me alsmaar verder. Het stuk bevat inderdaad e-mails, gericht aan Lidl, waarin de ondertekenaar, ‘Alfred E. Neumann’, 15 miljoen euro eist van de supermarktketen. Verderop kom ik in een chatgesprek terecht waarin de afperser en medewerkers van Lidl daadwerkelijk afspraken maken over de overdracht van geld. Ook kom ik foto’s tegen van een zwarte rugtas met enorme stapels, in plastic verpakte bankbiljetten van 500 euro. Ernaast ligt een stuk papier waarop met zwarte stift ‘Herr Neumann’ staat geschreven.

Ik ben in verwarring. Is dit écht? Waarom stuurt een Duitse afperser de correspondentie met zijn doelwit naar Nederlandse media? En niet eens rechtstreeks naar ons, maar via [Publeaks](#) naar een ander niet-nieuwsmedium. Een attente medewerker heeft het daar onderschept en doorgestuurd naar redactiechef Joost. Er komen meer vragen op. Zijn de getoonde bankbiljetten echt? Was Lidl écht van plan te gaan betalen?

“Even gescand”, schrijf ik terug aan Joost. “Lijkt wel een grap. Morgen even overleggen?” Hij antwoordt luttele minuten later. “Ja, ik weet ook niet of het echt is. Lidl is wel eerder afgeperst in Duitsland.”

De volgende ochtend spreek ik Joost aan. Ook hij heeft veel vragen. We beseffen gelijk dat we hier mogelijk niet alleen een mooie scoop in handen hebben, maar dat het ook een gevoelig en explosief document is. Is deze afpersing nog gaande? En als dat zo is, moeten we deze afperser dan wel een podium bieden?

We besluiten dat we eerst duidelijk moeten krijgen of dit document echt is. Haalt iemand hier een slechte grap met ons uit of is het wel degelijk authentiek? Lidl zal ons er niets over willen vertellen, is onze inschatting. De snelste weg naar duidelijkheid loopt via de Duitse politie. Als er een onderzoek loopt naar afpersing van Lidl zullen ze dat moeten bevestigen. Ik ga op onderzoek uit.

Het hoofdkantoor van Lidl staat in het stadje Neckarsulm, zo’n vijftig kilometer boven Stuttgart in de deelstaat Baden-Württemberg. Ik zoek naar de afdeling persvoorlichting van het politiekorps aldaar. Er blijken meerdere politieregio’s. Heilbronn is de regio waar ik zijn moet. Ik loop de redactie af en zonder me even af in een aparte ruimte. Ik spreek behoorlijk Duits, maar moet me wel even goed kunnen concentreren.

Ik word doorverbonden naar de ‘Pressestelle’, waar een medewerker me meedeelt dat ik zijn collega moet hebben. Ik laat mijn 06-nummer achter. Ze zal me terugbellen. Ik hoor die dag niets meer, maar ‘s avonds, vlak voor ik naar huis wil gaan, verschijnt er een telefoonnummer in mijn telefoonscherm dat begint met 0049, het landennummer van Duitsland. Ik leg de woordvoerster in mijn beste Duits uit dat we een document in handen hebben waaruit blijkt dat supermarktconcern Lidl wordt afgeperst. Klopt dat?

Ze draait er niet om heen. Ja, de firma Lidl wordt afgeperst. Ze vertelt erbij dat de zoektocht naar een verdachte nog volop loopt en dat we met een publicatie het onderzoek in gevaar kunnen brengen. Ik vraag haar of het document ook bij Duitse media bekend is. Dat is zo, bevestigt ze, maar in Duitsland heeft de pers gehoor gegeven aan het

verzoek van de politie en niet gepubliceerd. Ze wil graag weten wat wij van plan zijn. Ik antwoord dat het onze eerste prioriteit is om te checken of het verhaal klopt, dat ik haar verzoek begrijp, maar dat ik dat zal moeten bespreken met mijn eindredacteur.

De volgende ochtend zoek ik ook contact met Lidl Nederland. Ook zij bevestigen de afpersing en vragen ons niet te publiceren. Ook Lidl belooft ik er na ruggespraak op terug te komen.

De volgende dag krijg ik een e-mail van de Duitse politiewoordvoerder. Ze wil weten wat we gaan doen. Ik heb overleg met mijn eindredacteur en de redactiechef. Ons journalistieke hart zegt: het afpersen van één van Europa's grootste supermarktkoncerns is nieuws en zonder meer een mooie scoop. Ons verstand zegt: hoe mooi de primeur ook is, we willen geen politieonderzoek frustreren. Bovendien zouden we ons voor een karretje van de afperser – een crimineel — laten spannen.

Via ons contact bij het medium waar het document eerder via [Publeaks](#) is aangeboden weten we dat het stuk ook naar andere media is gestuurd. Wat als een van hen wel gaat publiceren? We staan achter onze afweging en zijn niet van plan in dat geval koers te wijzigen. Toch lijkt het ons goed even contact te leggen met het [AD](#), waarvan we weten dat ze daar het document ook in handen hebben gekregen. Via wat omwegen kom ik in contact met de verslaggever die het verhaal onder zijn hoede heeft. Ook bij het [AD](#) worstelen ze met het dilemma. Maar, zegt de verslaggever, als ze een extra bron vinden die het verhaal bevestigt, zou het zomaar tot een verhaal kunnen komen. We spreken af elkaar op de

hoogte te houden. Ik breng verslag uit van het gesprek aan mijn eindredacteur, maar het verdient niks aan ons standpunt. We publiceren niet.

Ik stuur de woordvoerder van de politie in Heilbronn een e-mail terug waarin ik haar onze beslissing mededeel. Wel vraag ik haar ons te informeren als de afpersing gestopt is, bijvoorbeeld wanneer er verdachten zijn opgepakt. Dan zouden we immers graag een reconstructie maken van de zaak. De correspondentie biedt een uniek inkijkje in het verloop van een afpersingszaak.

De politiewoordvoerder stuurt me een bericht terug waarin ze ons bedankt, maar ook direct aangeeft dat ook later van exclusiviteit geen sprake kan zijn. Ze is wel bereid om, bij eventuele arrestaties, het persbericht naar me te sturen. Ze sluit af met een laatste vraag “in het kader van het onderzoek”. “Is het voor u mogelijk mee te delen hoe u aan het document bent gekomen?” Ik had die vraag al verwacht, maar antwoord haar dat ik dat helaas niet kan. Geen idee wat ze op dat moment zou kunnen met mijn mededeling dat het via [Publeaks](#) tot ons is gekomen, maar we zijn geen verlengstuk van het opsporingsapparaat.

Weg verhaal? Voor nu even wel, maar ik ben ervan overtuigd dat er later een gelegenheid zal komen, bijvoorbeeld als er inderdaad een verdachte wordt aangehouden. Om die reden zoek ik contact met een aantal deskundigen op het gebied van afpersing. Als de zaak wordt opgelost willen we snel kunnen schakelen. We willen het document dan graag in onze uitzending laten beoordelen door iemand met verstand van zaken. De eerste deskundige die ik bel, houdt de boot af:

hij wil niet in lopende dossiers treden. Een tweede deskundige, Maarten IJzermans van Hoffmann Bedrijfsrecherche, toont zich wel bereid. Wel houdt hij een slag om de arm: hij kan geen uitspraken doen over klanten.

In de maanden die volgen stuur ik mijn contactpersoon bij de Duitse politie af en toe een mail met de vraag of er ontwikkelingen zijn. Maar die zijn er niet. En zo blijft het verhaal maanden zo goed als onaangeroerd. Totdat ik in de zomer in Duitse media een bericht lees over een echtpaar dat is aangehouden wegens de afpersing van Lidl.

Ik zoek contact met de politie in Heilbronn. Is dit de afpersingszaak waarover we eerder contact hadden? De woordvoester laat weten dat het om een andere zaak gaat. “Over de zaak waarover wij contact hadden is er geen nieuws.” Ik mail terug: “Dus die afpersing is nog steeds gaande?” “Ja”, antwoordt ze, “waarbij er geen sprake is van nieuwe eisen.” Dat antwoord roept vragen bij me op. “Begrijp ik het goed dat de afperser momenteel niet meer actief is?” vraag ik haar. Ook vraag ik wanneer de afperser zijn laatste eis heeft neergelegd bij Lidl. Het duurt even voordat ze antwoord geeft. Vijf dagen na mijn vragen laat ze per e-mail weten dat ik het goed heb begrepen. “Sinds maart is er geen sprake meer geweest van nieuwe eisen.”

Dit verandert de zaak. Er zijn dus vijf maanden verstreken zonder dat de afperser van zich heeft laten horen. Het is de politie kennelijk al die tijd niet gelukt de dader te vinden. We besluten aanvankelijk niet te publiceren om het onderzoek niet in gevaar te brengen. Maar moeten we dat niet heroverwegen nu het onderzoek al maandenlang niets oplevert of misschien zelfs in de ijskast is gezet?

Ik overleg met mijn leidinggevendenden. Ook zij vinden dat de situatie nu anders is. We besluiten het verhaal nieuw leven in te blazen en te beginnen met een voorbereiding van een reportage. Ik zal het samen met verslaggever Guido Vermeulen gaan maken. We zullen niet alleen op de Lidl-zaak focussen, maar het ook wat breder trekken door met de onderzoeksleider van de politie in Groningen terug te blikken op de Jumbo-afpersing die vorig jaar in het Noorden van het land veel stof deed opwaaien.

Ik stel de politie in Heilbronn van ons voornemen op de hoogte en stel nog een aantal aanvullende vragen. Loopt het onderzoek nog? Kunnen ze iets zeggen over de motieven van deze dader(s)? Was Lidl echt bereid te betalen of werd de geldoverdracht begeleid door de politie? En zijn ze bereid tot een interview?

Vijf dagen later krijg ik antwoord. Niet het antwoord waarop ik hoopte, wel het antwoord wat ik verwachtte. De Duitse politie begrijpt onze interesse maar verzoekt ons opnieuw niet te publiceren. De dader heeft dan wel maandenlang niets van zich laten horen, maar publiciteit kan hem weer ‘activeren’. Ook is de politie beducht voor ‘copycats’. Bovendien zouden we de afperser met een reportage indirect in zijn intentie ondersteunen. En, zo waarschuwen ze, er dreigt (imago) schade voor Lidl.

Dat laatste argument maakt op ons weinig indruk. Ons journalistieke belang is een ander: de afpersing van een groot bedrijf is gewoon nieuws. Dat we de afperser een podium zouden geven is

natuurlijk niet onze intentie. We nemen ons voor in onze toonzetting niet al te sensationeel te worden. Bovendien willen we in de reportage ook zorgen voor goede duiding door een deskundige. Die zal ook naar voren brengen dat de slagingskans van afpersingszaken uiterst klein is. En dat zeker het vragen om contant losgeld nogal knullig is, omdat het altijd traceerbaar is.

Moeilijker om in te schatten vinden we het argument dat publiciteit de dader weer zou kunnen activeren en zelfs kopieergedrag zou kunnen uitlokken. Goedbeschouwd, zo redeneren we, zou je dan aan veel andere (criminele) activiteiten ook geen aandacht meer moeten besteden.

We besluiten onze afpersingdeskundige te raadplegen, Maarten IJzermans van Hoffmann Bedrijfsrecherche. Hij heeft ervaring met dit soort zaken. We leggen hem de e-mail van de Duitse politie voor. Daarna bellen eindredacteur Jeroen Illy, verslaggever Guido Vermeulen en ik met IJzermans. Het gevaar van ‘copycats’ vindt hij overdreven. We vragen hem of hij bij afpersingszaken die in de publiciteit komen wel eens kopieergedrag heeft waargenomen. Dezelfde vraag leggen we voor aan de politie Groningen. Beiden zeggen dat effect niet te zien.

IJzermans schat ook de kans dat de dader weer wordt geactiveerd door publiciteit niet heel hoog in. Hij draait de redenering van de politie om. Het zou in dat geval ook een nieuwe kans kunnen bieden om de dader op te sporen en te pakken.

We zijn overtuigd. We willen het verhaal nu echt gaan maken. We stellen ook Lidl Nederland op de hoogte. Voor een reactie verwijzen ze ons naar Lidl Duitsland. De Duitse politie laat weten niet

te willen reageren. Antwoord op de vraag of Lidl echt bereid was te betalen, krijgen we niet. Maar ook zonder die opheldering biedt het verhaal, door alle e-mails, chatgesprekken en foto's, een bijzonder inkijkje in de handel en wandel van een afperser. “Het leek wel een film”, zal een collega later zeggen.

Onze reportage wordt uiteindelijk op 17 oktober uitgezonden. Een aantal uur voor de uitzending licht ik uit loyaliteit mijn collega bij het [AD](#) in. Die baalt, maar reageert sportief. “Goed verhaal!” Het nieuws wordt door vrijwel alle landelijke media opgepikt.

Supermarktketen Lidl maandenlang afgeperst

EenVandaag

17 oktober 2016

Guido Vermeulen &
Jan Salden

De Duitse supermarktketen Lidl blijkt vanaf eind vorig jaar maandenlang te zijn afgeperst. De dader eiste 15 miljoen euro en dreigde met het plaatsen van vergiftigde producten in filialen in Duitsland en andere landen, waaronder Nederland.

Dat blijkt uit correspondentie tussen de afperser en Lidl, die in handen is van [EenVandaag](#). Het supermarktconcern stemde uiteindelijk in met betaling van 4,5 miljoen euro. Onduidelijk is of dat in samenspraak met de politie gebeurde. Tot een overhandiging kwam het uiteindelijk niet, omdat de afperser de operatie om het geld in ontvangst te nemen van het ene op het andere moment afbrak.

De afperser, die zegt namens een groep te handelen, eist in een e-mail op 14 oktober 2015 een bedrag van 15 miljoen euro. Hij stelt een aantal keer een deadline, die Lidl steeds laat verstrijken. De man, die zich 'Alfred Neumann' noemt, dreigt daarop met het vergiftigen van producten in meerdere filialen

van Lidl. Het supermarktbedrijf laat vervolgens weten bereid te zijn 4,5 miljoen euro te betalen en stuurt de afperser foto's van een zwarte rugtas met daarin het bedrag in bankbiljetten van 500 euro. Uit de correspondentie blijkt dat de afperser Lidl tijdens de dag waarop de overdracht moet plaatsvinden via een anoniem chatprogramma per trein door Duitsland laat reizen. Uiteindelijk breekt de afperser de operatie op het laatste moment af. In nieuwe e-mails eist hij het bedrag vervolgens in de digitale munteenheid bitcoin. Lidl verbreekt daarop het contact. De Duitse politie is nog steeds op zoek naar de afperser, die sinds maart niet meer actief is.

Niet gangbaar

Lidl noch de Duitse politie willen inhoudelijk op de zaak ingaan. Onduidelijk is of Lidl daadwerkelijk wilde gaan betalen. Maarten IJzermans, adviseur in afpersingszaken bij Hoffmann Bedrijfsrecherche, vermoedt dat de politie bij de overdracht van het geld betrokken was in een poging de dader te pakken. Hij bestudeerde op verzoek van [EenVandaag](#) de correspondentie. Volgens hem is het waarschijnlijk dat het om een eenling gaat. "Dit klinkt als een opportunistische afperser, die in de problemen zit en geld los wil krijgen." Dat hij het geld contant wil hebben is opmerkelijk, vindt IJzermans. "Het fysiek overdragen van cash geld is een lastige situatie, omdat het altijd

traceerbaar is. Het is niet gangbaar in de criminele wereld."

Jumbo

De afpersing van Lidl is de tweede voor het Duitse supermarktconcern in korte tijd. In juli werd een echtpaar uit Gelsenkirchen opgepakt dat 1 miljoen euro eiste, terwijl ze dreigden bommen af te laten gaan in filialen. Eén explosief ontplofte ook daadwerkelijk. Volgens Duitse media zou Lidl daarop ook daadwerkelijk hebben betaald, waarna korte tijd later de twee

verdachten werden opgepakt. Supermarktbedrijven bleken de afgelopen jaren wel vaker doelwit van afpersing. Bekend voorbeeld is de afpersing van Jumbo in Groningen vorig jaar. Ook daar werd bedreigd met het plaatsen van bommen, waarbij één explosief ontplofte. De man achter de bedreigingen werd afgelopen zomer tot 8 jaar cel veroordeeld. Langer geleden werden ook Ahold (2003), Campina (2003), Ikea (2011) en het Belgische supermarktconcern Delhaize (2015) afgeperst.

Waarom ik het door stuurde naar [EenVandaag](#)

Lars Pasveer, [Villamedia](#)

Wie werkt voor een medium als [Villamedia](#) heeft een breed scala aan onderwerpen (van reorganisaties en jaarcijfers tot repressieve wetgeving en moorden) maar soms rolt er bij [Publeaks](#) iets binnen dat journalistiek wel razend interessant is, maar simpelweg buiten het spectrum valt.

Het document waarin de Duitse afpersers van supermarktketen Lidl hun mailwisseling en foto's hadden samengevat was precies zoiets. De taal is als verkapte germanofiel geen probleem voor me, dus ik kon het document inhoudelijk goed beoordelen. De afpersingszaak leek na lezing legitiem en het e-mailverkeer plausibel. Kortom: het kriebelde absoluut mijn journalistieke antennes, maar ik kon er voor [Villamedia](#) simpelweg niets mee.

Het document was naar enkele andere partijen gelekt, maar toevallig niet naar aan actualiteitenrubriek [EenVandaag](#). Joost Blokzyl, met wie ik bij diverse media jarenlang letterlijk een bureau heb gedeeld, is daar inmiddels chef. Dat ze het document vermoedelijk zelf niet hadden gezien, ik Joost persoonlijk ken en [EenVandaag](#) een medium betreft dat de zaak wél goed kon onderzoeken, maakte het een logische afweging het met Joost te delen.

Omdat het een document van potentiële afpersers betrof, speelden er voor mij geen grootse ethische dilemma's of je het zo wel kon doorsturen. Ander materiaal dat het afgelopen jaar via [Publeaks](#) werd toegespeeld maar ook buiten de scope van [Villamedia](#) viel (medische dossiers, persoonlijke conflicten met instanties) zijn ongedeeld gewist.

In hoeverre media dezelfde collegiale afwegingen maken, weet ik niet. [Villamedia](#) bedient een niche-met-diepte, maar de harde concurrentie qua scoops is beperkt. Toch zou ik het toejuichen dat [Publeaks](#)-media kijken of er een gepast collega-

medium met het materiaal gediend is, als ze er zelf niets mee doen.

Dat doet het risico dat de klokkenluider nam eer aan en neemt het gelekke materiaal serieus.

Het aantal normale persberichten en theorieën van zilverfoliehoedjesvouwiers dat via [Publeaks](#) binnenkomt is helaas ook niet mis, maar de Lidl-berichtgeving toont aan dat serieuze klokkenluiders — zelfs als die een crimineel randje hebben — het platform weten te vinden. De onderzoeksjournalistiek is erbij gebaat, maar zoals Jan Salden aantoonde, volgt het echte werk pas na het lek.

B. Waarom zo oldskool?

Tanja van Bergen, directeur
Vereniging van Onderzoeksjournalisten

PERSONALIA

Naam

Tanja van Bergen

Functionies

Journalist

Directeur Vereniging van
Onderzoeksjournalisten

Voormalig verslaggever en
eindredacteur [Het Parool](#)

Voormalig docent
journalistiek Faculteit voor
Communicatie en
Journalistiek Hogeschool
Utrecht

De Vereniging van Onderzoeksjournalisten krijgt geregeld telefoontjes en e-mails over potentiële misstanden, schandalen en aanverwante kwesties, waar volgens de tipgever onmiddellijk een speurneus op moet worden gezet. En of wij die dan kunnen leveren.

Nee, luidt het antwoord, aan zulke bemiddeling doet de VVOJ niet. De vereniging heeft (nog) geen online community waar vraag en aanbod elkaar kunnen vinden. En zelf actief doorverwijzen, daar zitten allerlei haken en ogen aan. Wat zeg je bijvoorbeeld tegen collega A. als die op hoge toon komt vragen waarom een ‘gouden tip’ aan collega B. is doorgespeeld?

Liever verwijzen we daarom door naar [Publeaks](#). Serieuze klokkenluiders kunnen hier anoniem en veilig lekken, de aluhoedjes en andere gekkies worden vanzelf uitgefilterd. Want dat is het mooie van dit platform: de tips worden beoordeeld door ervaren onderzoeksjournalisten, die kaf van koren kunnen scheiden en bovendien ervan doordrongen zijn dat iedere bron een eigen agenda heeft.

De verhalen in deze bundel getuigen daarvan. Niet alleen lezen ze als spannende mini-detectives, ze geven ook inzicht in de professionele afwegingen die onderzoeksjournalisten maken in hun omgang met anonieme tipgevers.

De VVOJ onderscheidt jaarlijks de beste onderzoeksjournalistiek in Nederland en Vlaanderen met De Loep. Ook de artikelen, boeken, reportages en digitale producties die voor deze prijs worden genomineerd, zijn vaak gebaseerd op (anonieme) tips. Maar de criteria die de jury hanteert, gaan vrijwel allemaal over de toegevoegde waarde van

de journalist. Immers, niet de tip zelf maakt het verhaal, maar het onderzoek dat erop volgt; het onderzoek waarin de feiten worden geverifieerd, geanalyseerd én in een groter verband geplaatst. Want één incident maakt nog geen misstand en niet alle schandalen hebben een maatschappelijke betekenis. In deze tijd van *post-truth politics* en *alternative facts* is dat een belangrijke notie om aan vast te houden.

Wat ik niet goed begrijp, is de terugkerende verzuchting in bijdragen aan deze bundel dat het zo jammer is als een klokkenluider via [Publeaks](#) meerdere media tegelijk benadert. Journalisten zien dat soms als een reden om de tip helemaal niet op te pakken, of ze nemen bewust minder tijd voor hun onderzoek, om maar niet de primeur mis te lopen. Zie bijvoorbeeld het verhaal over AquaPurga.

Waarom zo oldskool? Internationaal tonen steeds meer samenwerkingsprojecten aan hoeveel extra opbrengst bundeling van onze krachten geeft. Denk aan het Panama Papersonderzoek, waarbij bijna vierhonderd journalisten betrokken waren en dat in Nederland de aanleiding vormde tot een structurele samenwerking van Het Financieele Dagblad en Trouw met het onderzoeksplatform Investico.

[Publeaks](#)-voorzitter Teun Gautier doet in zijn voorwoord bij deze bundel een oproep: 'We kunnen [Publeaks](#) veel proactiever inzetten, via social media actief oproepen om informatie te delen.' Ik voeg daaraan toe: we kunnen [Publeaks](#) veel effectiever benutten door tips gezamenlijk op te pakken.

4. Hoe een Publeaks-tip een ander verhaal op kan leveren

Kaya Bouma, *de Volkskrant*

DE TIP

Datum
Juli of augustus 2016

Inhoud
Bericht zonder documenten

Gestuurd aan
de Volkskrant

Gestuurd door
Anoniem

HET ARTIKEL

Datum
7 september 2016

Titel
Scholen weren zwakke leerlingen van examen

Auteur
Kaya Bouma

Medium
de Volkskrant

HET GEVOLG

De onderwijsinspectie, het LAKS, Ouders & Onderwijs en andere betrokken instanties stuitten de afgelopen jaren op verschillende methodes die scholen inzetten om slecht presterende leerlingen van het examen te weren. Bij deze instanties komen jaarlijks enkele tientallen klachten binnen van leerlingen die ten onrechte uitgesloten zeggen te zijn.

Hoeveel scholen nog altijd met de contracten werken is niet bekend. Een woordvoerder van het ministerie van Onderwijs laat in een reactie weten dat het opstellen van dit soort contracten 'uit den boze is'.

De eindexamens zijn net afgelopen als er een bericht binnenkomt via [Publeaks](#). De tip gaat over een middelbare school in het oosten van het land. De afzender is een leerling die, naar eigen zeggen, 'schorsing of zelfs verwijdering' van school riskeert met het sturen van dit bericht.

Het is mis op school rond de eindexamens, schrijft de tipgever. In de weken voorafgaand aan de centrale examens heeft een afdelingsleider leerlingen met slechte cijfers apart genomen. Ze kregen 'onder lichte dwang' een 'bindend advies' zich uit te schrijven voor het centraal examen. '(...) met als doel het schoolgemiddelde voor de examens omhoog te halen, na tegenvallende resultaten afgelopen jaren.'

Na wat omzwervingen over de redactie belandt het bericht in mijn inbox. Ik ben krap twee weken begonnen als onderwijsverslaggever. 'Lichte dwang' en het oppoetsen van slagingspercentages — klinkt als een tip om na te trekken. Via [Publeaks](#) is al een verzoek voor meer informatie teruggestuurd aan de tipgever.

Ik benader de ouder- en leerlingenraad van de school. Zij verwijzen me door naar de directie, maar ik wil eerst de leerlingen spreken om wie het gaat: de scholieren die niet mee hebben gedaan aan het eindexamen. Was er inderdaad sprake van een bindend advies?

Een speurtocht op internet levert een lijst met eindexamenleerlingen op. Van een van hen vind ik het telefoonnummer. 'Dat gerucht gaat inderdaad bij ons op school', zegt de jongen. Hij zal me in contact brengen met leerlingen die niet hebben meegedaan aan het eindexamen. Hij belt snel terug, belooft hij.

En dan is het stil. Ik hoor niets meer van deze leerling. Zijn telefoon neemt hij niet op, sms'jes blijven onbeantwoord. Via [Facebook](#) benader ik zoveel mogelijk eindexamenkandidaten van de school in kwestie. Ik spreek leerlingen en ouders van leerlingen die geen eindexamen hebben gedaan.

Sommigen kregen inderdaad het gevoel dat er weinig te kiezen viel, vertellen ze. 'Je merkte dat ze je weg willen hebben', zegt een jongen die niet mee heeft gedaan aan het eindexamen en van school is gegaan zonder diploma. Was het advies bindend? 'Ze brengen het wel zo.' Andere leerlingen vertellen even stellig het tegenovergestelde: 'Mijn cijferlijst was al niet heel goed', laat een meisje weten. Ze heeft er vanwege de stress die het examen haar opleverde voor gekozen niet mee te doen. 'Dit was mijn eigen keus!'

Bij navraag bevestigt de school deze lezing. De leerlingen hebben zich vrijwillig teruggetrokken van het eindexamen, benadrukt de afdelingsleider over wie de tip gaat.

Ik loop vast. De verhalen lopen te sterk uiteen. Wat de een als goed bedoelde raad ervaart, is in de ogen van de ander een dwingend advies. De tipgever zelf laat niets meer van zichzelf horen. Over en sluiten dus? Nog niet helemaal. In de tussentijd hebben wat telefoontjes aan de onderwijsinspectie, het Landelijk Actie Komitee Scholieren (LAKS) en Ouders & Onderwijs iets anders opgeleverd.

De instanties blijken de klachten over scholieren die zich onder druk gezet voelen om geen eindexamen te doen te herkennen. Rond examentijd stromen telefoontjes binnen over scholen die

volgens hen een scala aan trucs inzetten om leerlingen uit te sluiten van eindexamens.

Een van de zachtere en dubbelzinnige varianten is het advies aan slechtscorende leerlingen om geen eindexamen te doen. 'Advies mag altijd', zegt een medewerker van het LAKS. 'Het gaat er om: wiens belang is ermee gediend. Dat van de leerling of de school?'

Er blijken ook hardere varianten. Zo zijn er scholen die leerlingen een contract aanbieden waarin het zwart op wit geregeld wordt: staat de leerling er niet goed voor, dan mag hij geen eindexamen doen. Scholen sorteren op deze manier voor op gunstige slagingspercentages. Cijfers die door veel schoolbesturen belangrijk worden gevonden omdat ouders er bij het kiezen van een school op letten.

Kan ik die contracten ook inzien? Niet lang daarna loopt mijn inbox vol. En zo dient een ander onderwerp zich aan. Verhalen over 'wurgcontracten', circuleren al langer. De methode is verboden, maar elk jaar duiken er weer scholen op die er gebruik van maken. De onderwijsinspectie heeft er jaarlijks mee te maken, maar geeft geen details prijs. Het [NCRV-programma de Monitor](#) heeft er een interessante uitzending aan gewijd, maar verder is het onontgonnen terrein.

En nu heb ik in een klap een reeks documenten binnengekregen die een zeldzaam inblikje bieden in de wereld van de examencontracten. In de weken daarna spreek ik leerlingen, ouders en directeuren van scholen die de contracten inzetten. Ik neem rapporten door over de druk op scholen rondom slagingspercentages en spreek onderwijsjuristen.

‘Scholen weren met contracten zwakke leerlingen van examen’, is de kop boven het uiteindelijk stuk in de krant. De school waar het allemaal mee begonnen is, komt niet in het artikel voor. De tipgever op [Publeaks](#) heeft nooit meer van zich laten horen. Toch loonde het natrekken de moeite.

Scholen weren met contracten zwakke leerlingen van Handelwijze is volgens ministerie ‘uit den boze’

AMSTERDAM Hoewel het niet mag, zetten sommige middelbare scholen contracten in om slecht presterende leerlingen te kunnen uitsluiten van het centraal eindexamen.

de Volkskrant

7 september 2016

Kaya Bouma

Ten minste zeven scholen hebben de afgelopen twee jaar leerlingen en hun ouders een overeenkomst laten ondertekenen waarin ze eisen stellen aan de resultaten en de inzet van leerlingen. Dat blijkt uit documenten in handen van *de Volkskrant*. Als leerlingen te veel onvoldoendes halen, geen huiswerk maken of veel verzuimen, mogen ze niet meer meedoen aan het eindexamen.

Volgens de onderwijsinspectie zijn de contracten de laatste jaren vaker opgedoken. Bij sommige scholen gaat het om een enkele leerling, anderen hebben de overeenkomsten jarenlang aan meerdere leerlingen aangeboden.

Het Landelijk Actie Komitee Scholieren (LAKS) en Ouders & Onderwijs denken dat de scholen de contracten gebruiken om hun slagingspercentages op te krikken. Leerlingen die dreigen te zakken kunnen op deze manier vooraf worden uitgesloten.

Scholen mogen leerlingen niet uitsluiten van het eindexamen vanwege slechte cijfers. De contracten waarin de voorwaardelijke plaatsing voor het eindexamenjaar wordt geregeld, zijn niet rechtsgeldig.

Alle zeven scholen laten weten de overeenkomsten niet meer te gebruiken omdat ze er inmiddels achter zijn gekomen dat de werkwijze niet is toegestaan. De contracten zijn bedoeld om de leerlingen beter hun best te laten doen, benadrukken ze.

Klaas Alkema, directeur van het Penta-college in Hoogvliet, noemt de werkwijze onderdeel van het ‘pedagogisch repertoire’ om moeilijke leerlingen te stimuleren aan het werk te gaan. Volgens de directeur werden de leerlingen in ‘de meeste gevallen’ niet uitgesloten. ‘Het contract was een aanleiding tot een gesprek, waarna de leerling meestal alsnog mee kon doen aan het examen.’

Met slagingspercentages hebben de overeenkomsten volgens de scholen niets te maken. ‘Integendeel’, zegt Lilian Bender, afdelingsleider aan openbare

scholengemeenschap De Ring van Putten in Spijkenisse. 'Dankzij deze contracten konden leerlingen over wie twijfel bestond toch door naar het examenjaar.'

Hoeveel scholen met de contracten werken is niet bekend. Bij de inspectie, Ouders & Onderwijs en het LAKS komen jaarlijks enkele tientallen klachten binnen van leerlingen die ten onrechte uitgesloten zeggen te zijn. 'Het topje van de ijsberg', vermoedt LAKS-voorzitter Sven Annen. 'De meeste ouders en leerlingen weten niet dat een school dit niet mag doen.'

Volgens onderwijsjuriste Katinka Slump, bij wie zich jaarlijks enkele leerlingen melden die dreigen uitgesloten te

worden van het eindexamen, is het altijd in het belang van de leerling om mee te doen met het examen. 'Ook als je er dramatisch slecht voor staat, kun je nog altijd een paar vakken halen.' 16-plussers kunnen vervolgens op het voortgezet voltwassenenonderwijs de rest van hun vakken halen.

'De contracten die scholen afsluiten zijn in feite wurgcontracten', zegt Slump. 'Ouders en leerling zijn afhankelijk van een school en zouden zo'n contract onder andere omstandigheden nooit tekenen.'

Een woordvoerder van het ministerie van Onderwijs laat in een reactie weten dat het opstellen van dit soort contracten 'uit den boze is'.

Onder druk gezet om in één keer te slagen

Selectie aan de poort van het eindexamen: sommige scholen doen dat via contracten. Een stimulans voor de leerling of juist een contraproductieve bron van stress?

de Volkskrant
7 september 2016
Kaya Bouma

Als Mina Morkoc (18) uit Rotterdam in de zomer van 2015 een gesprek heeft met de teamleider van haar school, krijgt ze de keuze. De school, het Wolfert Tweetalig in Rotterdam, twijfelt of de scholier klaar is voor het eindexamenjaar. Ze moet eigenlijk blijven zitten in 5vwo, vindt de teamleider. Als ze per se door wil naar het examenjaar kan dat ook, maar dan moet ze wel een contract ondertekenen.

In de overeenkomst staat onder andere dat de scholier alle onderdelen van het schoolexamen in één keer moet halen. Ze mag geen lessen missen zonder goede reden en moet altijd op tijd aanwezig zijn. In de eerste toetsweek moet ze cijfers halen waarmee ze kan slagen voor het eindexamen.

Als Morkoc zich niet aan de voorwaarden houdt, mag ze

geen eindexamen doen en moet ze terug naar 5vwo. In ruil daarvoor biedt de school extra persoonlijke begeleiding van haar mentor. Prima, denkt de scholier. Ze wil zo snel mogelijk klaar zijn met school en tekent het contract. Twee maanden later heeft ze spijt.

Het is een even hardnekkig als ongrijpbaar fenomeen: al jaren duiken er verhalen op van scholen die leerlingen contracten aanbieden waarin ze voorwaarden stellen aan deelname aan het eindexamen. De contracten zijn verboden, maar worden toch ingezet. Volgens de scholen als drukmiddel; leerlingen en belangenorganisaties denken dat het de scholen om het oppoetsen van de slagingspercentages te doen is.

Hoe vaak de contracten precies worden gebruikt, of het toeneemt; er vallen geen harde uitspraken over te doen. Scholen lopen er niet mee te koop en leerlingen en hun ouders weten vaak niet dat het niet mag.

Scholieren die toch het idee hebben dat ze onterecht worden uitgesloten van het eindexamen kloppen in de meeste gevallen aan bij het Landelijk Aktie Komitee Scholieren (LAKS). Afgelopen schooljaar waren dat er 42, een stijging ten opzichte van 2015: toen waren het er 27. Bij Ouders & Onderwijs kwamen er dit jaar zo'n twintig meldingen binnen. Als deze organisaties er niet uitkomen met de school,

as. Daar dien-
f. Foto Reuters

e
id'

egering. Als het
ar naar huis
we verkiezin-
d jaar gebeurt,
n het stokje
ht in handen
alisten.
igt komt er he-
m. Hij beschul-
aat staats-
aart oorlogstaal
en wat er in Tur-
half augustus in
' Erdogan zal
ijken vergele-
rtals rechts de
president.
andtekening
referendum-
tslagen.
ond werd de
nmen massa uit-
zoek aan het
toest er ren-
jatar, een jour-
gedaan van het
aangeklaagd
Vorige maand
urnalisten de
zweigerd
ie zijn Tintori
ders vastbeslo-
te houden. Af-
ngen honderd-
n de straat op
eisen. Vandaag
n het hele land
le Nationale
or de regering
ydat groen
de volksraad-

oofdrol bij de
onstraties. 'Ik
sion neem'. 'Vo-
lin de ogen
iticus op een
t met kogels
istond ander-
n overleefde
e werpen. Eer-
en andere op-
aasten gesab-

oor haar leven,
dochter en ja-
ruwer van Gad en

ONDER DEUK

Selectie aan de poort van het
eindexamen: sommige scholen
doen dat via contracten. Een
stimulus voor de leerling of juist
een contraproductieve bron van
stress?

Door Kaya Bouma

Als Mina Morkoc (18) uit Rotterdam in de zomer van 2015 een gesprek heeft met de teamleider van haar school, krijgt ze de keuze. De school, het Wolfert Tweetalig in Rotterdam, twijfelt of de scholier klaar is voor het eindexamenjaar. Ze moet eigenlijk blijven zitten in 9vwo, vindt de teamleider. Als ze perse door wil naar het examenjaar kan dat ook, maar dan moet ze wel een contract ondertekenen.

In de overeenkomst staat onder andere dat de scholier alle onderdelen van het schoolexamen één keer moet halen. Ze mag geen lessen missen zonder goede reden en moet altijd op tijd aanwezig zijn. In de eerste toetsweek moet ze cijfers halen waarmee ze kan slagen voor het eindexamen.

Als Morkoc zich niet aan de voorwaarden houdt, mag ze geen eindexamen doen en moet ze terug naar 9vwo. In ruil daarvoor biedt de school extra persoonlijke begeleiding van haar mentor. Prima, denkt de scholier. Ze wil zo snel mogelijk klaar zijn met school en tekent het contract. Twee maanden later heeft ze spijt.

Het is een even hardnekkig als onbegrijpbaar fenomeen: al jaren duiken er verhalen op van scholen die leerlingcontracten aanbieden waarin ze voorwaarden stellen aan deelname aan het eindexamen. De contracten zijn verboden, maar worden toch ingezet. Volgens de scholen als drukmiddel; leerlingen en belangenorganisaties denken dat het de scholen om het opvoetsen van de slagingspercentages te doen is.

Hoevak de contracten precies worden gebruikt, of het toeneemt; er vallen geen harde uitspraken over te doen. Scholen lopen er niet mee te koop en leerlingen weten hun ouders weten vaak niet dat het niet mag.

Scholieren die toch het idee hebben dat ze onterecht worden uitsloten van het eindexamen kloppen in de meeste gevallen aan bij het Landelijk Actie Comité Scholieren (LAKS). Afgelopen schooljaar waren dat er 42, een stijging ten opzichte van 2015: toen waren het er 27. Bij Ouders & Onderwijs kwamen er dit jaar zo'n twintig meldingen binnen. Als deze organisaties er niet uitkomen met de school, belandt een klacht bij de Inspectie. Die kritiken

veel stress. In het contract stond bijvoorbeeld dat ik vanaf de eerste toetsweek op slagen moest staan, dat leverde veel druk op.'

Zoals de meeste scholen, zegt het Wolfert Tweetalig het contract alleen gebruikt te hebben om de scholier te motiveren. 'Een pedagogische stok achter de deur', noemt Rob Fens, voorzitter centrale directie van scholengroep Wolfert van Borselen de overeenkomst. Het contract was een uitzondering. 'Dat doen we nu niet meer.' Met slagingspercentages heeft de overeenkomst niets te maken, zegt Fens. 'Het ging om één contract op 120 examenkandidaten. Als we het slagingspercentage hadden willen beïnvloeden dan hadden we veel meer contracten uitgezet.'

Volgens Noortje Schadenberg, voorzitter van het platform voor examensecretarissen PLEKS en zelf ook werkzaam als teamleider op een middelbare school, kunnen slagingspercentages op de achtergrond een rol spelen bij scholen. 'Ik gebruik deze constructie zelf ook een enkele keer. Aan de ene kant denk je vooral aan de leerling: zo'n contract werkt motiverend.' Maar de overeenkomst komt ook goed van pas bij een slecht scorende scho-

Vanaf de eerste toetsweek moest ik op slagen staan. Dat leverde veel stress op

Mina Morkoc kreeg een contract van haar school met de voorwaarden dat ze eindexamen mocht doen

lier. Schadenberg: 'Ik wil een leerling die op zakken staat een vernedering besparen. Voor het slagingspercentage van de school is het natuurlijk ook beter.'

'De druk op scholen om met goede cijfers te komen groeit', zegt Rob Martens, onderwijskundige aan de Universiteit Utrecht. Hij kritiek

GEZELT OM HET EINDEXAMEN TE SLAGEN

Mina Morkoc (18) slaagde voor haar eindexamen. Haar school stelde, tegen de regels in, een contract op omdat haar cijfers te laag waren.

Foto Freek van den Bergh / de

op scholendepekaat.nl zijn ze per school terug te vinden. *RIT Nieuws en Elsevier* publiceren bovendien jaarlijks ranglijstjes met scholen die goed scoren op eindexamens.

Het gevolg van die toenemende cijferdruk kan volgens Martens zijn dat steeds meer scholen zwakke leerlingen proberen te weren van de eindexamens. 'Het valt moeilijk te controleren, veel gebeurt buiten het zicht. Maar uit internationaal onderzoek weten we dat scholen die onder grote druk staan dit soort strategisch gedrag vertonen.'

Vlak voor haar eindexamens is Mina Morkoc nog altijd een twijfelgeval. Op basis van haar cijfers zal het moeilijk te worden om te slagen, de scholier is bang dat ze van school geen examen mag doen. 'Toen ik er weer eens 's nachts wakker van lag vond ik op internet het LAKS. Medewerkers vertelden me dat dit niet mag.' Met die kennis in haar achterhoofd gaat ze nog één keer in gesprek met de teamleider op haar school. 'Ze zei: als je naar de rechter stap, houdt dit contract geen stand. Als je perse mee wilt doen, mag je examen doen.' Morkoc doet examen. Na een herkansing haalt ze haar vwo-diploma, met één onvoldoende op haar eind-

Drie trucs voor een hoger slagingspercentage

1 Officieel mogen scholen leerlingen om drie redenen uitschrijven van het eindexamen: als een leerling zelf geen examen mag afleggen; als een leerling het programma van het eindexamen niet heeft afgerond voor het ingaan van het eindexamen; en bij 'onregelmatigheden', zoals plagiaat of spionage. De onderwijsinspectie, het LAKS, Ouders & Onderwijs en andere betrokken instanties stuiten de afgelopen jaren op verschillende methodes die scholen inzetten om slecht presterende leerlingen van het examen te weren. Dit zijn

Blijven zitten in het voorlaatste jaar

De eerste selectie begint vaak bij de overgang naar het eindexamenjaar. Slecht presterende leerlingen krijgen het advies naar een lager niveau te gaan of te blijven zitten. Volgens het CPB lijkt het erop dat scholen leerlingen in het jaar voor het examen laten zitten om te voorkomen dat ze zakken voor het examen. Uit een rapport dat de instantie vorig jaar naar buiten bracht, blijkt dat het aantal zittenblijvers in het voortgezet onderwijs piekt in het voorlaatste schooljaar. Was het aantal zittenblijvers in 3 havo in 2013 gemiddeld nog 9 procent, voor 4 havo lag dat percentage dat jaar op 18 procent. Bijna één op de vijf leerlingen ging kortom niet door naar het eindexamenjaar. Volgens het CPB-rapport is dat deels te verklaren omdat scholen 'betere

Voorwaardelijk over via een contract

In sommige gevallen besluiten scholen leerlingen over wie twijfel bestaat als nog door te laten naar het eindexamenjaar, maar onder bepaalde voorwaarden. De inspectie hamert er elk jaar weer op: scholen mogen leerlingen niet voorwaardelijk plaatsen in het eindexamenjaar. Dat betekent dat een leerling, eenmaal over naar 4 vmo, 5 havo of 6 vwo - mits er geen gekke dingen gebeuren - gewoon mee kan doen aan het eindexamen. Toch duiken er telkens weer scholen op die leerlingen alleen laten overgaan als ze een contract ondertekenen waarin ze verklaren zich terug te trekken als ze niet op slagen staan. 'Als scholen zo'n officieel contract sturen, komt het over alsof dat kan en heel normaal is', zegt Petra Hant-

Weigering van slachtofferen

'Een klassiekertje', noemen werkkrachten bij het LAKS. Scholierinnen, mondeling of in de mede dat ze geen eindexamen doen omdat ze te slecht hebben gehaald tijdens de eindexamens. 'Sommige leerlingen pas een dag voor de eindexamen te horen dat ze niet mogen doen', zitter Sven Annen. 'Ik kunnen ze niet in het tegen zo'n beslissing.' Crietant gaat soms gepaard n tract waarin ouders verklaazon of dochter terug te trhet eindexamen. Scholen mogen leerlingbieden mee te doen aan hmen omdat ze er niet goedstaan. Voor de uitslag tellen mensuren waarvoor de

belandt een klacht bij de inspectie. Die krijgen jaarlijks zo'n tien klachten binnen.

Als het schooljaar begonnen is, ervaart Morkoc wat de overeenkomst in de praktijk betekent. 'Stress, heel veel stress. In het contract stond bijvoorbeeld dat ik vanaf de eerste toetsweek op slagen moest staan, dat leverde veel druk op.'

Zoals de meeste scholen, zegt het Wolfert Tweetalig het contract alleen gebruikt te hebben om de scholier te motiveren. 'Een pedagogische stok achter de deur', noemt Rob Fens, voorzitter centrale directie van scholengroep Wolfert van Borselen de overeenkomst. Het contract was een uitzondering. 'Dat doen we nu niet meer.' Met slagingspercentages heeft de overeenkomst niets te maken, zeg Fens. 'Het ging om één contract op 120 examenkandidaten. Als we het slagingspercentage hadden willen beïnvloeden dan hadden we veel meer contracten uitgezet.'

Volgens Noortje Schadenberg, voorzitter van het platform voor examensecretarissen PLEXS en zelf ook werkzaam als teamleider op een middelbare school, kunnen slagingspercentages op de achtergrond een rol spelen bij scholen. 'Ik gebruik deze constructie zelf ook een enkele keer. Aan de ene kant denk je vooral aan de leerling: zo'n contract werkt motiverend.' Maar de overeenkomst komt ook goed van pas bij een slecht scorende

scholier. Schadenberg: 'Ik wil een leerling die op zakken staat een vernedering besparen. Voor het slagingspercentage van de school is het natuurlijk ook beter.'

'De druk op scholen om met goede cijfers te komen groeit', zegt Rob Martens, onderwijskundige aan de open universiteit. 'Ouders vinden het steeds belangrijker dat een school goede resultaten laat zien.' Slagingspercentages zijn binnen een paar muisklikken voorhanden: op scholenopdekaart.nl zijn ze per school terug te vinden. [RTL Nieuws](#) en [Elsevier](#) publiceren bovendien jaarlijks ranglijstjes met scholen die goed scoren op eindexamens.

Het gevolg van die toenemende cijferdruk kan volgens Martens zijn dat steeds meer scholen zwakke leerlingen proberen te weren van de eindexamens. 'Het valt moeilijk te controleren, veel gebeurt buiten het zicht. Maar uit internationaal onderzoek weten we dat scholen die onder grote druk staan dit soort strategisch gedrag vertonen.'

Vlak voor haar eindexamens is Mina Morkoc nog altijd een twijfelgeval. Op basis van haar cijfers zal het moeilijk te worden om te slagen, de scholiere is bang dat ze van school geen examen mag doen. 'Toen ik er weer eens 's nachts wakker van lag vond ik op internet het LAKS. Medewerkers vertelden me dat dit niet mag.' Met die kennis in

haar achterhoofd gaat ze nog één keer in gesprek met de teamleider op haar school. 'Ze zei: als je naar de rechter stapt, houdt dit contract geen stand. Als je per se mee wilt doen, mag je examen doen.'

Morkoc doet examen. Na een herkansing haalt ze haar vwo-diploma, met één onvoldoende op haar eindlijst. Inmiddels studeert ze rechten aan de Erasmus universiteit.

Het contract heeft z'n werk gedaan, concludeert directeur Fens.

Drie trucs voor een hoger slagingspercentage

Officieel mogen scholen leerlingen om drie redenen uitschrijven van het eindexamen: als een leerling zelf geen examen mag afleggen; als een leerling het programma van toetsing en afsluiting niet heeft afgerond voor het ingaan van het eindexamen; en bij 'onregelmatigheden', zoals plagiaat of spieken. De onderwijsinspectie, het LAKS, Ouders & Onderwijs en andere betrokken instanties stuitten de afgelopen jaren op verschillende methodes die scholen inzetten om slecht presterende leerlingen van het examen te weren. Dit zijn drie bekende trucs om slagingspercentages op te poetsen:

1. Blijven zitten in het voorlaatste jaar

De eerste selectie begint vaak bij de overgang naar het

eindexamenjaar. Slecht presterende leerlingen krijgen het advies naar een lager niveau te gaan of te blijven zitten. Volgens het CPB lijkt het erop dat scholen leerlingen in het jaar voor het examen laten zitten om te voorkomen dat ze zakken voor het examen.

Uit een rapport dat de instantie vorig jaar naar buiten bracht, blijkt dat het aantal zittenblijvers in het voortgezet onderwijs piekt in het voorlaatste schooljaar. Was het aantal zittenblijvers in 3 havo in 2013 gemiddeld nog 9 procent, voor 4 havo lag dat percentage dat jaar op 18 procent. Bijna één op de vijf leerlingen ging kortom niet door naar het eindexamenjaar. Volgens het CPB-rapport is dat deels te verklaren omdat scholen 'externe prikkels' ervaren 'van bijvoorbeeld schoolzoekenden om hoge slagingspercentages bekend te maken.'

2. Voorwaardelijk over via een contract

In sommige gevallen besluiten scholen leerlingen over wie twijfel bestaat alsnog door te laten naar het eindexamenjaar, maar onder bepaalde voorwaarden. De inspectie hamert er elk jaar weer op: scholen mogen leerlingen niet voorwaardelijk plaatsen in het eindexamenjaar. Dat betekent dat een leerling, eenmaal over naar 4 vmbo, 5 havo of 6 vwo — mits er geen gekke dingen gebeuren — gewoon mee kan doen aan het eindexamen.

Toch duiken er telkens weer scholen op die leerlingen alleen laten overgaan als ze een contract ondertekenen waarin ze verklaren zich terug te trekken als ze niet op slagen staan. 'Als scholen zo'n officieel contract sturen, komt het over alsof dat kan en heel normaal is', zegt Petra Hietbrink van Ouders & Onderwijs. 'Maar dit mogen scholen simpelweg niet doen.'

3. Weigering na slecht school-examen

'Een klassiekertje', noemen ze deze werkwijze bij het LAKS. Scholen delen leerlingen, mondeling of per brief mede dat ze geen eindexamen mogen doen omdat ze te slechte cijfers hebben gehaald tijdens de

schoolexamens. 'Sommige leerlingen krijgen pas een dag voor de eindexamens te horen dat ze niet mee mogen doen', zegt voorzitter Sven Annen.

'Daardoor kunnen ze niet in beroep gaan tegen zo'n beslissing.' Ook deze variant gaat soms gepaard met een contract waarin ouders verklaren hun zoon of dochter terug te trekken van het eindexamen.

Scholen mogen leerlingen niet verbieden mee te doen aan het eindexamen omdat ze er niet goed voor staan. Voor de uitslag tellen eindexamens even zwaar mee als schoolexamens. Slechte cijfers voor het schoolexamen kunnen nog opgehaald worden met goede eindexamencijfers.

5. Publeaks-bron treedt uit de schaduw

Sjors van Beek, *De Limburger*

DE TIP

Datum
Half juni

Inhoud
Bericht zonder documenten

Gestuurd aan
De Limburger

Gestuurd door
Anoniem (later bekend gemaakt als de nachtportier van het Bastion-hotel)

HET ARTIKEL

Datum
20 augustus 2016

Titel
Achter de muren van het Bastion-hotel

Auteur
Sjors van Beek

Medium
De Limburger

HET GEVOLG

Het Bastion-hotel heeft na publicatie een persbericht uitgebracht waarin ze aangaf de bevindingen serieus te nemen en dat een extern bureau de zaak ging onderzoeken. Later heeft het Bastion-hotel gemeld dat het externe bureau geen onregelmatigheden heeft aangetroffen. Het hotel in Maastricht heeft ook nog een open dag georganiseerd, zodat bezoekers er een kijkje in de keuken konden nemen.

Het is niet onafhankelijk vast te stellen of na publicatie van het artikel de situatie bij het hotel verbeterd is. De vakbonden en inspectie houden het Bastion-hotel in het vizier.

Dit artikel is tot stand gekomen na een interview met Sjors van Beek, onderzoeksjournalist bij *De Limburger*.

De melding over het lijkvocht in het matras was de trigger voor de redactie van *De Limburger*. Dit was wel even van een andere orde dan muizen in de keuken! Volgens de tip die binnenkwam via *Publeaks* was er een dode man gevonden in de hotelkamer van het Bastion-hotel in Heerlen. De man was een natuurlijk dood gestorven en lag twaalf uur op zijn hotelkamer voor hij werd gevonden. Er was lijkvocht in het matras getrokken.

De nachtportier van het Bastion-hotel had de hygiënische situatie in het hotel al langere tijd met lede ogen aangezien. Op het moment dat de hotelleiding van het hoofdkantoor te horen kreeg dat het matras niet mocht worden weggegooid maar gewoon kon worden omgedraaid, besloot hij *De Limburger* in te lichten via een anonieme tip naar *Publeaks*.

We kregen de tip half juni op de redactie binnen. In het mailtje stond dat het met de hygiëne en het personeelsbeleid in het Bastion-hotel niet best gesteld was. Op de redactie hadden we nooit eerder iets gehoord over wantoestanden bij het Bastion-hotel en dit verhaal waren we nooit op het spoor gekomen zonder *Publeaks*.

Ik was net aangenomen als onderzoeksjournalist bij *De Limburger* en had nog geen uitgebreid netwerk in de regio. Als eerste ben ik het sterfgeval bij de politie gaan verifiëren. Dit bleek te kloppen, want op de betreffende datum hadden zij inderdaad een dode man aangetroffen in het hotel.

De tipgever had in zijn mail aangegeven graag vragen te beantwoorden. En had er, nogal atypisch voor [Publeaks](#), zijn mobiele nummer bij gezet. Nu is het mijn werkwijze om er direct zelf op af te gaan en persoonlijk kennis te maken. Ik belde hem op en stelde voor om op de koffie te komen. Hij wilde dit wel, maar eiste volstrekte anonimiteit.

Wat een tipgever zegt, moet je zien te onderbouwen, dus vroeg ik hem onder meer om inzage in zijn dienstrooster, om te verifiëren dat hij die nacht van het sterfgeval had gewerkt. Ook wilde ik andere medewerkers spreken. Hij had geen telefoonlijsten van collega's, dus ben ik uitvoerig gaan zoeken via social media naar medewerkers die bij het Bastion-hotel werken of hebben gewerkt. Op allerlei manieren ben ik gaan zoeken naar telefoonnummers, en heb via via uiteindelijk veel mensen kunnen spreken die de verhalen over de hygiënische wantoestanden keer op keer bevestigden.

Ze vertelden allemaal over muizen en kakkerlakken in de keuken, het snel ontdooien van vleeswaren in de vaatwasser, voedsel dat over de houdbaarheidsdatum is en toch wordt aangeboden. Uit de gesprekken die ik voerde, rijst een beeld op van een horecabedrijf dat hygiëneregels met voeten treedt, het personeel onderbetaalt en morrende medewerkers met harde hand in het gelid houdt.

Bij zo'n onderzoek moet je proberen zoveel mogelijk bronnen zien te vinden. Wanneer je naar waarheid kan zeggen dat je al tien anderen hebt gesproken, dan trekt dat volgende bronnen vaak ook over de streep. Ook schept het vertrouwen wanneer je goed bent ingevoerd. Om het hotel beter te leren kennen, heb ik er nog een nacht

geslapen. Niet met de illusie dat ik als een keuringsdienst van waren allerlei zaken zou aantreffen, maar meer om de sfeer te proeven.

Uiteindelijk heb ik zo'n dertig mensen gesproken, waarvan er zeven echt 'on the record' hun verhaal wilden doen. De medewerkers vrezen verlies van hun baan of andere moeilijkheden, zelfs ná vertrek bij Bastion-hotel. Wie wél wil praten, wil dat meestal alleen onder beding van anonimiteit. Vakbonden en inspecties zijn op de hoogte van de situatie bij Bastion-hotel, maar krijgen er geen vinger achter. "Het personeel is bang en durft de mond niet open te doen", kreeg ik van CNV Vakmensen te horen.

De Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de voormalige Arbeidsinspectie, kreeg ook meerdere klachten over onderbetaling. Deze resulteerden uiteindelijk in een onderzoek van de inspectie waarbij het Bastion-hotel boetes kreeg opgelegd omdat de loonadministratie niet inzichtelijk was en er een ondeugdelijke administratie was van de arbeids- en rusttijden. Uiteindelijk ben ik weer teruggegaan naar de man die het balletje via [Publeaks](#) aan het rollen had gebracht. Hij was door een conflict niet meer in dienst bij het Bastion-hotel en inmiddels bereid om met naam en toenaam zijn verhaal doen.

Voor een klokkenluider is het belangrijk om te zien dat het verhaal serieus wordt opgepakt en dat het risico niet voor niets genomen is. Ik denk dat hij wel onder de indruk was van wat er allemaal boven water was gekomen en hij stemde uiteindelijk zelfs in om op de foto te gaan. Hij kreeg later veel positieve reacties uit zijn omgeving. Mensen vonden het echt moedig dat hij zijn mond open had gedaan.

Pas in een laat stadium heb ik de hotelleiding en het hoofdkantoor benaderd. Ik wilde hen niet te vroeg benaderen, maar eerst alle feiten boven water krijgen. Wel wilde ik hen genoeg ruimte geven voor een reactie. Het artikel heb ik bewust niet gestuurd, maar wel gevraagd om een interview en dat werd geweigerd. Ze wilden geen gesprek met de pers.

Daarna heb ik een uitgebreide vragenlijst gestuurd. De reactie was van de strekking 'we herkennen ons hier niet in' en 'het is niet meer dan een storm in een glas water'. De reactie heb ik wat ingedikt en in een kader geplaatst bij het artikel. Al met al ben ik zeker drie weken bezig geweest met het onderzoek. Het artikel is daarna ook geplaatst in het [AD](#) en in diverse regionale media.

Het Bastion-hotel heeft na publicatie een persbericht uitgebracht waarin ze aangaf de bevindingen serieus te nemen en dat een extern bureau de zaak ging onderzoeken. Dit bericht hebben we ook geplaatst in de krant. Later heeft het Bastion-hotel gemeld dat het externe bureau geen onregelmatigheden heeft aangetroffen. De rapporten van het bureau waren echter niet op te vragen en ik betwijfel of het een onafhankelijk onderzoek is geweest. Het had een groot wij-van-Wc-eend-adviseren-Wc-eend gehalte.

Het hotel in Maastricht heeft ook nog een open dag georganiseerd, zodat bezoekers er een kijkje in de keuken konden nemen. Deze werd met een advertentie aangekondigd in onze krant. Of na publicatie van het artikel de situatie bij het hotel verbeterd is, weet ik niet. Dat ga ik binnenkort nog eens uitzoeken. Ook de vakbonden en inspectie houden het Bastion-hotel in het vizier.

Achter de muren van het Bastion

De Limburger

20 augustus 2016

Sjors van Beek

Het is een 'rotzooi' achter de muren van hotelketen Bastion. Personeelsleden, ook van de Limburgse vestigingen, verhalen over onderbetaling, tekortschietende hygiëne en een 'Amerikaanse' intimiderende bedrijfscultuur.

Het is de vroege ochtend van dinsdag 12 april 2016 als in het Bastion-hotel in Heerlen een dode man wordt gevonden. Een hotelgast, een bouwvakker die in de regio aan het werk was. Politie en autoriteiten stellen vast dat het een natuurlijk overlijden betreft. De hotelkamer wordt vrijgegeven en de schoonmakers kunnen aan de slag. "De manager kreeg van het hoofdkantoor te horen dat het matras maar gewoon moest worden omgedraaid. Het lijkvocht zat er nog in", zegt nachtportier Gerson Zwaab die de betreffende nacht werkte. Uiteindelijk ging de Bastion-leiding op het hoofdkantoor toch overstag en belandde het matras in de vuilniscontainer, vertelt Zwaab. Volgens de 65-jarige medewerker is er wel meer mis met de hygiëne in het Bastion-hotel. "Er lopen muizen rond, in het

restaurantdeel en in de keuken. En kakkerlakken. En er zitten zilversjjes, onder het koffiezetapparaat en bij de vaatwasser." Bovendien wordt er gesjoemeld met de houdbaarheidsdata van etenswaren, stelt Zwaab. Voedsel wordt na levering soms buiten de koeling bewaard, of het wordt tegen de regels in twee keer ingevroren. Het is één baggerzooi. Alles bij Bastion is kantje boord en soms eroverheen." Zwaab kan het weten. Officieel was hij nachtportier. In de praktijk werd hij ingezet voor tal van werkzaamheden: "Ik moest de was doen, handdoeken vouwen. Brood bakken, vleeswaren klaarzetten, frituurvet filteren." Meermaals kaartte Zwaab de misstanden die hij signaleerde intern aan. "Maar ze deden er niks mee. Ik moest mijn mond houden anders kreeg ik ontslag." Uiteindelijk trok hij aan de bel bij deze krant.

Rancuneus

De nachtportier raakte zelf in conflict met Bastion nadat hij een fout had gemaakt: hij liet mensen toe op een ongedekte creditcard. Hij moest de kamer zelf betalen en mocht voor straf nog maar één nacht per week werken. Inmiddels heeft hij te horen gekregen dat hij niet meer welkom is. Zijn relaas afdoen als een natrapactie van een rancuneuze werknemer lijkt echter te eenvoudig. Want Zwaab is niet de enige Bastion-medewerker met schrikbarende verhalen, zo blijkt uit onderzoek van deze krant. En Heerlen is niet het

enige filiaal van de budget-hotelketen waar zaken grondig mis lijken. Uit tal van gesprekken die de krant voerde rijst een beeld op van een horecabedrijf dat hygiëneregels met voeten treedt, het personeel onderbetaalt en morrende medewerkers met harde hand in het gelid houdt. Vakbonden en inspecties zijn op de hoogte — maar krijgen er geen vinger achter. “Het personeel is bang en durft de mond niet open te doen”, verklaart Kees de Vos van vakbond CNV Vakmensen. “De mensen staan onder enorme druk, ze zijn bang om hun baan te verliezen. Het is een hele schimmige wereld. Maar we weten dat het niet goed gaat daar.”

Bastion telt 31 filialen in Nederland en één in Duitsland. In Limburg zit de keten in Heerlen, Geleen en Maastricht. Het concern (nettowinst vorig jaar 8,7 miljoen euro) is sinds 1996 eigendom van Quote-500-miljonair Maik Willems, in zijn vrije tijd fervent rallyrijder. De hotels bieden budgetaccommodatie: geen poespas, gewoon een bed voor mensen die — vaak zakelijk — elders moeten overnachten. De kamerprijs ligt rond de 70 à 90 euro. “Voor die prijs kun je bijna geen eerlijk bed verschaffen”, zegt CNV-vakbondsbestuurder Jacqueline Twerda. “Onder druk van tijd en geld lappen personeelsleden de regels aan de laars. Het leidt tot viezigheid en onacceptabele werkdruk.” Het beeld dat in vrijwel alle gesprekken oprijst:

Bastion bekibbelt en bezuinigt en bespaart op alles. Een glimmende façade verhuult voorenduppie-op-de-eerste-rangcoulissen. Veel geld valt er te besparen op loonkosten. Bastion is — als enige hotelketen — geen lid van Koninklijke Horeca Nederland, aldus haar woordvoerder, en hanteert de ‘kleine’ cao van het Nederlands Horeca Gilde. Diverse soorten managers (‘zwerfmanager’, ‘grill manager’) staan op de landelijke loonlijst, daarnaast is er ‘lp’ (lokaal personeel, waaronder eigen schoonmakers met nulu-rencontracten. Die schoonmakers krijgen een schijntje, zo vertellen ze allemaal. Op papier zijn de lonen acceptabel. Maar in de praktijk wordt een moeilijk te bewijzen trucje uitgehaald waardoor het feitelijke salaris dramatisch daalt, aldus diverse medewerkers.

De betreffende Bastion-schoonmakers zeggen bij aanvang van hun dienst een aantal kamers te krijgen toebedeeld, plus de tijd die ze daar over mogen doen. Tot voor kort was dat vijftien minuten voor een ‘vertrekker’. Onhaalbaar, stellen meerdere bronnen. De extra tijd die vervolgens nodig is om de kamer daadwerkelijk schoon te krijgen, wordt niet betaald. En dat kan behoorlijk oplopen, vertelt Maija. “Het kwam regelmatig voor dat ik zes uur werkte en er maar drie kreeg betaald”, aldus de 21-jarige Letse. Ze werkte vorig jaar van juni tot december in Maastricht en werd

toen ontslagen omdat ze zich ziek had gemeld.

“Ik heb chronische migraine. Na één dag thuis belde de manager: als je morgen niet komt, ben je ontslagen.” Maija keerde niet meer terug.

Bonus

De 22-jarige Judith Biermans (*), tot voor kort medewerkster van Bastion Maastricht, vertelt: “We kregen vijftien minuten per kamer plus vijf minuten bonus. Dat ging dan om 60 à 70 cent extra per kamer, oftewel zes à negen euro per dag. Als één kamer echter niet goed schoon was of een bed was niet strak genoeg opgemaakt, dan werd die bonus over de hele week ingehouden. Dat gebeurde doorlopend, vrijwel elke week werd me zo vijftig euro afgenomen.”

Soms ging het nog verder, vertelt ze. “Als er een grote controle kwam van het hoofdkantoor en er was één kamer niet goed, dan werd de bonus van de hele ploeg ingehouden. Reken maar uit: tien à vijftien man maal zeven euro per dag.” Biermans, die dit voorjaar vertrok na anderhalf jaar, verhaalt ook over niet-uitbetaalde overuren. “Elders in het hotel handdoeken of zeepjes halen gaat in je eigen tijd. Je mag alléén de uren opschrijven die op je beginlijstje staan. Het werden er altijd meer, onbetaald. Het personeel wordt aan alle kanten belazerd.” De negatieve verhalen met bijbehorende emoties spelen bij vrijwel alle geïnterviewden. Het is

ondoorzichtige materie. Dat ondervond ook de Inspectie SZW (Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de voormalige Arbeidsinspectie). In 2012 en 2013 kreeg de dienst diverse tips over onderbetaling van schoonmaakpersoneel bij Bastion. Ook zou er sprake zijn van ‘intimidatie’, blijkt uit officiële documenten. Inspecteurs ondervroegen schoonmakers, waarna Bastion via de rechter probeerde de naar haar mening ‘intimiderende’ werkwijze van de inspectie te beëindigen. De rechter veegde het van tafel. Daarnaast blijkt uit een van de vonnissen waarover de krant beschikt ook iets anders: Bastion legde haar werknemers brieven ter ondertekening voor waarin ze hun verklaringen bij de inspectie moesten herroepen.

Verder kreeg Bastion in 2013 een formele inspectie-waarschuwing omdat niet alle gewerkte uren waren uitbetaald. In maart 2015 volgde een boete van 303.000 euro omdat de loon-administratie niet inzichtelijk was. “De inspectie kon niet vaststellen of en in welke mate werknemers minder loon hebben gekregen dan het wettelijke minimumloon”, aldus het persbericht van die dienst indertijd. Later dat jaar volgde nog een tweede boete van 22.500 euro wegens de ondeugdelijke registratie van arbeids- en rusttijden, zo meldt SZW-woordvoerder Paul van der Burg nu. “Ze werken met ‘urenlijsten’, gebaseerd op een tijdnorm per kamer. Maar op basis daarvan

kunnen wij niet achterhalen wanneer iemand is begonnen en geëindigd en hoeveel pauze hij heeft gehad.” De voormalige Arbeidsinspectie is niet de enige partij die zijn tanden heeft stukgebeten op het ondoordringbare Bastion. In januari van dit jaar ging het tv-programma Rambam als schoonmaker undercover bij meerdere hotelketens, waaronder ook Bastion. De tvmakers concludeerden dat de kamermeisjes onder het minimumloon uitkomen. En dat mag dus niet, aldus Jacqueline Twerda, bestuurder van vakbond CNV Vakmensen. “Stukloon mág in Nederland, mits je daarmee per uur het minimumloon verdient. En met wat Bastion betaalt per kamer lukt dat niet.” De bond sprak met Bastion-werknemers en betichtte de hotels in een persbericht van ‘overtreding van de wet’, maar schoot daarmee deels in eigen voet. Na een gesprek met de Bastion-directie moest het CNV namelijk bakzeil halen. “De directie heeft ons kunnen overtuigen dat de schoonmakers terdege correct worden betaald”, maakte CNV-bestuurder Twerda eind mei wereldkundig.

Slavernij

“Bij Bastion is het een ongelofelijke bende. Ik kan het alleen niet bewijzen”, verzucht Twerda nu in een gesprek met de krant. Ze is zeer beslist: “Ze treden alle mogelijke regels met voeten en gaan heel asociaal met hun mensen om. Mijn mening: ze maken zich schuldig aan

moderne slavernij. Maar het bedrijf timmert alles dicht en wast de handen voortdurend in onschuld.” Dit voorjaar paste Bastion de beloning ook aan: de vijf minuten bonus per kamer wordt nu structureel bij de schoonmaaktijd opgeteld. Nu geldt een termijn van twintig minuten per kamer. “Een zoethoudertje”, zegt Marco Bouma van FNV Horeca. “Ik twijfel nog steeds aan de rechtmatigheid.” Ook FNV Horeca heeft Bastion al ‘in het vizier’, bevestigt Bouma. “We hebben diverse meldingen gekregen. Maar het valt niet makkelijk te onderzoeken. Het lijkt een schimmig bedrijf. We denken dat er onregelmatigheden plaatsvinden en we roepen werknemers op om contact met ons op te nemen en concreet bewijsmateriaal aan te leveren.” Dat personeel komt niet makkelijk over de brug met informatie. Want het is bang. De medewerkers vrezen verlies van hun baan of andere moeilijkheden, zelfs ná vertrek bij Bastion. Wie wél wil praten, wil dat meestal alleen onder beding van anonimiteit, blijkt ook tijdens het onderzoek door deze krant. Zoals Sylvia van Dalen (*), voormalig hoofd huishouding van de vestiging Maastricht. “Ik wil geen gedonder. Maar ik zou mijn vijand er nog niet naar toesturen om te werken. Het is een puinzooi daar. Als je er wat van zei kreeg je te horen: als het je niet bevalt dan is daar de deur.”

Het is — naast onderbetaling en gebrekkige hygiëne — één van

de thema’s die in de gesprekken telkens terugkeren: de cultuur van aan de leiband lopen. Wie klaagt, wordt van hogerhand de mond gesnoerd. Of belandt in een arbeidsconflict. “De managers zélf zeggen vaak: onze handen zijn gebonden, als het hoofdkantoor ‘nee’ zegt, kunnen we niks”, aldus twee medewerkers van hotel Maastricht. Hun namen willen ook zij niet in de krant. “Bastion is in zijn werkwijze een heel erg Amerikaans bedrijf”, vertellen ze.

“Voor het hoofdkantoor ben je een nummertje. Voor jou tien anderen.” Het verloop onder het Bastion-personeel — zo stelt menigeenais enorm. Judith Biermans die er anderhalf jaar heeft gewerkt: “Ik heb in die periode meer dan dertig mensen zien komen en gaan, zowel managers als gewone medewerkers.” Daarbij is nog iets opvallends aan de hand. Meerdere werknemers melden, in gesprekken met deze krant of op social media, dat het ‘bijna onmogelijk is om bij Bastion weg te komen’. Wie een jaarcontract heeft, zit daar na een maand proeftijd aan vast.

Dreiging

CNV-bestuurder Jacqueline Twerda: “In de contracten staat een clausule dat mensen niet tussentijds kunnen opzeggen. En daar houden ze iedereen aan. Als iemand tóch weg wil gaan zoeken ze naar een regel die is overtreden en volgt ontslag op staande voet. Plus een soort

boete: ze eisen dan het resterende loon terug van de werknemer. Veel personeelsleden schrikken zich rot van die dreiging. Bastion vertelt hen: hou je aan onze regels want anders hangt je dit boven het hoofd. En dus blijven ze toch maar, tegen wil en dank. Het is echt ongekend. Het is een heel intimiderend bedrijf. Daarom is het voor ons ook zo lastig om een voet tussen de deur te krijgen.” Ook de interne ‘Huisregels’ en ‘Arbeidsvoorwaarden’ — een boekwerk van dik honderd pagina’s in bezit van deze krant — staan bol van de sancties, redenen voor ontslag, verhalen van schade en intrekken van bonus-sen. Edwin Broekhuizen (36) liet zich niet intimideren. Van januari tot juli 2016 werkte hij als restaurantmanager in Bastion Amsterdam Zuid-West. Daarna wilde hij weg. “Om dezelfde redenen als iedereen: de werkdruk, de top-down communicatie. Het hoofdkantoor bepaalt alles, het is eenrichtingsverkeer.” Het loon was laag en overuren werden niet betaald. “De schoonmaak van de bar moest ik na sluiting in eigen tijd doen.” De hygiëne betitelt hij als ‘verschrikkelijk’. Op het oog toonbaar, maar achter de schermen heerst volgens hem viezigheid. “Er is geen tijd om de afzuigkappen of de rubbers van de koelkasten schoon te maken. De vriezers zitten allemaal propvol dus ze kunnen niet worden ontddood en dús niet schoongemaakt.” Broekhuizen vond eind mei een andere baan en wilde

Achter de muren van het Bastion

Bastion-filiaal Heerlen.

It is de vroege ochtend van dinsdag 12 april 2016 als in het Bastion-hotel in Heerlen een dode man gevonden. Een hotelgast, een ikker die in de regio aan het as, en autoriteiten stellen vast een natuurlijk overlijden. De hotelkamer wordt vrijgegeven de schoonmakers kunnen slag. „De manager kreeg van de flikantoor te horen dat het maar gewoon moest worden afgehaald. Het lijfje zat in”, zegt nachtportier Gerson die de betreffende nacht in de keuken. En in de keukerlakken.

“Er lopen muizen rond, in het restaurantdeel en in de keukerlakken.

Gerson Twiss

Het is een ‘rotzooi’ achter de muren van hotelketen Bastion. Personeelsleden, ook van de Limburgse vestigingen, verhalen over onderbetaling, tekortschietende hygiëne en een ‘Amerikaanse’ intimiderende bedrijfscultuur.

de houdbaarheidsdata van etenswaren, stelt Zwaab. „Voedsel wordt na levering soms buiten de koeling bewaard, of het wordt tegen de regels in twee keer ingevroren. Het is één baggerzooi. Alles bij Bastion is kantje boord en soms overvlees.” Zwaab kan het weten. Officieel was hij nachtportier. In de praktijk werd hij ingezet voor tal van werkzaamheden: „Ik moest de was doen, handboeken wassen. Beeld heb-

naleerde intern aan. „Maar ze deden er niks mee. Ik moest mijn mond houden anders kreeg ik ontslag.” Uiteindelijk trok hij aan de bel bij deze krant.

Rancuneus

De nachtportier raakte zelf in conflict met Bastion nadat hij een fout had gemaakt: hij liet mensen toe op een ongedekte creditcard. Hij moest de bonus zelf betalen en

niet meer welkom is. Zijn relaas afdoen als een natrapactie van een rancuneuze werknemer lijkt echter te eenvoudig. Want Zwaab is niet de enige Bastion-medewerker met schrikbarende verhalen, zo blijkt uit onderzoek van deze krant. En Heerlen is niet het enige filiaal van de budget-hotelketen waar zaken grondig mis lijken. Uit tal van gesprekken die de krant voerde rijst een beeld op van een hotelrecabedrijf dat hygiënerogels met voeten treedt, het personeel onderbetaalt en morrende medewerkers met harde hand in het geld houdt. Vakbonden en inspecties zijn op de hoogte - maar krijgen er geen vinger achter. „Het personeel is bang en durft de mond niet open te doen”, verklaart Kees de Vos van vakbond CNV Vakmensen. „De mensen staan onder enorme druk, ze zijn bang om hun baan te verliezen. Het is een hele schimmige wereld. Maar we weten dat het niet goed gaat daar.” Bastion telt 31 filialen in Nederland en één in Duitsland. In Limburg zit

sinds 1996 eigendom van Quote-500-miljonair Maik Willems, in zijn vrije tijd fervent rallyrijder. De hotels bieden budgetaccommodatie: geen poespas, gewoon een bed voor mensen die - vaak zaitelijk - elders moeten overnachten. De kamerprijs ligt rond de 70 à 90 euro. „Voor die prijs kun je bijna geen eerlijk bed verschaffen”, zegt CNV-vakbondsbestuurder Jacqueline Twerda. „Onder druk van tijd en geld lappen personeelsleden de regels aan de laars. Het leidt tot viezigheid en onacceptabele werkdruk.” Het beeld dat in vrijwel alle gesprekken oprijst: Bastion beknipt en bezuinigt en bespaart op alles. Een glimmende façade verhuult vooreen-duppie-op-de-eerste-rang-coullissen. Veel geld valt er te besparen op loonkosten. Bastion is - als enige hotelketen - geen lid van Koninklijke Horeca Nederland, aldus haar woordvoerder, en hanteert de ‘kleine’ cao van het Nederlands Horeca Gilde. Diverse soorten managers (‘managers’) ‘will managers’

“Voor die prijs kun je bijna geen eerlijk bed verschaffen.

Jacqueline Twerda

kers) met nulurencont schoonmakers krijgen tje, zo vertellen ze allen pier zijn de lonen accept in de praktijk wordt eer bevrizen tracie uitgeh door het feitlijke sal tisch daalt, aldus divers kers. De betreffende schoonmakers zeggen l van hun dienst een aant krijgen toebedeeld, plu ze daar over mogen doe kort was dat vijftien mi een ‘vertrekker’. Onha len meerdere bronnen. l die vervolgens nodig is o daadwerkelijk schoon wordt niet betaald. En hoortkloppen, vertelt kwam regelmatig voor werkte en er maar dri taald”, aldus de 21-jarig werkte vorig jaar van cember in Maastricht ei ontslagen omdat ze zich meld. „Ik heb chronisch Na één dag thuis belde d als je morgen niet komt slagen.” Maija keerde n rug.

Bonus

De 22-jarige Judith Bi tot voor kort medewe Bastion Maastricht, v kregen vijftien minuten plus vijf minuten bonu dan om 60 à 70 cent e mer, oftewel zes à neg dag. Als één kamer echt schoon was of een be strak genoeg oggemaak die bonus over de hele houden. Dat gebeurde e vrijwel elke week werd i euro afgenomen.”

Soms ging het nog verde Als er een grote control het hoofdkantoor en er mer niet goed, dan wer van de hele ploeg ingel ken maar uit: tien à v maal zeven euro per dag.” Biernans, die dit voorjaar ver trok na anderhalf jaak, verhaalt ook over niet-uitbe taalde over uen. „Elders in het hotel hand doeken of zeepjes halen gaat in je eigen tijd. Je mag al leen de uren opschr ven die

zijn jaarcontract niet meer uitdienen. De operationeel manager ging, volgens Broekhuizen, akkoord 'want aan een ongemotiveerde werknemer heb ik niks'. Maar de personeelsmanager schreef vervolgens: 'Wij gaan niet akkoord met een tussen-tijdse opzegmogelijkheid en geven jou geen toestemming om per 1 juli 2016 uit dienst te treden. Formeel wil ik je erop wijzen dat de schade die wij bij contractbreuk oplopen op jou verhaald zal gaan worden.' Volgens Broekhuizen werkte Bastion vervolgens 'toe naar een arbeidsconflict'. Wegens twee overtredingen van de huisregels kreeg hij ontslag op staande voet. Plus een sommatie om zijn salaris over de tweede helft van 2016 als 'schadevergoeding' te betalen aan Bastion. Het gaat om zo'n 18.000 euro. Broekhuizen: "Het is voor hen een principekwestie. Ze willen een voorbeeld stellen, ze zijn als de dood dat iedereen wegl loopt. Als ik zo de poort uit kan lopen, schept dat een precedent. Er heerst een angstcultuur en mijn dossier maakt iedereen nog banger." Broekhuizen gaat de 'boete' aanvechten via de rechter. De personeelsleden van Bastion worden ingezet als vliegende keeper, als manusje-van-alles. Nachtportiers verzorgen het ontbijtbuffet, managers staan aan de receptie, in de bar, ze controleren de kamers of helpen een handje in de keuken. Voormalig medewerkster Judith Biermans: "Ik was aangenomen bij de huishoudelijke dienst

maar we moesten alles doen. Ook in de keuken werken, de lunch klaarmaken: zalm, tosti's, soep, bittergarnituren, alles aan de hand van blaadjes met uitleg die daar zijn opgehangen. Maar ik ben bepaald geen chef-kok, ik ben al blij dat ik 's avonds mijn eigen aardappelen kan koken."

Viersterrenhotel

Ook de 23-jarige voormalig assistentmanager Rozanne Hendriks (*) hielp in de keuken. Ook zij rept van 'geplastificeerde blaadjes aan de muur' met uitleg hoe gerechten moeten worden bereid. "Een viersterrenhotel, maar er staan helemaal geen koks! Alleen studenten van 16 of 17 jaar. Alles gaat in de Rational, zo'n ovenachtige combi-steamer." De schoonmaaksters "werken zich helemaal de pest-pokken, ze worden echt misbruikt", blikt Hendriks terug. Ze vertrok zelf nog binnen haar proeftijd. "Niemand had het naar z'n zin daar. Diverse mensen, ook zogenaamde 'zwerf-managers' die op verschillende locaties werken, vertelden dat ze wel weg wilden maar niet van hun contract af kwamen. Ik vind Bastion heel geraffineerd. Overal halen ze het onderste uit de kan. Als personeelslid kún je niet op drie plaatsen tegelijk zijn in een druk hotel." Ze is niet de enige bron die rept van chronische onderbemanning. Gevoegd bij slechtbetaalde schoonmakers en de immense druk om alle kosten laag te houden, kan het nauwelijks bevreemding wekken dat de hygiëne — volgens

zegslieden — te wensen over laat. In de woorden van landelijk SPvoorzitter Ron Meyer, tot november 2015 bestuurder bij de FNV: "Als je alleen naar het geld kijkt, komt de ellende vanzelf binnengetippeld. Schoonmaak wordt in de hotelbranche altijd gezien als het laagste putje maar op enig moment betaal je de prijs. Het is spreadsheet-management, kortetermijndenken. Als in de krant komt dat het niet schoon is, blijven de klanten weg. Je moet toch wel achterlijk zijn om dat risico te nemen." De NVWA (Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit) heeft de afgelopen jaren meermaals inspecties uitgevoerd bij Bastion — net als bij andere hotelketens. In 2010 kreeg Bastion voor het laatst de code groen, het teken dat alles in orde is.

In 2013 werd de keten onder verscherpt toezicht geplaatst (code oranje), een jaar later werd dat weer opgekrikt naar code geel ('verbeterpunten vastgesteld'). Die code geldt in 2016 nog steeds, zo blijkt uit de meest recente inspectiegegevens. Dertien locaties — waaronder Heerlen, zo bevestigt een betrokkene — werden begin dit jaar gecontroleerd. Voor 'bewaren/opslag' scoorde de Bastionketen als geheel 85 procent, voor 'hygiëne/bouwkunde' 62 procent.

Onvoldoende

Volgens de NVWA-woordvoester betekent dit percentage dat op ruim een derde van de

onderzochte locaties (38 procent) hygiëne, bouwkunde en/of opslag niet in orde waren. Overigens is Bastion niet de enige hotelketen die onvoldoende scoort. Van de in 2016 onderzochte ketens scoren Best Western, Golden Tulip en Hampshire eveneens code geel. Campanile en NH Hotels hebben het label groen. In 2014 kregen van de toen bezochte hotels alleen Fletcher Hotels en Van der Valk dat goedkeurende stempel. De onderliggende rapporten voor de Limburgse Bastion-locaties zijn met een beroep op de Wet openbaarheid van bestuur opgevraagd maar tot op heden nog niet vrijgegeven. De NVWA wil verder geen uitspraken doen over Bastion.

De verhalen van binnenuit spreken echter boekdelen. "Het is een rotzooi daar", zegt de 19-jarige Wesley Poorter, die dit voorjaar drie maanden werkte als nachtportier in Maastricht. "Afval onder de tafels, frietjes onder de oven, vleeswaren staan onafgedekt in de koeling. En heel veel muizen, ik kreeg te horen: die zitten hier altijd al." Huishoudelijk medewerkster Judith Biermans: "Het is er echt hartstikke goor. Als mensen zouden weten wat daar in de keuken gebeurt, wil niemand er meer eten. De ratten lopen door de keuken, vlees en zalm uit de diepvries wordt niet in de koelkast ontdooid maar gewoon de hele nacht op het aanrecht. En als ze 's morgens ontdekken dat er te weinig vlees is uitgelegd,

wordt het gewoon ontdooid in de vaatwasser, twee minuten in zo'n warm apparaat, klaar." Het is niet het enige wat er mis gaat met de voedselhygiëne, aldus Biermans, die haar bevindingen indertijd ook heeft doorgegeven aan de NVWA en een vakbond. "Eten wat op de grond valt gaat terug op de borden, vleeswaren die overblijven na een buffet worden een dag later gewoon weer gebruikt. Aan pakken melk en yoghurt die over de datum zijn wordt even geroken en dan worden ze in een grote kom op het ontbijtbuffet gegoten. En er zaten heel veel fruitvliegjes. Dan pakte een manager een bord, veegde de vliegjes er af en zette het weer terug. Je kunt er met je volle verstand niet bij." Ook ex-collega Maija vertelt over gesjoemel met houdbaarheidsdata: "Managers plakten regelmatig gewoon stickers met een nieuwe Meerdere zegslieden denken dat het voortkomt uit de zware pressie op lokale leidinggevendenden om de inkoopbudgetten laag te houden. "Máár", zegt de ontslagen manager Edwin Broekhuizen, "gesjoemel met voeding is geen officieel beleid, het wordt niet van hogerhand opgelegd. Sterker nog: de operationeel manager springt uit zijn vel als hij hoort dat dit gebeurt." Sylvia van Dalen uit de vestiging in Maastricht komt met nog een ander verhaal. "In de washokken moeten de leidingen dagelijks worden doorgespoeld in verband met legionella. Op een lijst werd dat ook afgetekend. Ik spoelde die leidingen altijd door, maar

als ik vrij was geweest, was het niet gebeurd. De managers zeiden: oh, teken die dagen toch maar gewoon af. Dat heb ik een tijdje ook gedaan. Maar toen bedacht ik: als dit ooit mis gaat ben ik verantwoordelijk." Over de keuken zegt ze: "Ik durfde er zelf niet te eten, zó smerig, zó vies. En als er eten werd gebracht door de leveranciers bleef dat wel eens twee uur buiten de vriezer staan. Dat kán toch niet?"

Kakkerlakken

Ook social media, zoals de FNV-site rateyourcompany.nl, staan bol van klachten van werknemers. Over de hygiëne ('Kakkerlakken in de kamers. Kamers met schimmel, pillen onder de matrassen, condooms in 'schoongemaakte' kamers. Poep op douchegordijnen. Bloed op de wanden'). Over 'wc-borstels die niet worden vervangen maar in de vaatwasser worden gedaan'. Over de boetes bij beëindiging van het contract en de werksfeer in het algemeen: "Als assistent-manager ben je de klaagpaal, voetveeg en toilet-papier van het 'bedrijf'", schrijft de een. "Uitbuiting, contracten waar je niet onder uitkomt, iedere dag overwerk wat niet uitbetaald wordt", meldt een volgende. Tijdens de research sprak deze krant in totaal drie zittende personeelsleden die géén klachten hebben over Bastion of ronduit blij zijn met hun baan. Desondanks wil geen van hen met naam vermeld worden. Een schoonmaakster van

Bastion Heerlen vertelt telefonisch dat ze 'tevreden' is over haar werk. "We krijgen per kamer betaald. Als bijbaantje is het prima, al kun je er niet van leven." Onhygiënische toestanden of gesjoemel met levensmiddelen heeft ze nooit

bemerkt. Geen onvertogen woord dus. "Maar laat mijn naam toch maar weg", zegt ze. "Anders word ik ontslagen."

De met een (*) gemerkte namen zijn fictief. De personalia zijn bekend bij de redactie.

C. Elk verhaal begint lokaal

Thomas Bruning, secretaris
Nederlandse Vereniging van Journalisten

PERSONALIA

Naam

Thomas Bruning

Functies

Algemeen secretaris
Nederlandse Vereniging
van Journalisten (NVJ)
Bestuurder [Villamedia](#)
Uitgeverij
Initiatiefnemer,
bestuurslid en secretaris
Stichting
Persvrijheidsfonds
Bestuurslid en
penningmeester De Tegel
Bestuurslid Nederlandse
Sportpers (NSP)

Wat is de essentie van journalistiek? Die vraag is anno 2017 moeilijker te beantwoorden dan je denkt. Was de journalist vroeger eenvoudigweg de boodschapper van nieuws en informatie, inmiddels is de journalist veel meer onafhankelijk, duider en onderzoeker geworden.

Nieuws en informatie verspreiden kunnen bedrijven, overheid en politici inmiddels zelf ook wel, via eigen websites, videokanalen en social media-accounts. Maar de opdracht aan de journalistiek, het op onafhankelijke en evenwichtige wijze informeren van het publiek, een streven naar waarheidsvinding, staat nog altijd centraal.

Daarvoor is het nodig dat journalisten actief onderdeel uitmaken van onze samenleving. En dat begint op lokaal en regionaal niveau. Net als een wijkagent of huisarts moet een journalist herkenbaar en benaderbaar zijn. De journalist als herkenbare 'buurtgenoot' die precies weet wat er leeft en speelt, in plaats van de invliegende, razende reporter, die binnen een paar uur de sfeer in een wijk moet schetsen, om er vervolgens jaren niet terug te komen.

In die rol als zichtbare buurtgenoot weten lokale bronnen hem of haar goed te vinden, ook als in een wijk de vlam nog niet in de pan geslagen is of een sluimerend lokaal milieuprobleem nog geen onomkeerbare schade heeft veroorzaakt.

En zichtbaar en benaderbaar is anno 2017 natuurlijk fysiek én digitaal aanwezig in een lokale community, zodat de journalist voeling houdt en wordt benaderd als onafhankelijk controleur.

Journalistiek moet duiden en verbinden, journalisten moeten aanspreekbaar zijn en niet alleen

voor mensen die de weg kennen en hoog opgeleid zijn. Dan ontstaat vertrouwen en zien we de nuance, naast de uitersten. Alleen dan functioneert een democratie op een goede manier en krijgt u als lezer of kijker het hele verhaal.

Dit verhaal is een pleidooi voor een investering in regionale en lokale journalistiek. De afgelopen jaren hebben redacties zich namelijk teruggetrokken uit dorpen en stadswijken. Letterlijk doordat hun kantoren op een industrieterrein werden neergezet, omdat journalisten te vaak achter hun bureau hun verhalen moeten maken en omdat er productienormen geïntroduceerd zijn, die een aantal dagen of weken meelopen in een wijk onmogelijk maken. Doordat redacties in 15 jaar tijd in menskracht zijn gehalveerd en freelancers ternauwernood worden betaald voor hun bijdragen.

Dit verhaal gaat niet over de afwezigheid van de journalist in de raadsvergadering. Het gaat over de afwezigheid van de journalist in een groot deel van onze samenleving, in onze wijken, de Bijlmer, Kanaleneiland of Almere. In Steenwijk, Zaandam of Culemborg als er geen stront aan de knikker is. Dit verhaal gaat over de verbindende rol van journalisten, die problemen in een vroeg stadium signaleren en agenderen, maar die ook oplossingen aandragen en mensen een stem kunnen geven. Via gedegen onderzoek en een breed netwerk, zichtbaar in de wijk of in de stad.

En over journalisten, die een completer beeld van een wijk, dorp of stad kunnen geven, eenvoudigweg omdat ze er als 'buurtgenoot' middenin wonen en deel van uitmaken.

En dit verhaal gaat over een waardevolle publieke functie van de journalistiek, die in onze optiek serieus onder druk staat. Het journalistieke vak verliest haar meerwaarde als elk gewerkt uur gedeclareerd of verantwoord moet worden. En als journalisten alleen nog maar aan het einde van het proces verslag mogen doen. Als de geest uit de fles is en het kalf verdronken.

Dit is een warm pleidooi voor publieke journalistiek die dicht bij de mensen staat. Hier ligt een geweldige kans voor de publieke omroep, de regionale en lokale omroep inbegrepen, om te investeren in de regio. En er ligt een kans voor regionale en lokale sites en kranten om hetzelfde te doen. Investeer in professionele, lokale correspondenten in dorpen, wijken en steden, investeer in lokale digitale communities, waar burgers misstanden veilig kunnen melden en feedback krijgen.

Voor ons is het evident dat zowel de omroep als commerciële sites en kranten daarbij ondersteund zouden moeten worden. Het is een welgemeend eigenbelang van ons allen. En dergelijke belangen krijg je niet cadeau. Daar is publiek geld voor nodig.

Het zou de lokale en landelijke politiek sieren als ze de publieke omroep niet langer als bezuinigingspost zouden zien en tegelijkertijd mediabeleid ruimer zouden willen behandelen dan een discussie over twee of drie tv-kanalen.

De lokale democratie verdient een beter media-beleid.

6. Hoe een tip die niet gecheckt is, de krant haalt

Tonny van der Mee, *Algemeen Dagblad*

DE TIP

Datum

22 oktober 2016

Inhoud

Een ingescande interne brief van de directie Huis in de Duinen aan de medewerkers.

Gestuurd aan

o.a. *Algemeen Dagblad*

Gestuurd door

Anoniem

HET ARTIKEL

Datum

24 oktober 2016

Titel

Inspectie verscherpt toezicht Huis in den Duinen

Auteur

Tonny van der Mee

Medium

Algemeen Dagblad

HET GEVOLG

De Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) heeft onvoldoende vertrouwen dat Huis in de Duinen, zonder extra maatregelen, binnen een redelijke termijn de tekortkomingen kan oplossen. Daarom staat de instelling voor een periode van zes maanden onder verscherpt toezicht. Huis in de Duinen moet er in deze periode voor zorgen dat de zorg weer op orde komt. De inspectie zal de komende tijd de voortgang in de gaten houden. Dat zal onder meer gebeuren door aangekondigde en onaangekondigde bezoeken.

‘Twee dingen uit [Publeaks](#)’ luidt de titel van de mail die de nieuwschef zaterdagochtend stuurt. “Wil jij eens kijken of er nieuws in zit?”

Eigen nieuws zoeken tijdens een weekenddienst is al een uitdaging. Laat staan voor een verslaggever die zich doorgaans meer bezighoudt met feature verhalen — en in tweede aanleg met de portefeuille gezondheidszorg — dan met nieuwsjagen.

Ik dacht gelijk aan NSA-achtige documenten of op zijn minst een nieuw Watergate-schandaal. Ik zag mezelf dat weekend al geheimzinnige telefoontjes plegen naar mensen die anoniem moesten blijven, een afspraak met een ‘deepthroat’ in een parkeergarage.

Natuurlijk had ik wel eens gehoord van [Publeaks](#). Is dat niet die site voor Nederlandse klokkenluiders, een soort polder-[Wikileaks](#), waar tips binnenkomen over een Zionistisch wereldcomplot en nieuw leven op Mars? [Publeaks](#) is meer voor mijn collega's die het vak van onderzoeksjournalistiek beheersen. Voor mij is het een ‘ver-van-mijn-bed-show’.

De tip komt van een van mijn drie collega-verslaggevers op de nieuwsdienst van het [AD](#), die wekelijks de [Publeaks](#)-laptop raadplegen. Hij heeft een brief op zijn computerscherm gefotografeerd — downloaden ging kennelijk niet, maar dat maakt het wel extra ‘geheim’.

De Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) heeft eind augustus voor de derde keer een bezoek gebracht aan verpleeghuis Huis in de Duinen in Zandvoort, zo staat in de brief. Hoewel de inspectie een kleine verbetering ziet in de zorg, voldoet de instelling nog niet aan elf van de vijf-

tien beoordeelde normen. Vooral op het gebied van ‘medicatieveiligheid, cliëntdossier en deskundigheid en inzet van het personeel’. Daarom staat het verpleeghuis de komende zes maanden onder verscherpt toezicht.

De brief, die naar meerdere media is gestuurd, oogt authentiek. Geen gekke taalfouten, logische opbouw, formeel Nederlands, typische bestuurderstaal. Uit de bestandsnaam van het pdf-document is af te leiden dat de brief bedoeld is voor medewerkers.

De brief is ondertekend door Wies Oldenkamp. Een snelle check op de website van Amie Ouderenzorg, waar Huis in de Duinen onder valt, leert dat zij daar pas sinds 1 oktober werkzaam is als ‘bestuurder ad interim’, wat in de zorg een verkapte term is voor ‘puinruimer’.

Over Huis in de Duinen weet ik nog niet veel. Ons eigen digitale archief geeft nul resultaten. Zandvoort valt immers net buiten het hartgebied van het [AD](#). Dat een zorginstelling onder verscherpt toezicht wordt geplaatst, is ook niet uniek. Toch is de brief om meerdere redenen nieuwswaardig.

De slechte verpleeghuiszorg is een onderwerp dat we in het [AD](#) de laatste twee jaar prominent op de kaart hebben gezet. Eerst met Ben Oude Nijhuis en Joop van Rijn — zoon van de staatssecretaris van VWS — die de noodklok luidden over de falende zorg aan hun dementerende echtgenotes in een Haags verpleeghuis. En meer recent vanwege de kruistocht van onze columnist Hugo Borst, wiens moeder in een verpleeghuis woont die op de zwarte lijst van de inspectie staat.

‘Verscherpt toezicht’ is niet het meest ingrijpende middel van de inspectie als de zorg ondermaats is, maar veelzeggend als het gaat om Huis in de Duinen. Uit artikelen van de regionale media die mijn researchcollega in het archief heeft opgezocht, blijkt dat het tehuis al jaren onder vuur ligt. Dat begon in 2008 met een zwartboek van (ex-)medewerkers over ernstige misstanden: verwaarlozing, ondervoeding, mishandeling, doorligwonden, onheuse bejegening en een opvallend hoog sterftecijfer.

PVV-Kamerlid Fleur Agema heeft er sindsdien vele tientallen schriftelijke Kamervragen over gesteld. Maar ondanks de vele klachten van medewerkers en familieleden weigerden ministerie en inspectie harder in te grijpen. Tot dit moment dus.

Om te weten wat er precies speelt, kan ik twee dingen doen: bestuurder Wieskamp bellen of de inspectie bellen. De bereikbaarheid van zorginstellingen en overheidsinstanties in het weekend is een lastig ding. De inspectie is, zo leert mijn ervaring, nooit scheutig met informatie aan de media. Zeker als het rapport nog niet openbaar is. Bovendien, zo is mijn ervaring ook, verstaat de inspectie de kunst van het bagatelliseren.

Wachten tot de loketten maandagochtend weer opengaan, is geen optie. Volgens de brief zal de inspectie het nieuws over het verscherpt toezicht maandag openbaar maken. Een reactie halen bij Wieskamp heeft als risico dat het nieuws misschien wegloopt via andere (regionale) media.

Er is geen twijfel over de betrouwbaarheid van de informatie, maar ik heb het nieuwe rapport niet in handen. Is er dan met een simpele truc toch

een stevig nieuwsbericht van te maken voor de maandagkrant? Ja, die is er. Dankzij de vaste werkwijze van de inspectie en de openbare rapporten is makkelijk te controleren waar het structureel misgaat.

De documenten op de websites van de Rijksoverheid en Inspectie voor de Gezondheidszorg bewijzen de chaos bij Huis in de Duinen. Van groot belang zijn de inspectierapporten van juli 2015 en januari 2016. Het voordeel van die rapporten is dat ze volgens een vast stramien zijn opgebouwd, waarbij per thema wordt toegelicht wat er fout gaat en aan welke normen een instelling wel of niet voldoet.

De drie thema's waar Huis in de Duinen volgens de brief slecht op scoort, zijn makkelijk terug te vinden. We weten dat als een verbeterplan onvoldoende resultaat heeft 'verscherpt toezicht' de volgende stap is. De brief meldt dat ook dat de inspectie er "onvoldoende vertrouwen in heeft, dat Huis in de Duinen zonder het nauwlettend volgen van de Inspectie de noodzakelijke verbeteringen doorvoert."

De inhoud van het inspectierapport mag dan nog niet bekend zijn, ik weet uit de andere rapporten dus wel wat er allemaal misgaat op het gebied van medicatieveiligheid, cliëntdossiers en deskundigheid van personeel. En dat kan ik natuurlijk wel optikken.

En zo haalt een anonieme tip die niet gecheckt is bij derden als nieuwsverhaal toch de krant. Het wederhoor zit al in de brief, waarin bestuurder Oldenkamp aan het personeel uitlegt dat de urgentie nu nog duidelijker is en welke verbeteracties al zijn ondernomen.

Het is die maandag even billen knijpen of ik er niet gigantisch naast heb gezeten. Maar al snel verschijnt inderdaad op de website van de Inspectie voor de Gezondheidszorg het nieuwsbericht over Huis in de Duinen met een vergelijkbare strekking.

Het bericht wordt breed opgepikt in andere landelijke en regionale media. PVV-Kamerlid Agema stelt opnieuw Kamervragen. En in de algemene mailbox van de krant komt die maandag een bericht binnen van de communicatieadviseur van Amie Ouderenzorg. Ze had het artikel in het [AD](#) over Huis in de Duinen onder ogen gezien. "Dit was een verrassing voor ons. We zouden uiteraard graag willen weten wie jullie bron is..."

Inspectie verscherpt toezicht zorgcentrum Huis in de Duinen

Algemeen Dagblad

24 oktober 2016

Tonny van der Mee

Zorgcentrum Huis in de Duinen in Zandvoort komt de komende zes maanden onder toezicht van de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ). In het verpleeghuis gaat nog van alles mis bij het toedienen van medicijnen, dossiers van cliënten en deskundigheid van het personeel.

De Inspectie constateerde bij een bezoek eind augustus dat de instelling niet voldeed aan elf van de vijftien beoordeelde normen.

“De Inspectie heeft er onvoldoende vertrouwen in dat Huis in de Duinen zonder het nauwlettend volgen door de Inspectie, de noodzakelijke verbeteringen doorvoert”, schrijft interim-bestuurder Wies Oldenkamp aan het personeel.

Over de instelling komen al jaren meldingen binnen over wantoestanden. Ex-medewerkers meldden in 2008 in een zwartboek tientallen voorbeelden van

mishandeling, verwaarlozing, onvakkundige zorg en onheuse bejegening van kwetsbare ouderen.

In achttien maanden tijd waren er op één afdeling met 30 bewoners maar liefst 26 sterfgevallen. Toch concludeerden de Inspectie en het ministerie van VWS toen dat er geen bijzonderheden waren. De PVV stelde jarenlang tal van Kamervragen, maar de bewindslieden hielden vol dat de zorginstelling verbeteringen doorvoerde.

Vorige zomer sprak de Inspectie nog van een ‘uitermate zorgwekkende situatie’. “De zorg die Huis in de Duinen biedt, leidt tot ernstige risico’s op gezondheidsschade voor cliënten”, stond in het rapport.

Begin dit jaar constateerde de inspectie weliswaar dat veel is verbeterd, maar nog steeds voldeed de instelling niet aan bijna de helft van de normen.

De voorraad medicijnen en de houdbaarheidsdatum hiervan worden niet goed geregistreerd, constateert de Inspectie. Daarnaast gaat het personeel onverantwoord om met protocollen, en is er te weinig deskundigheid voor de dagelijkse zorg.

De komende zes maanden staat de zorginstelling onder verscherpt toezicht. “Dit is

uiteraard geen goed nieuws, maar het helpt ons wel om de kwaliteitsslag beter te maken en de urgentie nog beter in te zien”, schrijft Oldenkamp in de eerdergenoemde brief.

Ze geeft aan dat er al maatregelen zijn genomen om de medicatieveiligheid te verbeteren. Daarover komen voor medewerkers verplichte bijeenkomsten, waarin de urgentie wordt benadrukt.

7. Gelekt document geeft het goede voorbeeld

Joost Schellevis, NOS

DE TIP

Datum

17 april 2016

Inhoud

Intern document uit de Telecombranche met voorbeelden van aftapmogelijkheden

Gestuurd aan

NOS, Tweakers

Gestuurd door

Anoniem

HET ARTIKEL

Datum

20 april 2016

Titel

Plasterk denkt na over aftappen chat-apps en wifi-hotspots

Auteur

Joost Schellevis

Medium

NOS

HET GEVOLG

Het document lijkt te bevestigen wat veel critici vrezen: dat de nieuwe aftapbevoegdheid veel meer mogelijk maakt dan in eerste instantie gedacht. Bits of Freedom, Free Press Unlimited en Internet Society Nederland voeren actie tegen het sleepnet (zie geensleep.net).

Sinds vorig jaar heeft de Tweede Kamer een groot aantal vragen gesteld over het wetsvoorstel.

De wet is met een brede meerderheid aangenomen op 14 februari 2017. De Eerste Kamer moet zich er nog over buigen.

De wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Buiten een kleine schare ingewijden zullen weinig mensen bij het horen van die woorden opspringen uit hun stoel. En als blijkt dat die wet — vergaand — wordt uitgebreid, zullen mensen niet zo snel naar het Malieveld trekken.

Dat is niet gek, want niet alleen zullen veel mensen het werk van de inlichtingendiensten in de basis goed en nuttig vinden, ook is alles rond de inlichtingendiensten omgeven door een zweem van geheimzinnigheid. Zo wil de minister ook niet aangeven hoe vaak de inlichtingendiensten aftappen, ondanks dat de officiële waakhond daar geen bezwaren voor ziet.

Dat maakt het erg lastig om voor mensen invoelbaar te maken wat het betekent als de geheime diensten extra bevoegdheden krijgen. Iets dat op dit moment speelt: de AIVD en de MIVD staan op het punt om bijvoorbeeld op veel grotere schaal te mogen aftappen. Waar ze op dit moment enkel nog gericht mogen tappen, waarbij ze specifiek moeten aangeven welke internet- en telefoonverbinding moet worden getapt, mag dat straks veel ongerichter. Ze mogen dan in één keer een grote groep internetverbindingen aanwijzen die in één keer wordt afgetapt. Uiteraard met waarborgen, en met een concreet doel, maar het blijkt een flinke uitbreiding, waar veel kritiek op is — zowel binnen als buiten Den Haag.

De logische journalistieke vervolgvraag is dan: waarvoor wordt die bevoegdheid dan gebruikt? In welke scenario's mogen de geheime diensten internetverbindingen aftappen? Maar echt goede voorbeelden ontbraken. Vanuit het ministerie kwam vaak het voorbeeld van 'al het internet-verkeer tussen Nederland en Syrië' dat zou kun-

nen worden doorzocht op Nederlandse militanten die contact met het thuisfront onderhouden. Maar via andere wegen begreep ik dat dat voorbeeld niet echt waarschijnlijk is.

Dat maakt het werk van mij en andere journalisten best lastig. Want als je je publiek wil vertellen wat de gevolgen zijn van zo'n uitbreiding, en welke gevolgen dat voor hen kan hebben, dan kun je niet zonder goede voorbeelden. Daar liepen we tegenaan bij het maken van de privacyspecial, die ik samen met NOS op 3 maakte (nosop3.nl/privacy).

Met die special wilden we voor mensen invoelbaar maken welke inbreuken op onze privacy momenteel door de politiek worden behandeld — naast de uitbreiding van de 'aftapwet' ook bijvoorbeeld de bevoegdheid voor de politie om verdachten te hacken. Het voorbeeld van de Syriëganger hielp daar niet echt bij; slechts een enkeling identificeert zich daarmee.

Uiteindelijk losten we dat op een andere manier op — met behulp van experts tekenden we zelf een scenario uit — maar het liefst heb ik nog steeds ergens zwart op wit wat de geheime diensten met de nieuwe wet van plan zijn. Uiteindelijk komt die duidelijkheid niet vanuit het ministerie of de geheime dienst, maar via [Publeaks](#).

Via die weg krijg ik een vertrouwelijk document in handen waarin meerdere voorbeeldscenario's zijn uitgewerkt. De meest in het oog springende is het aftappen van al het chatverkeer tussen een bepaalde stad en een chatdienst. Denk: al het verkeer via de chatdienst WhatsApp, Signal of Telegram uit een stad als Utrecht. Ook gebruikers

van openbare wifi-hotspots kunnen worden afgetapt. Veel ingrijpender dan het aftappen van het verkeer tussen Nederland en Syrië, in onze ogen.

Het document was afkomstig uit de telecomindustrie. Het zijn immers de internet- en telecomproviders die straks moeten gaan aftappen. Het document is bedoeld om hen een inschatting te laten maken van de kosten die de nieuwe bevoegdheid met zich mee zou brengen; daar moeten de geheime diensten namelijk aan bijdragen.

Moeilijk te checken was het verhaal niet. De bron was betrouwbaar, we hadden het brondocument in handen (al kozen we er in overleg met de bron voor om het niet te publiceren, vanwege mogelijke watermerken) en wat hielp is dat het ministerie de authenticiteit van het document niet betwistte.

Wel zegt het ministerie dat de voorbeelden 'fictief' zijn. Dat geloof ik — in het voorbeeld wordt een stad met 400.000 inwoners genoemd, Nederland kent geen stad die precies die grootte heeft. Maar als je wil weten hoe duur een project gaat worden, dan kom je niet met voorbeelden die uit de lucht zijn gegrepen, denken wij. 'Plasterk denkt na over aftappen chat-apps en wifi-hotspots', maken we ervan.

Heel groot pakken we er niet meteen mee uit: het document is ook weer niet zó sterk dat we kunnen stellen dat de geheime diensten dit straks van plan zijn. Geen journaalitem dus, maar wel een internetverhaal en een radio-item.

Desondanks maken de verdergaande voorbeelden wel wat los: burgerrechtenorganisatie Bits of Freedom zegt 'geschokt' te zijn, Tweede Kamerlid

Kees Verhoeven zegt te vrezen voor een sleepnet. Het document lijkt te bevestigen wat veel critici vrezen: dat de nieuwe aftapbevoegdheid veel meer mogelijk maakt dan in eerste instantie gedacht.

En het document blijkt nog lang nuttig: de afgelopen maanden hebben we namelijk meerdere keren bericht over de nieuwe wet. En dan komen de nieuwe voorbeelden keer op keer goed van pas. De nieuwe wet is nog immer actueel: vorige maand stemde de Tweede Kamer er mee in; de Eerste Kamer moet zich er nog over buigen.

Nu de tapstatistieken nog in onze [Publeaks](#)-box, en dan zijn we tevreden.

Plasterk denkt na over aftappen chat-apps en wifi-hotspots

NOS

20 april 2016

Joost Schellevis

De nieuwe 'aftapwet' die de geheime diensten breder moet laten tappen, kan ertoe leiden dat ook gewone, nietsvermoedende burgers in de netten van de geheime diensten worden gevangen. Dat kan bijvoorbeeld als ze een bepaalde chat-app gebruiken, blijkt uit een vertrouwelijk document dat in handen is van de [NOS](#).

Tot nu toe noemde minister Plasterk telkens één specifiek voorbeeld voor de toepassing van de nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. De AIVD zou straks bijvoorbeeld al het internetverkeer tussen Nederland en Syrië kunnen aftappen, zei Plasterk herhaaldelijk.

Maar tegenover internetproviders geeft Plasterks ministerie andere voorbeelden, die verder lijken te gaan: het onderschepen van al het internetverkeer tussen een bepaalde stad en een chatdienst bijvoorbeeld, blijkt uit het vertrouwelijke document.

In het voorbeeld gaat het daarbij om een fictieve stad met 400.000 inwoners; als die communiceren met de chatdienst, wordt het verkeer onderschept.

De providers moeten zich buigen over de voorbeelden om te bepalen wat de nieuwe aftapwet hen zou gaan kosten. De internetproviders moeten er namelijk voor zorgen dat de taps technisch worden afgehandeld. Desgevraagd meldt het ministerie van Binnenlandse Zaken dat het document dan ook bedoeld is om de 'potentiële kosten' voor providers in beeld te krijgen, en zijn de voorbeelden fictief.

'Aftapwet'

Het kabinet werkt al anderhalf jaar aan een nieuwe versie van de nieuwe Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten. Vorige week maakte het kabinet bekend dat er, na kritiek vanuit zowel het parlement als de maatschappij, extra waarborgen in de wet worden vastgelegd. Om af te kunnen tappen moet een speciale commissie toestemming geven. Als het gaat om advocaten en journalisten moet bovendien de rechtbank zich er over buigen.

De wet wordt nu behandeld door de Raad van State, die zijn advies er over geeft. Hierna moeten de Tweede en de Eerste Kamer zich er nog over buigen. "We zijn hier toch wel door geschokt", zegt Ton Siedsma van Bits of Freedom. "We vreesden

al voor een sleepnet, en dat lijkt ook uit te komen. Daar gaan ontzettend veel onschuldige mensen in terechtkomen.” Plasterks bewering dat het niet om een sleepnet gaat klopt dan ook niet, stelt hij. “Bovendien is dit maar een indicatie, er is een grote kans dat de geheime diensten in de praktijk nog verder gaan.”

‘Maximaal 200 mensen’

Volgens het voorbeeld gaat het om maximaal 200 mensen van wie het internetverkeer moet worden ‘doorzocht’, zoals het kabinet het noemt. Gezien de populariteit van sommige chatdiensten, zoals WhatsApp maar ook het versleutelde Telegram, Signal en Cryptocat, lijkt dat lage aantal echter onwaarschijnlijk. “We hebben de indruk dat ze het proberen te downplayen”, zegt een anonieme medewerker uit de telecomindustrie, die veel te maken heeft met het aftappen van netwerken.

In een ander voorbeeld wordt uit de doeken gedaan hoe openbare wifi-hotspots kunnen worden afgetapt. Wie toevallig op een bepaald moment verbinding maakt met een aanbieder van wifi-hotspots — denk aan de wifi-hotspots in de trein — en bijvoorbeeld een website bezoekt uit een bepaald land, kan in dat scenario ook worden afgetapt.

D66-Kamerlid Kees Verhoeven vindt dat ver gaan. “Ik vrees voor een sleepnet, en deze

voorbeelden wijzen daar wel op”, zegt hij. “De vraag is bovendien of dat effectief is, want al die data moeten ook worden geanalyseerd.” De hooiberg wordt in feite groter gemaakt, waardoor zoeken naar dezelfde naald moeilijker wordt. “Bij aanslagen zie je vaak dat de daders al in het vizier waren. Niet de grootte van de hooiberg is het probleem, maar het omgaan met die gigantische berg aan data.”

Ook alle telefoongesprekken tussen een bepaalde stad en een heel land moeten straks kunnen worden onderschept. Het gaat dan om al het verkeer uit die stad naar een bepaald buitenlands netnummer. Hetzelfde geldt voor rechtstreeks internetverkeer tussen iemand in een Nederlandse stad en een ander land, zoals verkeer via bittorrent.

De periode waarvoor moet worden afgetapt lijkt bovendien ook langer te kunnen zijn dan Plasterk in het openbaar zegt. Plasterk heeft het over een ‘tap’ die voor een maand wordt geplaatst, maar in de geheime voorbeelden spreekt het kabinet over twaalf maanden. Het kabinet gaat ervan uit dat een dergelijk verzoek twee keer per jaar zal worden gedaan.

Niet zomaar alles aftappen

Tegelijkertijd is het niet zo dat het kabinet zomaar al het verkeer wil kunnen aftappen. “Maar het gaat om ontzettend veel data, bijna onwerkbaar”,

zegt de anonieme medewerker uit de telecomindustrie. De nieuwe wet gaat miljoenen kosten, denkt hij. De overheid betaalt daaraan mee.

Een andere kanttekening is dat veel internetverkeer, waaronder ook via populaire chatdiensten als WhatsApp en iMessage, is versleuteld. “Bij de grote chatapps kan de geheime dienst daardoor niet meekijken”, zegt hoogleraar ict-beveiliging Bart Jacobs. “Ik denk dat de impact daardoor beperkt is.” Overigens staat in de aftapwet ook dat bedrijven moeten meewerken aan het ontsleutelen van data. Daardoor zou de geheime dienst mogelijk tot op zekere hoogte toch mee kunnen kijken.

Volgens hoogleraar informatie-recht Nico van Eijk van de Universiteit van Amsterdam zou het uitgangspunt moeten zijn om

zo min mogelijk data af te tappen. “Als de geheime dienst ziet dat bepaalde delen van het dataverkeer irrelevant zijn, moeten ze dat deel niet meer filteren.”

Privacy-inbreuk

Bovendien mag de geheime dienst niet zomaar alle informatie meteen inzien. Verkeer dat is onderschept, mag alleen op hoofdlijnen worden geanalyseerd. Om bepaald verkeer ook nog inhoudelijk mogen te bekijken, is opnieuw toestemming van de minister en een speciale commissie vereist.

Daarnaast, benadrukt een woordvoerder van het ministerie van Binnenlandse Zaken, mogen de nieuwe bevoegdheden alleen worden gebruikt in een concreet onderzoek en wordt de potentiële privacy-inbreuk eerst onderzocht.

D. Projectmatige **Publeaks**: duidelijke vragen voor je publiek

Lisa Dupuy, redacteur
Onze missie in Afghanistan

PERSONALIA

Naam

Lisa Dupuy

Functies

Redacteur *Onze missie in Afghanistan*

Researcher Butch & Sundance Media

In november 2016 begon *Onze missie in Afghanistan*, een samenwerking van Butch & Sundance Media en [BNN/Vara](#). In het online- en documentaireproject worden de resultaten van de Nederlandse missie in Afghanistan geëvalueerd met Afghanen, politici en onderzoekers. Maar óók met het brede publiek, dat onder andere via [Publeaks](#) informatie kon delen met de redactie.

Timing en toon

De [Publeaks](#)-server werd opgezet voordat de website definitief was, maar veranderde een aantal keer van toon. Om gebruikers een veilige omgeving te bieden, moesten we bepalen hoe *Onze missie in Afghanistan* het beste kon worden neergezet. Deden ‘lekkers’ mee met een ‘journalistiek project’, of een ‘onderzoek’?

Die vragen kregen een antwoord in een duidelijk *mission statement*: het project moest een breed publiek uitnodigen nog één keer terug te kijken op de Nederlandse missie in Afghanistan. De redactie ging ‘in het spoor van de Nederlanders in Afghanistan’, zodat een kritische reconstructie kon worden gemaakt van de politieke beslissingen en daaropvolgende resultaten van de missie, maar ook om ruimte te bieden aan persoonlijke ervaringen in Afghanistan.

Om ervoor te zorgen dat de terugblik compleet was, zocht de redactie interactie met een specifiek publiek: de mensen die op enige denkbare wijze betrokken waren bij die Nederlandse deelname aan ISAF, als militair, diplomatiek of civiel medewerker.

Transparantie

Net als bij initiatieven als [de Correspondent](#) en het Amerikaanse [ProPublica](#), moest het (lezers)

publiek onze bron worden. En om die bronnen ervan te overtuigen hun informatie met ons te delen, ging de redactie zo transparant mogelijk te werk. We zijn bereikbaar via [Facebook](#), [Twitter](#), e-mail en een (persoonlijk) telefoonnummer. We versturen een nieuwsbrief. Maar bovenal stellen we vragen. Dat leverde persoonlijke verhalen op (en véél foto's voor ons Instagram account), maar ook aan specifieke oproepen werd gehoor gegeven.

“Als jij je verhaal over de Nederlandse missie in Afghanistan liever anoniem met ons wil delen, dan kan dat veilig via [Publeaks](#): een platform voor het delen van informatie met de journalisten die daarom vragen.” — website *Onze missie in Afghanistan*

Die transparantie ten spijt, komen er geen verhalen over defensie binnen op de redactie. Er zijn mogelijk grote belangen mee gemoeid, persoonlijke of politieke. De [Publeaks](#)-pagina leek ons daarom een uitkomst. De militairen, NGO-medewerkers en beleidsmakers werden in beeld en tekst aangesproken op de ervaringen of documenten die zij met ons kunnen delen. In de aangepaste vragenlijst kunnen lekkers context scheppen voor de toegezonden informatie, door bijvoorbeeld hun rol (en rang) aan te geven in het formulier.

Community engagement

In de publieke communicatie met de *community* besteedden we minder aandacht aan [Publeaks](#), maar de mogelijkheid om anoniem informatie te delen kreeg wel een plek op de homepage van de website. Een aantal keer plaatsten we een specifieke [Publeaks](#)-oproep op [Facebook](#), wat onder onze actieve groep tot uiteenlopende reacties leidde. Zo ontvingen we enkele inzendingen via

de anonieme server, maar sprak één [Facebook](#)-gebruiker ons streng toe: “Waar zijn jullie nu eigenlijk op uit? Het lijkt nu alsof jullie expres ergens naar vissen, dat defensie in een kwaad daglicht zou stellen.”

Uiteindelijk leverde geen van de inzendingen een exclusief verhaal op. De meeste contacten voor het publiek verliepen via social media. Was de [Publeaks](#)-pagina dan overbodig?

Voordat *Onze missie in Afghanistan* van start ging, stelden we ons misschien té spannende scenario's voor. Staatsgeheimen werden in ieder geval niet verstuurd. Maar daar stond de veteraan tegenover die liet weten de anonieme optie te waarderen: “Dat geeft mij wel vertrouwen dat jullie hebben nagedacht over de inhoud van de bijdragen en de mogelijke consequenties.” Zélf via [Publeaks](#) contact zoeken, vond hij niet nodig, vertelde hij aan de telefoon.

Het aanbieden van de optie om informatie anoniem te delen via [Publeaks](#), heeft het onderzoek zeker vooruit geholpen. Omdat je laat zien dat je bronnen serieus neemt en hen wilt beschermen. Het goed contact houden met de community, heeft het project uiteindelijk de meeste informatie opgeleverd. Dat is misschien wel de belangrijkste les: neem je publiek én je bronnen serieus.

8. Datalekken melden via **Publeaks**: genezen is beter dan verzwijgen

Sander van Voorst, Tweakers

DE TIP

Datum

4 november 2015

Inhoud

Als plaintext opgeslagen bestand met naw-gegevens, bankrekeningnummers, e-mailadressen en opmerkingen over het betaalgedrag van huidige en voormalige klanten.

Gestuurd aan

Tweakers

Gestuurd door

Anoniem

HET ARTIKEL

Datum

4 november 2015

Titel

Lek gaf toegang tot gegevens 80.000 'vrienden' Centraal Bureau voor Genealogie

Auteur

Sander van Voorst

Medium

Tweakers

HET GEVOLG

Er worden direct maatregelen genomen en het lek wordt gedicht.

Op vier november opende ik 's ochtends mijn inbox. Tussen de ongelezen berichten stond een notificatie van [Publeaks](#) met de bekende versleutelde bericht tekst. Er was te zien dat er een nieuwe inzending was gedaan en dat de inzender commentaar had bijgevoegd. Reden genoeg om de laptop met het beveiligde besturingssysteem uit de kast te trekken en te achterhalen wat de inhoud van de inzending was.

Het bleek te gaan om een vrij summiere inzending met de mededeling dat een bepaalde database openlijk via internet toegankelijk was met daarin gegevens als e-mailadressen, bankrekeningnummers, namen, adressen en woonplaatsen. Al snel bleek dat het niet om een kleine hoeveelheid persoonsgegevens ging: het waren gegevens van ongeveer tachtigduizend personen. De gegevens behoorden toe aan personen die 'vriend' waren geworden van het Centraal Bureau voor Genealogie. Dat is een organisatie die de een groot archief over familiegeschiedenis beheert. Door vriend te worden, mogen geïnteresseerden in het archief op zoek.

Er was op de redactie binnen korte tijd consensus dat een lek van een dergelijke omvang interessant genoeg is om er iets mee te doen. Sommige lekken zijn interessant en worden door ons gemeld, maar geven geen aanleiding tot een apart bericht. Het eerste wat op de lijst staat, is verificatie van het lek. In dit geval was dat technisch geen grote uitdaging. Met vrij basale HTML-kennis was na te gaan of een willekeurige internetgebruiker inderdaad in staat zou zijn om de gegevens uit de database in te zien. Degene die het lek had gemeld, had zelf dit voorwerk al verricht en de complete database leeggetrokken en in een Excel-bestand gezet, waardoor deze eenvoudig te doorzoeken was.

Bij het melden van lekken is het belangrijk om de getroffen partij voldoende tijd te geven om op de melding te reageren door de nodige maatregelen te nemen. Omdat er tussen het binnenkomen van het lek en de verificatie ervan nog geen uur was verstreken, besloot ik om direct contact met het Centraal Bureau voor Genealogie op te nemen. Het is bij datalekken en andere kwetsbaarheden vaak niet eenvoudig om meteen de juiste persoon te pakken te krijgen. Grote organisaties hebben soms een eigen toegewijd beveiligingsteam, al komt dat niet vaak voor. Bij middelgrote of kleine organisaties is een dergelijk aanspreekpunt ver te zoeken. Daarom viel ik in dit geval terug op de methode om het enige nummer op de website van het Centraal Bureau voor Genealogie te bellen en in algemene termen uit te leggen dat ik graag iemand wilde spreken die over de website of de beveiliging daarvan gaat. Deze persoon was na enige uitleg en de mededeling 'je wordt teruggebeld' vrij snel gevonden. Het hoofd van de sector digitale producten kon mij te woord staan over de toedracht, de omvang en de gevolgen van het lek.

Hij kon bevestigen dat het inderdaad om een lek ging, maar wilde niet graag inzichtelijk maken welk gedeelte van de klanten van het Centraal Bureau voor Genealogie was getroffen. Het zou gaan om een 'substantieel deel'. Daar moest ik het op dat moment maar mee doen. Nadat ik antwoord had gekregen op al mijn vragen, ging ik aan de slag om een conceptartikel op te stellen in afwachting van de melding dat het lek gesloten was. Die volgde dezelfde dag nog, wat zeker niet in alle gevallen voorkomt. Dat betekende dat het artikel dezelfde dag nog online kon.

Ook hier kwam de vraag die bij alle door [Tweakers](#) gemelde datalekken onvermijdelijk is: wat doen jullie nu met deze informatie? Het antwoord dat er een artikel over het datalek komt, is vaak niet wat de wederpartij wil horen. Het is immers niet bevorderlijk voor de reputatie van een organisatie om in verband te worden gebracht met slechte beveiliging, is de redenering. Wat ik tot nu toe heb gezien, is dat het niet zoveel uitmaakt dat er een datalek is ontstaan. Dat kan in principe iedereen overkomen. Het is veel belangrijker om er op de juiste manier mee om te gaan. Bijvoorbeeld door de melding serieus te nemen, meteen actie te ondernemen en de getroffen partijen op de hoogte te stellen. Veel melders van lekken komen juist bij [Tweakers](#) uit, omdat zij zelf al een poging hebben ondernomen om melding bij de betreffende organisatie te maken. Stuiten zij daarbij op weerstand, is het in veel gevallen makkelijker om [Tweakers](#) te benaderen dan nog meer tijd en moeite te verspillen.

Door een nieuwsartikel over een datalek te schrijven, is het mogelijk om verschillende doelen te bereiken. Naast het informeren van de lezer creëert het bewustzijn voor het feit dat steeds meer bedrijven in het bezit zijn van persoonsgegevens en dat zij wettelijk verplicht zijn om die te voorzien van een degelijke beveiliging. Daarnaast geeft een dergelijk artikel meer invulling aan de term 'datalek', die voor sommigen vrij abstract is. Het kan ook een aanvullende reden voor bedrijven zijn om naar de meldingen van individuele burgers te luisteren, we hebben immers niet voor niets de 'leidraad responsible disclosure'. Deze is overigens nog wel vatbaar voor verbeteringen, zo zouden er bijvoorbeeld garanties in opgenomen worden dat een melding volgens de leidraad geen aangifte oplevert.

Bij de meldingen die bij [Tweakers](#) binnenkomen, valt op dat organisaties het vaak op prijs stellen om op de hoogte te worden gebracht van een lek in de beveiliging. Blijkbaar heeft het weinig zin om tegen te strubbelen wanneer een nieuwsorganisatie een lek op het spoor is gekomen. Hoewel meldingen van lekken overal vandaan kunnen komen, is [Publeaks](#) een waardevolle toevoeging voor personen die een melding op een veilige manier willen doen. Naast meldingen van datalekken komen er bij [Publeaks](#) geregeld inzendingen binnen met vertrouwelijke informatie of andere meldingen die het uitzoeken waard zijn.

Lek gaf toegang tot gegevens 80.000 ‘vrienden’ Centraal Bureau voor Genealogie

[Tweakers](#)

4 november 2015

Sander van Voorst

Een groot deel van het klantenbestand van het Centraal Bureau voor Genealogie, oftewel het Centrum voor Familiegeschiedenis, was voor iedereen met basiskennis van html toegankelijk. Het bestand bevat gegevens als bankrekeningnummers van ongeveer 80.000 ‘vrienden van het CBG’.

De database van het CBG bestaat uit naw-gegevens, bankrekeningnummers, e-mailadressen en opmerkingen over het betaalgedrag van huidige en voormalige klanten, bijvoorbeeld wie als wanbetaler werd beschouwd. Het gehele bestand bleek in plaintext opgeslagen. De gegevens waren eenvoudig voor een ieder te benaderen: de directory stond vermeld in het bestand robots.txt, waarmee aan zoekmachines wordt aangegeven welk gedeelte van een site niet geïndexeerd mag worden.

[Tweakers](#) werd op het bestaan van het lek gewezen dankzij een tip via het anonieme klokkenluidersplatform [Publeaks](#). Na

het bestaan van het lek geverifieerd te hebben, is het beveiligingsprobleem aan CBG gemeld. Binnen enkele uren is de kwetsbaarheid vervolgens gedicht. Het is onbekend hoe groot het deel is van het klantenbestand waarvan de gegevens online stonden, maar volgens het centrum zelf is het een ‘substantieel deel’.

Volgens Ruud Straatman, hoofd sector digitale producten bij de dienst, had het beveiligingslek niet in de ‘vriendendatabase’ mogen zitten. Het CBG bevindt zich volgens een verklaring aan gebruikers van de dienst in een migratietraject naar nieuwe servers en daarbij zouden de gegevens op een oude server zijn achtergebleven.

“Het migratieproces was juist ingegeven door de wens om gegevens duurzaam veilig te kunnen beheeren”, aldus het CBG. Volgens het CBG kan het lek niet lang hebben bestaan. Niet na te gaan is of deze claim klopt. Straatman geeft tegen [Tweakers](#) aan zelf contact op te nemen met het College Bescherming Persoonsgegevens om een melding over de fout bij het verwerken van persoonsgegevens te maken.

Het CBG levert diensten op het gebied van genealogie en heeft een groot archief over familiegeschiedenis. Door vriend te worden kunnen geïnteresseerden onderzoek doen aan de hand van de gegevens in dit archief.

9. Stel dat het waar is: Krol betaalt zijn eigen pensioenen niet

Jeroen Trommelen, Investico

DE TIP	HET GEVOLG
Datum 24 september 2013	Datum 4 oktober 2013
Inhoud Bericht met 3 alinea's tekst	Gebeurtenis Henk Krol treedt af als Kamerlid.
Gestuurd aan <i>de Volkskrant,</i> <i>NRC Handelsblad</i>	
Gestuurd door Anoniem	
DE ARTIKELEN	
Datum 4 oktober 2013	
Titel (1) Krol ontdook voor tienduizenden euro's aan pensioenpremies	
Titel (2) Oud-collega's: pensioenpaus Henk 'een gotspe'	
Auteur Jeroen Trommelen	
Medium <i>de Volkskrant</i>	

Het gebeurt niet vaak dat een politicus op de ochtend van een krantenpublicatie aftreedt als Kamerlid. De uitzondering deed zich voor op 4 oktober 2013, toen in *de Volkskrant* twee artikelen verschenen over 50PLUS-kamerlid Henk Krol. De man die zich geprofileerd had als voorvechter van betere pensioenen, bleek als werkgever tienduizenden euro's pensioengeld van zijn eigen personeel te hebben achtergehouden.

Dat was 'contractbreuk en pure wanprestatie', oordeelde hoogleraar arbeidsrecht Evert Verhulp van de Universiteit van Amsterdam. Voor oud-personeelsleden betekende het een forse pensioenbreuk. Bij sommigen resteerde na twaalf jaar werken een schamel pensioen van tussen de 26 en 60 euro per maand.

Het inmiddels failliete bedrijf van Krol had de betaling aan pensioenfondsen stopgezet om kosten te besparen. Tegen die praktijk had Krol zich als parlementariër nog fel verzet. Voordat zijn eigen affaire aan het licht kwam, keerde hij zich in de Tweede Kamer tegen het 'wegroven' van miljarden uit pensioenfondsen 'om gaten in de overheidsbegroting te dichten of om bedrijfswinsten op te poetsen. Daardoor moeten gepensioneerden vele procenten inleveren. Dat is gewoon diefstal.'

Voormalig personeelsleden vertelden dat Krol weliswaar ontkende dat hij op de hoogte was geweest van de achterstanden, maar de praktijk van de dagelijkse bedrijfsvoering goed kende. Als pikant feit kwam naar boven dat Krol, terwijl hij bezuinigde op pensioenen, drukkosten, freelancers en foto's, in elk geval één kostenpost stelselmatig ongemoeid liet. Dat was het salaris van zijn voormalig levenspartner Joop Boonstra,

die de krant mee had opgericht maar er de laatste tien jaar niets meer voor deed.

Op de ochtend van die publicatie schreef Henk Krol zijn afscheidsbrief. ‘Na de publicatie in [de Volkskrant](#) is het voor mij onmogelijk door te gaan als volksvertegenwoordiger. Ik kan niet anders dan mijn functie neerleggen’, stond er. Hij ontkende geen enkel feit maar constateerde wel dat ‘mijn vijanden hebben gewonnen.’

Zijn periode van spijt en berouw duurde niet lang. Binnen een jaar keerde Krol terug in de Tweede Kamer als lijsttrekker van 50Plus.

Voor [Publeaks](#) was de affaire Krol waarschijnlijk een belangrijk publicitair succes. Bij het artikel in de krant werd nadrukkelijk vermeld dat de tip over de affaire via de relatief jonge en onbekende klokkenluidersite was binnengekomen. Op de ochtend van de publicatie — toen de gevolgen onverwacht groot bleken te zijn — realiseerde ik me dat die nieuwe methode ook vragen zou kunnen oproepen bij de lezer. Dus tikte ik meteen een uitleg daarover, publiceerde die op mijn privéblog en liet dat via Twitter aan de buitenwereld weten. In de loop van de dag verscheen dat stukje ook op de website van [de Volkskrant](#), waar het een van de meest gelezen bijdragen van die dag was.

Zo’n beetje alle talkshows en nieuwsprogramma’s hingen aan de lijn. Los van het echte nieuws over het aftreden van Krol, waren zij specifiek geïnteresseerd in de manier waarop dat nieuws de buitenwereld had bereikt. Dat vond ik zelf trouwens voldoende uitgelegd in mijn stukje, dus liet ik die kans op tijdelijke beroemdheid maar voorbijgaan.

Hoe ging dat met de tip? Die bestond uit drie alinea’s tekst over het niet-afdragen van pensioenpremie van werknemers van de [Gay Krant](#) in de vroege jaren negentig. Er zaten geen documenten bij. Hij kwam binnen op dinsdag 24 september en was gestuurd aan zowel [de Volkskrant](#) als [NRC Handelsblad](#). Zo werkt de gezamenlijke klokkenluidersite: je kunt als bron meerdere media tegelijk aanvinken.

Voor ons journalisten is dat niet leuk, scheef ik. Als je collega’s wilt voorblijven, word je gedwongen tot een razendsnelle triage en kun je soms veel tijd verliezen aan het ‘voor de zekerheid’ checken van tips. Deze tip leek afkomstig uit de tweede hand en was niet eenvoudig te verifiëren. Ik had bovendien een deadline voor een ander artikel en ik was niet eens de pensioenexpert van de krant. De beheerder van onze [Publeaks](#)-laptop, datajournalist Sybren Kooistra, had de tip eerder bij collega’s proberen onder te brengen maar die bleken niet beschikbaar.

Maar stel je eens voor dat het waar was? Op LinkedIn zocht ik naar oud [Gay Krant](#)-redacteuren uit genoemde periode. Ik kreeg de belangrijkste eindredacteur uit die tijd aan de telefoon. Die wist van niets en kon me ervan overtuigen dat als er zoiets zou zijn gebeurd, dat op de kleine redactie van destijds echt wel besproken zou zijn. Ik zocht contact met de curator van de [Gay Krant](#), die nog steeds bezig was het faillissement af te wikkelen. Die liet weten het verhaal over achterstallige pensioengelden evenmin te kennen.

Die tip was dus onjuist, zo leek het. “Dat [de Volkskrant](#) geen echte onderzoeksredactie meer heeft, is op zo’n moment lastig”, schreef ik die ochtend in mijn haastig opgetikte uitlegstukje.

“Wie kan tijd vrij maken om een vermoedelijk onjuist bericht verder te verifiëren? Aan de andere kant: als het wáár zou zijn, zou pensioenverdediger Henk Krol wel iets uit te leggen hebben.”

Dat zinnetje over het ontbreken van een echte onderzoeksredactie leverde me dezelfde dag een felle ruzie op met de hoofdredacteur. Hij belde me woedend op en zei dat ik de krant had beschadigd. Discussies over de wenselijkheid van een aparte redactie moest ik met hem voeren; niet in de openbaarheid.

Maar zo was de opmerking niet bedoeld. Ik wilde uitleggen dat we niet zomaar onder druk van mogelijke concurrentie een anonieme tip hadden overgenomen en wel degelijk, zij het tussen de bedrijven door, onderzoek hadden gedaan. Samen met datajournalist Sybren Kooistra had ik gespeurd naar andere oud-medewerkers van de *Gay Krant* via hun profielen in *Facebook*, *LinkedIn* en *Hyves*. Eén medewerker zei ‘het gerucht te kennen’, maar zelf van niets te weten (wat later niet bleek te kloppen trouwens). Ik vroeg of ik via hem een mail kon sturen aan personen die er mogelijk wél wat van zouden weten. Dat gebeurde.

Enkele dagen later meldde zich iemand die het ware verhaal wilde vertellen, en via hem ook enkele anderen. Dat moest anoniem vanwege de geheimhoudingsverklaring die alle medewerkers hadden moeten ondertekenen. Sommige oud-medewerkers zijn nu freelancer en wilden niet bekend staan als recalcitrant of lastpost. Anderen werkten voor de doorstart van de *Gay Krant* onder een nieuwe eigenaar. Zo had iedereen zijn reden om niet ‘on the record’ te willen met zijn of haar verhaal. Maar de schriftelijke bewijs-

stukken die de *Publeaks*-lekker er helaas niet had bijgedaan, kon ik via hen wel krijgen.

Sommige lezers vermoedden dat *de Volkskrant* uit was op de val van Henk Krol, bleek uit de eerste reacties. Mijn uitleg liet volgens mij zien dat daarvan geen sprake was geweest. Ik deed gewoon mijn werk. Het was een relatief simpele, journalistieke oefening op basis van een tip die nét iets te serieus leek om te negeren. De onmiddellijke impact van de publicatie was bijzonder maar ook tijdelijk — zoals een jaar later bleek. Tot mijn eigen verrassing kreeg ik er in 2014 wel een *Tegel* voor, de persprijs voor de beste nieuwspublicatie van dat jaar.

Dat van die aparte onderzoeksredactie bleef wel knagen. Want natuurlijk is het wél beter om een gespecialiseerde groep onderzoeksverslaggevers te hebben voor verhalen die zich vaak spontaan aandienen, veel tijd vergen en maatschappelijk relevant zijn. In september 2016 besloot ik mijn hart te volgen en werd ik zelf hoofdredacteur, van platform voor onderzoeksjournalistiek *Investico*.

Krol ontdeek pensioen-premies

Oud-werknemers [Gay Krant](#) ernstig gedupeerd door ontbreken afdracht van werkgever.

[de Volkskrant](#)

4 oktober 2013

Jeroen Trommelen

Henk Krol, de voorman van ouderenpartij 50Plus en voorvechter van goede pensioenen, heeft als werkgever van de [Gay Krant](#) zelf jarenlang de betaling van pensioenpremie voor zijn personeel ontdoken.

Tussen 2004 en 2007 en in 2009 betaalde Krol geen werkgeversbijdrage voor het pensioen van zijn werknemers, en hield hij het geld achter dat de mensen zelf inlegden. De oud-medewerkers hebben daardoor nu een pensioengat van vier of vijf jaar. Ondanks een dienstverband van twaalf tot veertien jaar hebben ze als gevolg hiervan een pensioen opgebouwd dat vaak niet hoger is dan 60 euro per maand.

De handelwijze van de werkgever 'komt neer op contractbreuk en pure wanprestatie', zegt hoogleraar arbeidsrecht Evert Verhulp van de Universiteit van Amsterdam. Pensioenen zijn deel van de arbeidsvoorwaarden die niet eenzijdig kunnen worden

veranderd. Werkgevers zijn verplicht de premies te voldoen.

Krol, toen directeur en hoofd-redacteur van de [Gay Krant](#) en nu fractievoorzitter van 50Plus, zegt dat hij jaren niet wist van het niet afdragen van pensioenpremie. 'Niemand wist het. Het was de verantwoordelijkheid van een werkneemster die haar taak niet goed heeft gedaan.' Formeel en juridisch was hij verantwoordelijk, erkent hij. 'Maar dat was niet hoe de [Gay Krant](#) toen functioneerde.'

In totaal hield Krol als werkgever vele tienduizenden euro achter, die gestort moesten worden bij pensioenverzekeraar Nationale Nederlanden. Dat gebeurde tussen 2004 en 2007. Het werd het personeel pas verteld in juli 2007. De werknemers moesten toen een verklaring ondertekenen waarin men afzag van pensioen over de periode van vier jaar.

Als het personeel niet direct tekende, zou het bedrijf volgens Krol failliet gaan en geen lening meer krijgen van de bank. Dat faillissement werd in maart alsnog uitgesproken.

Krol noemt de pensioenverklaring een 'gezamenlijk besluit', zoals volgens hem alles gezamenlijk werd besproken bij de krant. 'De [Gay Krant](#) was nooit een gewoon commercieel bedrijf, eerder een ideëel collectief.'

Maar ook na 2007 ging het bedrijf van Krol in de fout. Volgens Nationale Nederlanden heeft de werkgever ook in 2009 premies niet betaald, waarna opnieuw is gewaarschuwd. Daarna stopte de relatie van de verzekeraar met Best Publishing Group.

Als voorman van 50Plus sprak Krol zich steeds krachtig uit tegen bedrijven die misbruik maken van pensioengelden. Tijdens het debat over de regeringsverklaring keerde hij zich tegen het 'wegroven' van miljarden uit diverse pensioenfondsen. Dat gebeurde 'om gaten in de overheidsbegroting te dichten of om bedrijfswinsten op te poetsen', aldus Krol. 'Het uitgestelde loon kwam zo onder druk en nu moeten de gepensioneerden vele procenten inleveren. Dit is gewoon diefstal.'

Pensioenverzekeraar Nationale Nederlanden erkent dat ook hij het personeel van de [Gay Krant](#)

nooit heeft ingelicht over het niet afdragen van hun premie. 'De werkgever betaalde een klein deel van de premie wél; het deel waarin het overlijden van de werknemers werd verzekerd. De pensioenpremie zelf betaalde hij inderdaad niet. Daar hebben we hem meermalen in brieven op aangesproken, maar het personeel niet. De verplichting dat te doen, werd pas opgenomen in de nieuwe pensioenwet van 2007.'

Toenmalig accountant Ton Timmermans van Best Publishing Group wil niets kwijt over het toezicht op de betaling. 'Onze beroepscode verbiedt daarover iets te zeggen en ik wil niet het risico lopen op een schadeclaim.'

Dit artikel kwam mede tot stand door een aan [de Volkskrant](#) gerichte tip via [Publeaks](#); de website waar klokkenluiders anoniem tips en documenten kunnen achterlaten.

rol ontdeek pensioenpremie

erslaggever
ommelen

DAM Henk Krol, de voorouderpartij 50Plus en ter van goede pensioent als werkgever van de t zelf jarenlang de beta-pensioenpremie voorneel ontdeken.

04 en 2007 en in 2009 beel geen werkgeversbijdrage pensioen van zijn werknield hij het geld achter dat de elf inlegden. De oud-medeebben daardoor nu een penan vier of vijf jaar. Ondanks verband van twaalf tot veerebben ze als gevolg hiervan een opgebouwd dat vaak niet in 60 euro per maand.

delwijze van de werkgever r op contractbreuk en pure tie', zegt hoogleraar art Evert Verhulp van de Uni-an Amsterdam. Pensioenen an de arbeidsvoorwaarden eenzijdig kunnen worden l. Werkgevers zijn verplicht s te voldoen.

directeur en hoofdredacde *Gay Krant* en nu fractievan 50Plus, zegt dat hij wist van het niet afdragen oenpremie. 'Niemand wist as de verantwoordelijkheid erkneemster die haar taak heeft gedaan.' Formeel en was hij verantwoordelijk, . 'Maar dat was niet hoe de toen functioneerde.'

il hield Krol als werkgever uizenden euro achter, die oesten worden bij pensioear Nationale Nederlanden.

Niemand wist dat het moest. Het was de taak van een werknemster die haar werk niet goed heeft gedaan

Henk Krol Fractievoorzitter 50Plus

Foto ANP

moesten toen een verklaring ondertekenen waarin men afzag van pensioen over de periode van vier jaar.

Als het personeel niet direct tekende, zou het bedrijf volgens Krol failliet gaan en geen lening meer krijgen van de bank. Dat faillissement werd in maart alsnog uitgesproken.

Krol noemt de pensioenverklaring een 'gezamenlijk besluit', zoals volgens hem alles gezamenlijk werd besproken bij de krant. 'De *Gay Krant* was nooit een gewoon commercieel bedrijf, eerder een ideel collectief.'

Maar ook na 2007 ging het bedrijf van Krol in de fout. Volgens Nationale Nederlanden heeft de werkge

keraar met Best Publishing Group.

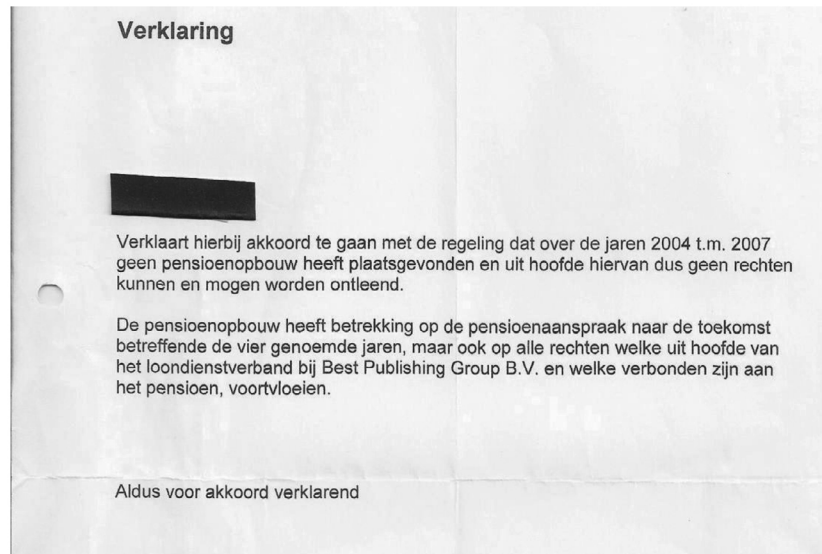
Als voorman van 50Plus sprak Krol zich steeds krachtig uit tegen bedrijven die misbruik maken van pensioengelden. Tijdens het debat over de regeringsverklaring keerde hij zich tegen het 'wegroven' van miljarden uit diverse pensioenfonds. Dat gebeurde 'om gaten in de overheidsbegroting te dichten of om bedrijfswinsten op te poetsen', aldus Krol. 'Het uitgestelde loon kwam zo onder druk en nu moeten de gepensioneerden vele procenten inleveren. Dit is gewoon diefstal.'

Pensioenverzekeraar Nationale Nederlanden erkent dat ook hij het personeel van de *Gay Krant* nooit heeft inge

waarin het overlijden van de werknemers werd verzekerd. De pensioenpremie zelf betaalde hij inderdaad niet. Daar hebben we hem meermalen in brieven op aangesproken, maar het personeel niet. De verplichting dat te doen, werd pas opgenomen in de nieuwe pensioenwet van 2007.'

Toenmalig accountant Ton Timmermans van Best Publishing Group wil niets kwijt over het toezicht op de betaling. 'Onze beroepscode verbiedt daarover iets te zeggen en ik wil niet het risico lopen op een schadeclaim.'

Dit artikel kwam mede tot stand door een aan de Volkskrant gericht tin via

Detail van de verklaring die de werknemers werd voorgelegd.

PAGINA 7

Oud-werknemers Ga een gotspe dat Henk presenteert als de pe

€ 1,80

Jaargang 92
56 pagina's
Nummer 27189

Belgie € 2,70
Duitsland € 3,15
Frankrijk € 3,15
Luxemburg € 2,70

Pensioenpaus Henk ‘een gotspe’

Oud-werknemers van de *Gay Krant* bouwden nauwelijks pensioen op. Toenmalig directeur Henk Krol, nu 50Plus, liet hen kiezen tussen ontslag of veel minder pensioen. ‘Ik was een beetje bang van hem.’

de Volkskrant
4 oktober 2013
Jeroen Trommelen

Twaalf jaar heeft ze bij de *Gay Krant* gewerkt, vertelt de oud-werkneemster. Nu is ze 64 jaar, maar dat betekent niet dat ze binnenkort met pensioen kan. Over haar twaalf gewerkte jaren heeft ze een pensioen opgebouwd van tussen de 26 en 60 euro per maand, zo meldt haar laatste pensioenoverzicht. ‘Dat wordt dus gedwongen doorwerken.’

De ironie wil dat voorman Henk Krol van ouderenpartij 50Plus daarvoor verantwoordelijk is. En dat is meteen ook de reden dat voormalige werknemers nu met het verhaal naar buiten komen. In zijn nieuwe rol als Kamerlid predikt Krol opvattingen waaraan hij zich als ondernemer nooit heeft gehouden, vinden ze.

‘Het is een gotspe dat Henk nu de pensioenpaus uithangt’, zegt een oud-redacteur. ‘Hij heeft

jarenlang verzwegen dat hij zijn eigen verplichting aan ons niet is nagekomen.’ Maar zoiets openlijk vertellen is niet zonder risico. De werknemers hebben ook een geheimhoudingsverklaring moeten tekenen die hen verbiedt te spreken over ‘alle bedrijfsaangelegenheden in de ruimste zin van het woord’, ook na afloop van hun dienstverband.

In maart werd de *Gay Krant* failliet verklaard, met een schuld van naar schatting vele honderd-duizenden euro’s. De curator kan nog steeds vorderingen namens het bedrijf uitschrijven. Financieel was het bij de uitgever altijd al een janboel, zeggen de oud-medewerkers. Toen in juli 2007 op de werkvloer het gerucht begon door te sijpelen dat ook hun pensioenpremie niet was afgedragen, wakte dat niet eens veel verbazing.

‘We werden bij elkaar geroepen in de bibliotheek, waarna Henk Krol vertelde hoe het zat. Hij was heel stellig: we gaan failliet of jullie tekenen een verklaring waarin iedereen afziet van de pensioenrechten over vier jaar’, zegt een van hen. In ruil kregen ze het deel terug dat ze zelf hadden ingelegd. ‘Omdat dat in één klap werd overgemaakt, moest er veel belasting over worden betaald en bleef er nauwelijks iets van over.’

‘Ik had het idee dat ik iedereen zou duperen wanneer ik niet tekende. En het moest meteen.

Een werkneemster die op vakantie was, moest de verklaring tekenen en faxen. Henk kan nogal dreigend overkomen. Hij kan schelden, hard uitvallen, daar lusten de honden geen brood van. Ik was een beetje bang van hem, vreemd eigenlijk’, zegt ze.

Volgens Krol was de *Gay Krant* een rommelig collectief, waarin iedereen zijn eigen verantwoordelijkheid had en men elkaar op het woord geloofde. Dat bleek achteraf de achilleshiel, omdat ‘veel post voor mij werd achtergehouden’, zegt hij.

Zo was het volgens de medewerkers echter niet. ‘Hij zal wel weer de schuld geven aan één medewerkster die haar werk niet heeft gedaan. Dat kan voor een deel kloppen, maar zo simpel is het niet’, zegt een van hen. ‘Krol nam zelf besluiten en was heel goed in het afdwingen daarvan.’

Toen een medewerkster ziek was, smeekten Krol en zijn zake-lijk directeur haar om toch te komen werken omdat de krant haar nodig had, bevestigden diverse oud-medewerkers. Maar ze hoefde zich niet beter te melden, want dan kon het bedrijf haar laten doorbetalen door de ziektewet.

Terwijl bezuinigd werd op drukkosten, freelancers en foto’s liet Krol één kostenpost ongemoeid. Dat was het salaris van zijn voormalig levenspartner Joop Boonstra, die de krant mee had opgericht maar er de laatste tien jaar niets meer voor deed. Niettemin kreeg hij zijn salaris maandelijks overgemaakt.

‘Dat klopt’, erkent Krol. ‘Hij deed inderdaad niet veel meer. Bij elke bezuinigingsoperatie hebben we het erover gehad, maar in die kosten hebben we nooit durven snijden.’ Ook dat was een kwestie van ‘gezamenlijk overleg’, zegt hij.

‘Je vraagt je af waarom we dat hebben laten gebeuren’, zegt een oud-medewerker. ‘Misschien waren we watjes, maar we waren ook keien in ons vak.’ De teleurstelling over het faillissement is groot, maar dat geldt ook het feit dat ze hun voormalig directeur en hoofd-redacteur daarna nooit meer hebben gezien. ‘Hij heeft ons bedankt per mail en zou nog een kop koffie komen drinken. Dat moet nog steeds gebeuren.’

Dit artikel is gebaseerd op gesprekken met oud-medewerkers van de *Gay Krant*, het betrokken pensioenfonds en oud-directeur Henk Krol.

E. Grote lekken + nieuwe dilemma's = samenwerking

Jeroen Trommelen, [Investico](#)

PERSONALIA

Naam

Jeroen Trommelen

Functies

Hoofdredacteur [Investico](#),
platform voor onderzoeks-
journalistiek

Onderzoeksverslaggever
bij [de Volkskrant](#)

Voormalig bestuurslid en
voorzitter Vereniging van
Onderzoeksjournalisten
(VVOJ)

Oud-verslaggever [Dagblad
de Stem](#)

Voormalig docent
Postacademische Deeltijd
Opleiding Journalistiek
(PDOJ) Erasmus
Universiteit

Na [Wikileaks](#), NSA-Snowden-leaks, Offshoreleaks, Swissleaks, Luxleaks, Panama Papers, Bahama Leaks en [Publeaks](#) is het belang van digitale platforms voor klokkenluiders wel duidelijk. Ook vroeger arriveerde op media-redacties wel eens een pakket interessante informatie zonder afzender. Maar door digitalisering zwerft dat soort informatie nu gemakkelijker rond, kunnen er simpeler kopieën van worden gemaakt en is er geen grens meer aan de dikte van de envelop. Panama Papers bestond uit 2,6 terabyte informatie, drieduizend keer zoveel als in [Wikileaks](#) dat voor één journalist al niet te behappen was.

Ook bij platform [Investico](#) kunnen mensen ons tippen; op onze website hebben we er een speciale knop voor aangemaakt. Toch komt daar bijna nooit een reactie op. Dat gebeurde wel nadat we een eigen redactieruimte betrokken met een eigen postadres en een eigen, vast telefoonnummer (met antwoordapparaat). De meeste tips zijn interessant, maar zelden interessant en relevant genoeg om er direct een volledig onderzoek voor op te tuigen.

De grote affaires zijn internationaal en lijken vooral het werk van professionele data beheerders, zoals Snowden bij de NSA en (vermoedelijk) bronnen met toegang tot servers van financiële instellingen, zoals Offshoreleaks en Panama Papers. Soms lijkt sprake van gehackte informatie door geheime diensten, zoals e-mails van de presidentiële Clinton-campagne dit jaar.

Denk ook aan 'Climate-gate', de vermoedelijk hack van e-mails in 2009 uit het Climatic Research Unit (CRU) van de universiteit van East Anglia. Volgens klimaatsceptici bleek uit daaruit

geselecteerde citaten dat wetenschappers met bewijzen hadden geknoeid om klimaatverandering aan te tonen. Latere onderzoeken vonden voor die veronderstelde wetenschappelijke fraude geen enkel bewijs.

Dat laat zien dat grote datalekken zorgen voor nieuwe dilemma's. Journalisten moeten nog meer dan voorheen moeite doen om zich niet voor iemands karretje te laten spannen. Dat vergt integriteit en vooral veel tijd en moeite. Vaak meer dan één redactie zich kan veroorloven.

Het mooie van [Publeaks](#) is dat verschillende media erin samenwerken. Nog mooier zou het zijn wanneer betrokken media ook gaan samenwerken in het resultaat; om beter te kunnen reageren op lekken die voor een medium te groot of gecompliceerd zijn.

Bij de grote internationale datalekken gebeurt dit al, met dank aan de coördinerende rol van The International Consortium of Investigative Journalists ICIJ. In Nederland is Investico mede opgericht om dit soort samenwerking mogelijk te maken. We doen dat in met onze vaste partners [Groene Amsterdammer](#), [Trouw](#) en het [Financiële Dagblad](#). En met ad hoc partners, afhankelijk van het onderwerp — of het lek.

E. Praktijktips voor onderzoeks-journalisten

Hanneke Chin-A-Fo & Merijn Rengers,
[NRC Handelsblad](#)

Annemieke van Dongen & Sander van
Meesbergen, [Algemeen Dagblad](#)

Jan Salden, [EenVandaag](#)

Sander van Voorst, [Tweakers](#)

Jeroen Trommelen, [Investico](#)

Sjors van Beek, [De Limburger](#)

“Werk met z’n tweeën aan een onderzoeksverhaal. Het is prettig om hypotheses en bevindingen voortdurend bij elkaar te kunnen checken. En op momenten dat het onderzoek even tegenzit of vastloopt sleep je elkaar er doorheen.” Annemieke van Dongen & Sander van Meesbergen, [Algemeen Dagblad](#).

“Onderzoeksjournalistiek is een houding: gewoon dieper graven dan de deadline.” Hanneke Chin-A-Fo, [NRC Handelsblad](#).

“Check een veelbelovende tip tot je kunt bewijzen dat die niet op waarheid berust. Zo voorkom je dat je een belangrijk, maar moeilijk te controleren verhaal laat schieten.” Jeroen Trommelen, [Investico](#).

“Neem niet met alle gegeven antwoorden genoegen, vraag zo nodig door of richt de vragen aan iemand anders om alsnog antwoorden te krijgen.” Sander van Voorst, [Tweakers](#).

“Het is vaak een kwestie van doen. Veel journalisten denken misschien: het is moeilijk en het kost tijd. Tijd die er eigenlijk niet is. Ik werk zelf bij een actualiteitenprogramma met een dagelijks uitzendritme.

Zes uitzendingen per week met vier of vijf items. Die moeten wel gewoon gemaakt worden. Desondanks heb ik altijd een aantal dossiers lopen. Soms wel maanden. Op ‘verloren momenten’ besteed ik daar aandacht aan. Pleeg ik weer eens een aantal telefoontjes, maak ik een afspraak met nieuwe bronnen, lees ik weer bij. Het vergt geduld en goede aantekeningen maken, maar ook op die manier kan je tot mooie dingen komen.” Jan Salden, [EenVandaag](#).

“Neem de tijd, ook al lijkt de hele trend in de journalistiek gericht op snelheid en de eerste zijn. Je bron heeft een stap gezet je in vertrouwen te nemen. Dat is belangrijk, maar met onzichtbare bronnen is er tegelijk het risico ‘bespeeld’ worden. Kijk in alle rust wat je hebt ontvangen en geef gehoor aan je journalistieke instincten bij de beoordeling ervan.” Lars Pasveer, [Villamedia](#).

“Heb geduld. Onderzoek vergt (vaak) een lange adem. Werk gestructureerd. Na drie gesprekken kun je nog wel onthouden wie wat zei, na dertig gesprekken niet meer. Win het vertrouwen van de bronnen. Zij steken hun nek uit, ze moeten gaan geloven dat hun informatie in goede handen is en hun identiteit wordt beschermd.” Sjors van Beek, [De Limburger](#).

COLOFON

Idee & coördinatie

Marcel Oomens,
Stichting [Publeaks](#)
Lydia Stilma, Aidylistic

Concept & branding

Bart Karpe
Jules van Hal
Laurens Haan

Art direction & grafisch ontwerp

Arthur Roeloffzen

Auteurs

Hanneke Chin-A-Fo
Merijn Rengers
Annemieke van Dongen
Sander van Meesbergen
Jan Salden
Kaya Bouma
Sjors van Beek
Tonny van der Mee
Joost Schellevis
Sander van Voorst
Jeroen Trommelen
Teun Gautier
Tanja van Bergen
Thomas Bruning
Lisa Dupuy

Redactie

Lydia Stilma, Aidylistic
Teun Harteveld

Druk

Art Libro / Drukkerij Roelofs

Met dank aan

Free Press Unlimited
Vereniging van
Onderzoeksjournalisten
(VVOJ)
Nederlandse
Vereniging voor
Journalisten (NVJ)
Stichting Democratie
& Media
Stimuleringsfonds voor
de Journalistiek

INFORMEREN

Is er iets dat de aandacht van de pers verdient? Heb je een misstand aan de kaak te stellen of beschik je over informatie maar kan het delen ervan je positie in gevaar brengen? Dan kan [Publeaks](#) de uitkomst zijn.

Transparante samenleving
[Publeaks](#) streeft naar een transparante samenleving door het controlerend vermogen van de pers te versterken. Een gezonde democratie kan niet zonder transparantie en dat kan niet zonder een betrokken lezerspubliek.

Stille held achter het nieuws
Wat men niet weet, kan men niet veranderen. Door aan de bel te trekken kan dat wel. [Publeaks](#) zet zich in voor de cruciale rol van klokkenluiders in onze samenleving.

Samen staan we sterk
Alleen samen kunnen we misstanden aan de kaak stellen, actie ondernemen en iets veranderen. Alleen samen spreken we de overheid en het bedrijfsleven aan op hun verantwoordelijkheid.

ANONIMITEIT

Op internet ben je niet zomaar veilig en anoniem. Leer in drie simpele stappen hoe je ongezien van [Publeaks](#) gebruik kan maken.

1. Veiligheid
Veiligheid staat voorop. [Publeaks](#) zorgt ervoor dat je altijd veilig bent. Denk goed na waar je het internet op gaat en wie er dan mee kan kijken. Thuis op het werk of in het openbaar; gebruik bij voorkeur de Tor-browser. Verwijder alle bestanden zodra de upload compleet is. Met een 16-cijferige code kom je later in contact met de journalist. Noteer deze code op papier en sla deze niet elektronisch op.

2. Anoniem contact
Het waarborgen van jouw privacy is van groot belang. De media kunnen via een speciaal beveiligde computer jouw documenten openen. Het komt voor dat de journalist nader toelichting nodig heeft om de informatie te kunnen gebruiken. Log daarom regelmatig in met je unieke code. Zo blijf je veilig en anoniem op de hoogte van het proces.

3. Stille held
Blijf de stille held achter het nieuws. Gebruik [Publeaks](#) op een plaats waar je niet bekeken wordt. Vertel niemand dat je informatie wilt delen of gedeeld hebt. Zoek ook niet op andere manier de publiciteit. Speur niet rond op internet naar nieuws over je inzending. Zo blijf je de stille held achter het nieuws.

In iedere samenleving vinden misstanden plaats. Heb je informatie of kennis van zaken die niet in de haak zijn? Dan brengt **Publeaks** je in contact met de media. Hoe concreter de informatie, hoe groter de kans dat een journalist ermee aan de slag gaat. **Publeaks** verbergt de afzender, locatie en andere gegevens. Zo blijft de bron veilig en versterken we samen het controlerend vermogen van de media.

Stichting **Publeaks** heeft als doel:

1. het versterken van het controlerend vermogen van de media,
2. het faciliteren en daarmee stimuleren van het delen van informatie met de media,
3. het aanbieden van een platform waarmee veilig en anoniem informatie kan worden gedeeld met de media.

Publeaks maakt het mogelijk voor houders van gevoelige informatie om op een veilige, anonieme en eenvoudige manier in contact te komen met de media. De stichting heeft geen enkele toegang tot de inhoud van documenten of rol in het contact tussen journalist en klokkenluider.

Door hun deelname aan **Publeaks** onderschrijven de media:

1. de statutaire doelstellingen van Stichting **Publeaks**,
2. de Code van Bordeaux.